

MMTS
Powerflush Twente

- Motor en EGR reiniging
- Automaatflushen
- Onderhoud
- Banden

MMTS
Bandenhotel

- Winter- en Zomerbanden
- Opslag voor € 30,-
- Voor particulieren/bedrijven
- Ook Ski-boxen

Helmichstraat 37 hal 7
www.mmts-denekamp.nl
Tel: 06-51138022 Oldenzaal

Lijstenmakerij
KISTEMAKER
Fotogalerie

DRIENERBEEKWEG 30 7557AN HENGELO
074-242 37 57 email: info@fotogaleriekistemaker.nl
www.lijstenmakerijkistemaker.nl

Sinds kort gecertificeerd als "Guild Commended Framer" van het Engelse Fine Art Trade Guild

www.oudelandkaarten.eu

De Financiële Managers

Persoonlijk maatwerk volgens de financiële managers

HYPOTHEEK & FINANCIERINGEN VERZEKERINGEN BELASTING ADVIES

Reygerhoftehoek 68 Telefoon 053 4782053
 7546 KC Enschede Mobiel 0653960460
 info@definancielemangers.nl
 www.definancielemangers.nl

COPY- & PRINTSERVICE
R-DESIGN

- ZW PRINTS
- FULL COLOR PRINTS
- INBINDEN
- GROOTFORMAAT FULL COLOR PRINTS TOT A0
- BOUWTEKENINGEN ZW/W TOT A0
- SPANDOEKEN
- SNIJLETTERS
- TEXTIELBEDRUKKING
- DRUKWERK
- GEBORTEKAARTEN
- VERENIGINGSBOEKJES
- SCRIPTIES
- JAARVERSLAGEN
- STEMPELSERVICE
- FAKSERVICE
- SELFSERVICE

Schuttersveld 44 - 7514 AL Enschede
(op woonboulevard Enschede)
Tel. 053-4308622 / Fax 053-4308624
e-mail: info@rdesign.nl
www.RDesign.nl

Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Twente, 32e jaargang 2016 nr.1

Inhoudsopgave

Prietpraat	p. 2
Bestuursinformatie	p. 3
Bijeenkomsten 2016	p. 3
TG nummer 2-2016	p. 3
Doorzoek de genealogische open data van Nederlandse archieven	p. 4
Welke Nijhuis in de Lutte – Deel 4	p. 5
Fabrieksschool	p. 9
Brieven aan de Hoog Eerwaarde vader	p. 10
De Marke van Elsen	p. 13
Een verdwenen begrip en een veranderd straatbeeld	p. 14
DVD met 300.000 bidprentjes	p. 15
Colofon	p. 16

Prietpraat

Door: Jan Oude Munnink

Vandaag heeft u de eerste Twente Genealogisch op A4 formaat in uw hand. Een nieuwe vorm en een nieuw formaat. Het geeft ons meer mogelijkheden in de opmaak en het plaatsen van illustraties. Hopelijk valt het bij u in de smaak!

Helaas moeten we opnieuw afscheid nemen van een aantal medewerkers.

Medio 2014 werd duidelijk dat Ton Boswerger wilde stoppen met zijn taak als vertegenwoordiger van de afdeling. Na zijn verhuizing naar Borne was Ton in de gelegenheid om deel te nemen aan de bestuursvergaderingen van de afdelingen. In die vergaderingen gaf Ton, als niet-bestuurslid, altijd helder zijn standpunt weer. Ook de mening van het bestuur was bij hem bekend en daar kon hij zijn voordeel mee doen. In de najaarsledenvergadering van 2015 heeft de afdeling afscheid genomen van Ton en hem bedankt voor de vele jaren dat hij als afgevaardigde de afdeling vertegenwoordigd heeft. Jan Aaldenberg, tot op dat moment plaatsvervangend afgevaardigde, heeft de taak van Ton overgenomen. We zijn nu op zoek naar een plaatsvervangende afgevaardigde. Wie biedt zich aan?!

Kort na het vertrek van Ton maakte Georges Schafraad bekend dat hij wilde stoppen met de opmaak van Twente Genealogisch. De wijziging van TG van A5 naar A4 en de daarmee gepaard gaande veranderingen in de opmaak, van Word naar een opmaakprogramma, vond hij een te grote uitdaging en dat moeten we respecteren. Georges - aanvankelijk geen lid van de NGV - heeft, toen het slecht liep in de afdeling en dus ook met TG, ervoor gezorgd dat TG in een vernieuwde opzet toch steeds op tijd bij de leden lag. Het opmaken van een blad is beslist geen sinecure en vergt veel tijd. Georges heeft dat altijd nauwgezet en met veel inzet gedaan. De afdeling dankt hem voor zijn werkzaamheden. Gelukkig hebben we de vacature van Georges snel weten op te vullen. Ronnie Reinink heeft toegezegd TG 2016 in de vernieuwde opzet voor zijn rekening te nemen.

En dan is er nog iemand die achter de schermen veel werk heeft verzet voor de verspreiding van Twente Genealogisch: Titia Tjeerdsma. Zij heeft aangegeven dat ze nog één keer het stickeren en verzenden van TG voor haar rekening wil nemen. Dit nummer is dus voor Titia de laatste keer geweest. Titia heeft met Georges en natuurlijk ook anderen TG in een moeilijke periode overeind gehouden. We hebben voor Titia nog geen opvolger gevonden. Wie is bereid om dit 4 keer per jaar op te zich te nemen? U kunt zich bij mij aanmelden. De NGV is een vereniging van vrijwilligers en binnen onze afdeling is vast wel iemand die dat wil doen!

Al met al hebben we dus de volgende vacatures:

- een plaatsvervangend afgevaardigde
- iemand voor de verzending van TG.

Het bestuur heeft zich in de afgelopen periode o.a. verdiept in het concept van het huishoudelijk reglement en de wijzigingsvoorstellen naar het hoofdbestuur gestuurd. Uiteraard zal de afdelingsledenvergadering nog haar definitieve oordeel over het huishoudelijk reglement moeten geven.

Bestuursinformatie

Uitnodiging Afdelingsledenvergadering 2016/1

Hierbij nodigen wij u uit voor de jaarlijkse afdelingsledenvergadering.

Deze zal gehouden worden op **zaterdag 9 april 2015** om ca. **16:15** uur, na afloop van de lezing van die dag, in de Stefanshof, Grotestraat 207 te Borne.

Agenda Afdelingsledenvergadering

1. Opening en vaststelling agenda
2. Mededelingen
3. Notulen Afdelingsledenvergadering van 12 december 2015.
4. Jaarverslag van de afdeling over 2015.
5. Financieel verslag over 2015 (ligt ter inzage)
6. Verslag van de kascontrolecommissie 2015
7. Benoeming leden kascontrolecommissie
8. Bestuursverkiezing
9. Benoeming afgevaardigde en plv. afgevaardigde naar de Algemene Vergadering van de NGV
10. Toelichting op belangrijke punten door afgevaardigde(n) naar de voorjaarsvergadering AV op 23 april 2016
11. Rondvraag en Sluiting

Notulen en jaarverslag zijn in te zien op de webstek van de afdeling.

<http://www.ngv.nl/wwwTWE/> onder afd. agenda.

T.a.v. punt 8. Bestuursverkiezing.

Volgens rooster is aftredend de secretaris Marieken Scholten-Sijsses. Zij stelt zich voor haar functie herverkiesbaar. Voor de functie van algemeen bestuurslid, zijn twee vacatures.

Leden van de afdeling kunnen kandidaten voordragen. (Art. 30 Statuten)

- Kandidaatstelling kan geschieden door ten minste vijf leden.
- Kandidaatstelling dient uiterlijk één week voor de desbetreffende vergadering te geschieden door schriftelijke en ondertekende opgave aan de afdelingssecretaris.

T.a.v. punt 9. Benoeming (plaatsvervangend) afgevaardigde. Het bestuur stelt voor Jan Aaldenberg als afgevaardigde te herbenoemen.

Voor de functie van plaatsvervangend afgevaardigde is een vacature.

Mocht u voor een van de functies belangstelling hebben dan kunt u voor informatie bij de secretaris terecht.

Marieken Scholten-Sijsses, secretaris

Bijeenkomsten 2016

Voor 2016 zijn bijeenkomsten gepland op de volgende data:

09 april	Gerrit Kraa	Enterse zompen ten oosten van de IJssel
14 mei	Kees Schaepman	Mag ik mijn fiets terug
10 sept.	Hennie Engelbertink	Boerderijtypes
08 okt.	Gerard Seyger	De Hanze in Twente
12 nov.	Karel Muller	Gezondheid als leidraad

De algemene ledenvergaderingen zullen plaats vinden na afloop van de lezingen in april en november. Aanvang ca. 16.15 uur.

Locatie

Alle bijeenkomsten vinden plaats in de Stephans-Hof, Grotestraat 207 te Borne.

Het vrije gedeelte van de bijeenkomsten begint om 13:00 uur. De lezingen beginnen om 14.00 uur en eindigen om 16.00 uur.

Tijdens de bijeenkomsten zijn, in principe, aanwezig: het bestuur; periodieken van heemkunde verenigingen in onze regio; algemene afdelings- en NGV-informatie; de Genealogische Databank Twente (GDT) en de scans van onze bidprentjes en rouwbrieven.

Zie voor verdere informatie over de lezingen onze website: twente.ngv.nl en dan klikken op Afd. agenda.

TG nummer 2 – 2016

De volgende TG verschijnt eind juni. Mocht u kopij willen aanleveren, dan is de sluitingstermijn hiervoor 14 april 2016.

Artikelen het liefst als platte tekst aanleveren, dus zonder opmaak. Foto's en dergelijke s.v.p. separaat meesturen als jpg-bestand

U kunt uw bijdrage mailen naar twentegenea@gmail.com

Doorzoek de genealogische open data van Nederlandse archieven

Door: Bob Coret

De website "Open Archieven" (<https://www.openarch.nl/>) geeft toegang tot informatie en scans van onder andere de Burgerlijke Stand, DTB, militieregister en scheepssoldij boeken van VOC van diverse Nederlandse archieven.

Open Archieven is geen gesubsidieerde overheidswebsite met beperkte functionaliteit; Open Archieven is gebouwd op "open data". In het "Open Data Handboek" staat daarover het volgende:

Open data is data die vrij gebruikt kan worden, hergebruikt kan worden en opnieuw verspreid kan worden door iedereen - onderworpen enkel, in het uiterste geval, aan de eis tot het toeschrijven en gelijk delen.

Bron: http://opendatahandbook.org/guide/nl_BE/what-is-open-data/

Nederlandse wetgeving, die afgeleid is van Europese regelgeving, maakt dat data die de overheid heeft opgevraagd kunnen worden hergebruikt, ook de data die archiefinstellingen hebben opgebouwd (mede dankzij vele vrijwilligers). Sommige archiefinstellingen, waaronder Erfgoed Leiden, Regionaal Archief Tilburg en het Nationaal Archief, hebben al proactief hun datasets online gezet in een machine-leesbaar formaat voor hergebruik, mooie gratis open data! Helaas doen nog niet alle archieven dit.

Echter, eenieder kan een verzoek indien bij een archief om data te hergebruiken. We hebben het hierbij niet over de informatie die via de zoekmachine van de archiefinstelling getoond wordt op hun website, maar de "rauwe" data waar ontwikkelaars en onderzoekers mee aan de slag kunnen. Een verzoek tot hergebruik aan een overheidsorganisatie kan maar op enkele gronden afgewezen worden, zoals openbaarheid en privacy. Voor de vele historische datasets bij de archieven zal dit niet opgaan. Archiefinstellingen kunnen, net als de andere overheidsorganisaties, alleen de "marginale kosten" doorberekenen. Dat zijn de kosten die ze moeten maken om de (reeds bestaande) data beschikbaar te stellen. Hierbij geldt overigens wel het non-discriminatie beginsel, dus als de data aan één partij gratis worden verstrekt, mag men aan een andere partij niet ineens kosten berekenen. Een en ander heeft ook betrekking op de scans. Je ziet dan ook dat diverse archiefinstellingen de "betaalmuur" voor hun scans afbreken.

Dus, data die voorheen alleen beschikbaar waren voor archieven en hun leveranciers, zijn nu beschikbaar voor iedereen. Met name technisch georiënteerde personen, verenigingen en bedrijven kunnen nu "leuke dingen" doen met deze data, zelfs commercieel. Dit kan leiden

tot nieuwe innovatieve applicaties in het genealogische domein doordat meer mensen met de data kunnen "spelen".

Met "Open Archieven" ondervond ik zelf, dat er veel meer met de data kan dan dat er heden ten dage mee gebeurt. **Bijvoorbeeld, bij een huwelijksakte kunnen automatisch gerelateerde akten opgezocht en getoond worden**, zoals de geboorteakten van het bruidspaar en huwelijksakten van hun ouders. Dit kan uitgebreid worden met het tonen van alle kinderen in een gezin tot zelfs een overzicht van alle relaties, puur op basis van de beschikbare data. Informatie dus, die in de akten zit, maar dat wisten we als genealogen natuurlijk al lang.

"Open data" is niet beperkt tot alleen genealogische data. Er wordt door de Nederlandse overheid meer en meer open informatie geboden, zoals statistische data, geografische data, verkeersinformatie, posities van publieke objecten (van toiletten tot bomen), enz. Vele nieuwe apps en websites zien hierdoor het levenslicht.

Een groot gedeelte van de "Open data" is "moderne" informatie, maar het bevat zeker ook historische gegevens, zoals het weer, volkstellingen en oude kaarten. Deze data kunnen gecombineerd worden met de genealogische data om meer context te bieden bij een akte.

De eerder genoemde huwelijksakte heeft een datum en een plaats. Je kunt dus het weer op die dag opzoeken en ook kan op basis van informatie uit de volkstelling de samenstelling van het dorp of de stad worden getoond. Als er ook een straatnaam beschikbaar is, bijvoorbeeld bij een bevolkingsregister, dan kan deze straat geprojecteerd worden op een oude kaart. Hiervoor worden dan weer data van OpenStreetMaps gebruikt.

"Open data" kan innovatie en economische groei brengen. Voor stamboomonderzoekers betekent het, dat er websites, zoals <https://www.openarch.nl/>, gebouwd kunnen worden als alternatief voor de gesubsidieerde overheidswebsites. Deze alternatieve websites betekenen concurrentie. Websites moeten dan hun best doen om gebruikers te krijgen en te behouden, want er is keuze. Als de ene website handiger, mooier, leuker en informatiever is, kunnen andere websites niet achterblijven. En dat is goed voor de genealogie!

Dat er ook commerciële partijen mee aan de slag gaan is overigens ook goed nieuws. Immers, met alleen de open data beschikbaar stellen kun je geen geld verdienen, want de data worden elders gratis aangeboden. Daar krijg je geen gebruikers mee. Personen en bedrijven zullen dus tijd en geld moeten investeren om een dienst te ontwikkelen, met behulp van de open data, die meerwaarde biedt aan gebruikers. En ook dat is goed voor de genealogie!

Welke Nijhuis in de Lutte – Deel 4

Heinrich Ruegg, veldwachter in de Lutte

Door: Jan Oude Munnink

In het eerste drie delen van deze artikelenreeks (TG 2015, 2, blz 53 en TG 2015, 3, blz 116 en TG 2015, 4, blz.149) vertelde ik over het echtpaar Nijhuis-Ruegg. Ruegg is een ongebruikelijke naam in De Lutte. Waar kwam hij vandaan en hoe kwam hij in ons land terecht? Johann Heinrich Ruegg was geboren in het kanton Zurich in Zwitserland, trouwde in Nederland, was als Zwitserse beroepsmilitair in vreemde krijgsdienst en werd uiteindelijk veldwachter. In deze laatste bijdrage over Heinrich Ruegg ga ik in op zijn functie als veldwachter in De Lutte.

Geboortedatum en -plaats

Probleem bij alle stamboekregisters is dat Ruegg steeds met als voornaam Heinrich voorkomt en dat zijn geboortedatum steevast 24 juli 1799 is. In deel 1 in TG 2015, afl. 2, blz. 57 heeft u het door de dominee van Turbenthal duplicaat van zijn geboorteakte gezien. Daar wordt vermeld op het afschrift, dat in 1837 afgegeven is, dat hij geboren is op 18 juli en gedoopt is op 22 juli 1798 als zoon van Heinrich Ruegg "von Hofstetten". (Hofstetten is de laatste verblijfplaats van Heinrich in Zwitserland voordat hij als beroepsmilitair in het regiment Zwitsers van Ziegler in Luik werd opgenomen. Het dorpje Hofstetten ligt eveneens niet ver van Turbenthal.) In de stamboekregisters staat als geboorteplaats ook vermeld dat de geboorteplaats Ramsberg c.q. Ramsperg is. Maar Ramsberg is een gehucht bij Turbenthal. Hij is dus, zo goed als zeker geboren in Ramsberg en gedoopt in Turbenthal. Turbenthal ligt in het kanton Zurich. Het dorp Hofstetten ligt eveneens niet ver van Turbenthal. Alle keren zijn de namen van zijn ouders in de stamboeken Heinrich en Magdalena Furrer (Forrer). Mogelijk is "onze" Johann Heinrich een broer van een andere Johann Heinrich die al in het eerste levensjaar overleden is. Uiteraard is een verschrijving ook mogelijk.

Hemelsbreed is de afstand van Hofstetten naar Turbenthal ca 3900 m en die van Ramsberg naar Turbenthal

1500m. Maar als u de hoogteverschillen de kronkelige wegen ziet dan realiseert u zich dat de looptijd - ook voor een stevige en geoefende wandelaar - best een beetje tijd vraagt. Voor de doop van een kind van Ramsberg naar Turbenthal schat ik de heen- en terugweg samen toch op 2 uur. Hoogstwaarschijnlijk zijn de ouders van Johann Heinrich Ruegg arme bergboeren geweest: hard werken op kleine percelen in een heuvelachtig terrein.

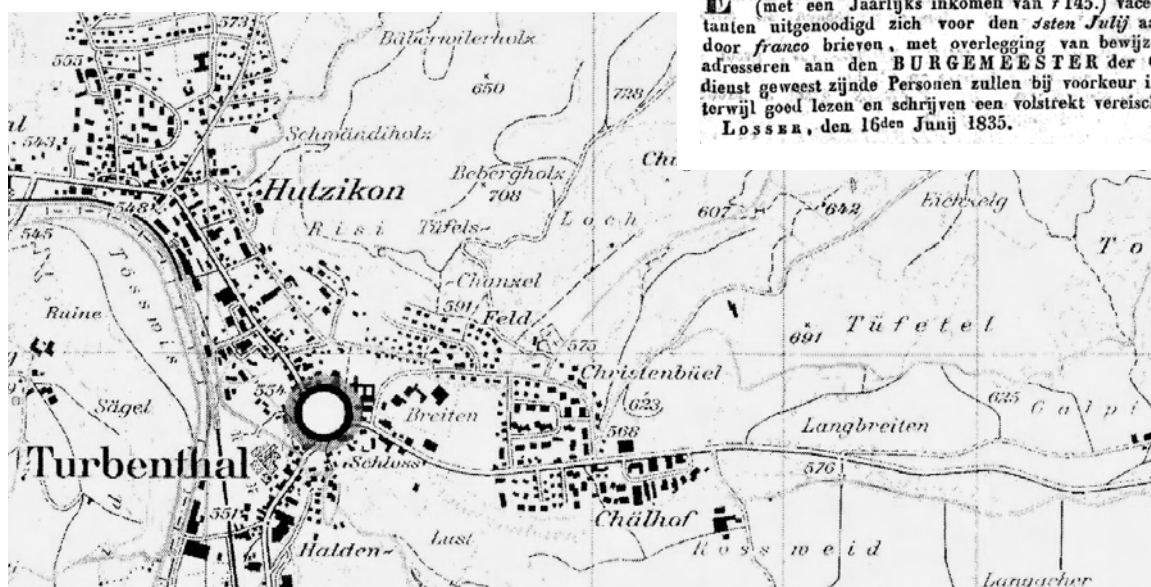
Al in de zeventiende eeuw kent Turbenthal onderwijs georganiseerd door de gereformeerde kerk. Doel van dat onderwijs was op de eerste plaats het kunnen lezen van de bijbel. (Bron: Robert Scheermeier) Dat Heinrich dus al kon lezen en schrijven om procesverbalen te kunnen opmaken is niet heel verwonderlijk. Je vraagt je wel af waar hij Nederlands geleerd heeft. Het blijkt namelijk uit verschillende bronnen dat het niet gewenst was dat Zwitserse soldaten zich "ophielden" met de plaatselijke bevolking. Dan rest er vervolgens nog een probleem rond het Nederlanderschap. Om voor naturalisatie in aanmerking te komen moest je tenminste drieëntwintig jaar oud zijn, tenminste zes jaar in Nederland of de koloniën hebben gewoond en van plan zijn je blijvend in Nederland te willen vestigen. Ook kon er naturalisatie worden verleend aan vreemdelingen die zich bijzonder verdienstelijk hadden gemaakt voor het land. Feitelijk komt Heinrich dus in aanmerking voor naturalisatie. Maar in een lijst van naturalisaties in de periode 1815-1849 komt zijn naam niet voor.

In TG 2015, afl. 2, blz. 57 heeft u een uittreksel uit het doopregister van Turbenthal gezien. Dat werd afgegeven in 1837; twee jaar na zijn benoeming als veldwachter, vier jaar voor de bouw van zijn huis en ook een aantal jaren voor zijn huwelijk. Het raadsel rond de eventuele naturalisatie is dus niet opgelost.

Benoeming tot veldwachter

Terug naar zijn benoeming tot veldwachter. In de Overijsselsche Courant stond de volgende oproep van de gemeente Losser:

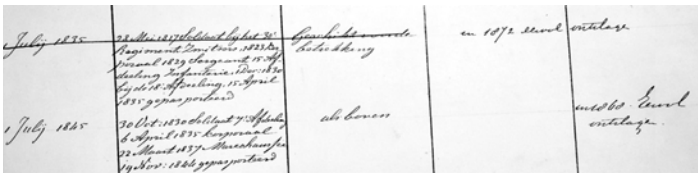
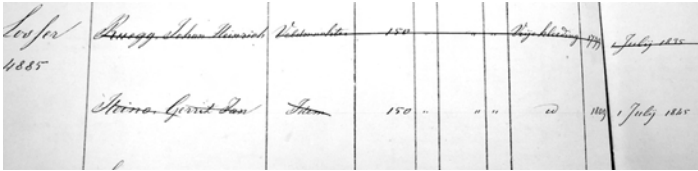
Een der **VELDWACHERS POSTEN** in de Gemeente **Losser**, (met een Jaarlijks inkomen van **f145**.) vacerende, worden Sollicitanten uitgenoodigd zich voor den **1sten Julij** aanstaande in persoon of door **franco** brieven, met overlegging van bewijzen van goed gedrag, te adresseren aan den **BURGEMEESTER** der Gemeente. In Militaire dienst geweest zijnde Personen zullen bij voorkeur in aanmerking komen; terwijl goed lezen en schrijven een volstrekt vereischte is.
Losser, den 16den Junij 1835.

De burgemeester tot wie hij zich moest wenden was Eekhout. Die was burgemeester van Losser en Oldenzaal. Waarschijnlijk was Oldenzaal voor hem een nevenfunctie. In elk geval woonde hij daar. Het werk in Losser liet hij waarschijnlijk in belangrijke mate over aan raadsleden en wethouders.

Bij het HCO heb ik o.a. het volgende gevonden:

U kunt zien dat Heinrich de eerste veldwachter in de gemeente was. Gerrit Jan Heino werd pas vijf jaar later aangesteld. Ruegg werd heel kort na zijn ontslag als militair en na de advertentie op 1 juli 1835 benoemd tot veldwachter en kreeg eervol ontslag in 1872. Hij heeft dan eerst 18 jaar als militair gediend en daarna nog eens 37 jaar als veldwachter. Van Heino gaf ik aanvankelijk aan dat hij geen militaire opleiding had. Uit het bovenstaande blijkt dat dit onjuist is. Hij was in totaal 14 jaar militair en diende de laatste 7 jaar bij de marechaussee. Beiden hadden een jaarloon van f 150 en vrije kleding. Heinrich had naast zijn inkomen als veldwachter nog recht op een pensioen uit zijn militaire diensttijd.

De betaling van veldwachters kenden nogal wat verschillen in Overijssel. Ger Hof geeft aan dat tussen 1840 en 1850 Blankenham/Kuinre de slechts betalende gemeente was met f 83,50 per jaar en Zwartsluis de hoogst betalende met f 208.

Voor het plaatsen in de tijd wil ik nog ingaan op het volgende. De burgemeester bij wie hij moest solliciteren was Eekhout. Die was zowel burgervader van Oldenzaal als van Losser, dus van een dorp met een aantal kerkdorpen en een stad. Hij woonde in de stad en was kennelijk weinig op het "gemeentehuis" in Losser. Dat leidde er toe dat gedeputeerde staten - waarschijnlijk op basis van klachten - de burgemeester dwong tot het aanwezig zijn in zijn gemeente Losser:

ZWOLLE, den 26 December 1851.

— Gedeputeerde Staten van deze provincie hebben bepaald : dat de Burgemeesters der na te meldene gemeenten, in welke zij hunne vaste woonplaatsen niet hebben, zullen gehouden zijn aldaar ieder week voor de ingezetenen te spreken zijn, en wel te Losser elken Woensdag, en wel de eene Woensdag in het logement de Kroon in het dorp Losser, en de andere in de herberg van J. Balthuis in Berghuizen; te Markelo, op Maandag en Donderdag van

In de bovenstaande tekst ziet u nog net Markelo staan. Losser was dus geen unieke situatie.

Kroniek van De Lutte

In de Kroniek van De Lutte komt een lijst voor met de collecte (kerkbijdrage) die in 1839 gemaakt is volgens de herinnering van een koster, H. Oude Hartman. Deze nieuwe lijst vermeldt ook de hoofdpersoon in dit verhaal als volgt: Ruegg, 1842 en het bedrag met vraagteken: 8? Stuivers. Ruegg betaalde dus niet zoals veel anderen in natura. D.w.z. hij betaalde geen spinden rogge of boekweit.

Zijdeling komen we in dit boekje nog een aantal keren een proces-verbaal tegen:

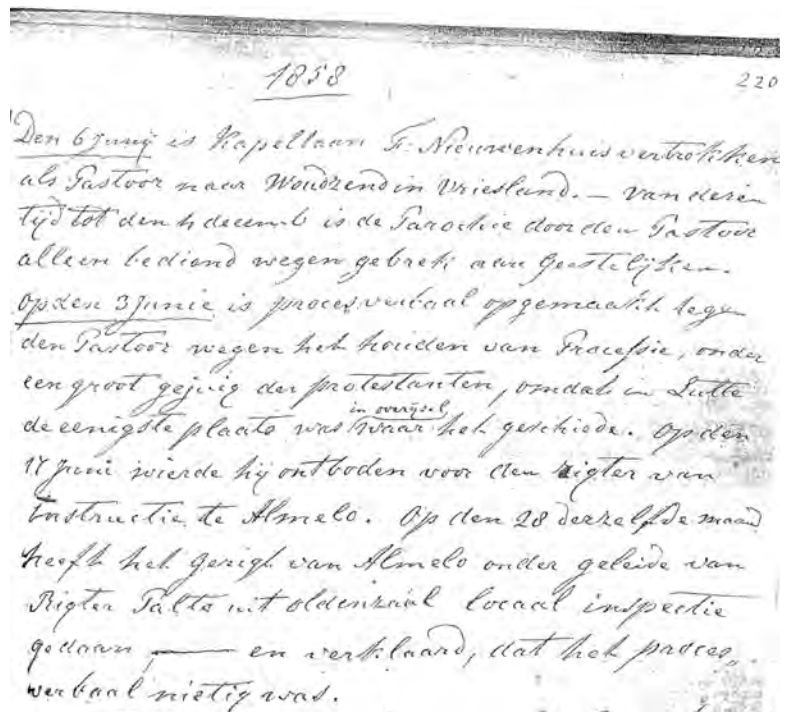
1855:

"Den 25en Februari werd door den burgemeester verboden, voortaan processie te houden en op het kerkhof te beaarden, welk verbod ook door den officier van de rechtbank te Almelo werd gegeven Daarop zijn beide plechtigheden niet meer verricht, om eerst den uitslag van de processen af te wachten, die tegen sommige pastoors aanhangig waren gemaakt."

1858:

"Den 3en Juni is tegen den pastoor proces-verbaal opgemaakt wegens het houden van processie, onder groot gejuich van de protestanten, omdat De Lutte de enigste plaats was in Overijssel waar het geschiedde. Den 17en Juni werd hij door den rechter van instructie te Almelo ontboden. Den 28en van dezelfde maand heeft het gericht van Almelo onder leiding van Richter Palte van Oldenzaal een inspectie ter plaatse gemaakt..... en het proces-verbaal nietig verklaard."

Hieronder een scan van de handgeschreven tekst:

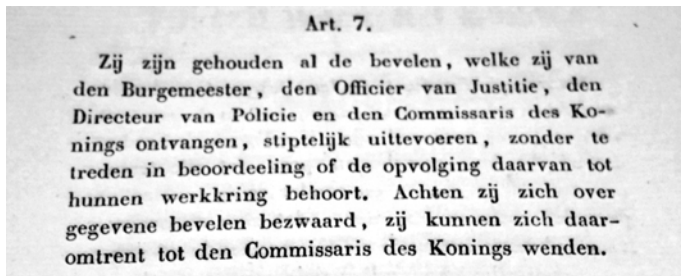

Opmaken proces-verbaal inzake processie

U zult net als ik concluderen dat de uitgave van de Kro-niek van De Lutte op details afwijkt van het oorspronke-lijke handschrift: moderniseren, ook in schrijftaal leidt soms toch tot detailverlies.

Voor het opmaken van een proces-verbaal is in die tijd een veldwachter nodig geweest. In de gemeente Losser waren er maar twee: Ruegg en Heino die we in deel 1 al tegenkwamen. Het moet in elk geval voor Heinrich, of heette hij toen al Hendrik, een dilemma geweest zijn: de burgerlijke macht van de burgemeester en de kerkelijke macht van de pastoor. Hij moest twee heren dienen en dat zal in een gemeenschap van toentertijd 300 gezinnen (circa 2000 personen) niet gemakkelijk zijn geweest. Als het Heino is geweest die het verbaal opmaakte dan is er een collegiaal probleem. De instructie voor veldwachters in Overijssel uit 1852 is bovendien erg helder

Ook vraag je je af: wat de reden is geweest om die pro-cessie te houden. De helderheid vond ik in onderstaand krantenartikel in het Algemeen Handelsblad. Ook in an-dere kranten komt dit artikel voor. De processie trok dus belangstelling van de landelijke pers. Het Algemeen Han-delsblad berichtte als volgt:

ZWOLLE, 7 Junij. Heden is door den Heer proc.-gen. bij het prov-geretshof in Overijssel magtiging verleend, op grond van art. 10 der wet van 10 Sept. 1853 (Staatsblad N°. 102) op de kerkgenootschappen, tot vervolging van J. Geerdink, Roomsche pastoor, en F. Nieuwenhuis, kapellaan, ter [zake van op Sacramentsdag (3 Junij 1858) eene ongeoorloofde processie te hebben gehouden in de buurschap Lutten, gemeente Losser.]

(Sacramentsdag wordt gevierd op de tweede donderdag na Pinksteren.)

Pastoor Geerdink geeft aan dat rechter Palthe uit Ol-denzaal ter plaatse is geweest en dat het proces verbaal nietig is verklaard. Reden daarvoor kan het volgende zijn geweest: de meeste wegen in De Lutte zijn particuliere wegen geweest, die pas in de twintigste eeuw groten-deels tot particuliere openbare wegen bestemd werden. Als de processie over die particuliere wegen getrokken is, dan werd de processie dus gehouden over de grond van particuliere eigenaren en dat was niet geoorloofd. Boven-dien beschikte de kerk in De Lutte ook over bezittingen zoals het kerkenbos.

Bij het HCO (Historisch Centrum Overijssel) in Zwolle wordt het procesverbaal wel vermeld, maar de afwikke-ling niet! Dat is vrij uniek.

Kleding en uitrusting van een veldwachter

De uitrusting van een veldwachter en de kleding is wat twijfelachtig geweest. In elk geval is Heinrich uitgerust met een karwats. De is nog steeds in de familie bewaard gebleven:

Het volgende nummer staat in het houten gedeelte:

Waar slaat dit nummer op vraag je je dan af ? In het His-torisch Museum in Deventer ligt ook een dergelijke wa-penstok met eveneens ingebrande cijfers. Daarbij wordt vermeld dat die cijfers betrekking hebben op een leger-nummer. Het nummer 2629 heb ik niet bij de naam van Heinrich kunnen vinden.

Daarnaast was een veldwachter uitgerust met een harts-vanger. Harts is afgeleid van hert; oorspronkelijk werd dit wapen gebruikt bij de hertenjacht.

Blijkbaar was de uitrusting van veldwachters niet uniform en Gedeputeerde Staten kwam met voorschriften en liet de uitrusting aanbesteden. Hieronder een gedeelte van de aanbesteding in Gelderland:

De parcelen zullen bestaan, als volgt, te weten:

Eerste Parceel.
Viltten, met zwart fijn lak gedekte hoeden, met eene oranje lederen kokarde, witte katoenen lis en ovaal glimmenden knoop.

Tweede Parceel.
Groene lakensche, met zwart wasdoek bekleede petten, met rood lakensche bies en streep en met oranje lederen kokarde.
Groene lakensche buizen, afgezet met rood lakensche kraag en biezen.
Blaauwe lakensche jassen, afgezet als boven.
Groen lakensche lange broeken, met rood lakensche biezen, en wel twee voor iederen veldwachter.
Zwarte lakensche slopkousen.
Linnen slopkousen.
Zwarte slaweeien stropdassen, en wel twee voor iederen veldwachter.

Derde Parceel.
Hooge schoenen.

Vierde Parceel.
Hartsvangers, met lederen Koppel en koperen Plaat.
Pistolen à Percussion, met lederen Gordel en Holsters, voor iederen Veldwachter een paar.
Blikken Knudlhorens.
Kogelgieters.
Aftrekkers.
Schroevendraaijers.
De aanbesteding zal plaats hebben buiten eenige kosten van den aannemer.
De aflevering zal moeten geschieden binnen drie maanden na de goedk-uring der aanbesteding.
De betaling zal geschieden door den Heer Provincialen Thesaurier te Arnhem, binnen 8 dagen, nadat de voorwerpen geleverd en goed-gekeurd zullen zijn.
De verdere voorwaarden en de modellen der te leveren Goederen liggen ter lezing en bezigtiging op het Raadhuis te Zutphen.
Arnhem, den 2den April 1835.
De Staatsraad, Gouverneur voorhoed, VAN HEECKEREN VAN KELL.

Zoals gezegd in Overijssel vond een soortgelijke aanbesteding plaats en de leverancier van een hartsvanger, twee pistolen met gordel en holsters en een plaats met een naam van de gemeente door H.J. van Gumster. Hieronder een advertentie van dit bedrijf uit de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van 20 augustus 1847

H. J. VAN GUMSTER,

GEWEERMAKER in de Luttekestraat te Zwolle, maakt aan zijne geëerde begunstigers en verdere Heeren liefhebbers der **Jagt** bekend, als dat hij thans ruim voorzien is van extra fijne *Engelsche, Fransche en Luiksche*, **dubbele en enkele JAGTGEWEREN**, alsmede **PISTOLEN, HARTSVANGERS, Engelsch en Bergsch CREPPE, PATENTHAGEL, CAPSULES** en verdere **Jagtbenodigdheden**, hetwelk alles bij hem tot veel verminderde prijzen te bekomen is.

NB. Bij hem worden ook **oude Geweren en Pistolen in ruiling aangenomen.**

Familiegeschiedenis

Dit artikel is in de eerste plaats geschreven voor geïnteresseerden in familiegeschiedenis en daarom wil ik een stukje genealogie hieronder vermelden. Het echtpaar Ruegg-Grunder kreeg de volgende kinderen:

1. Hendrika Maria, geboren op zondag 14 augustus 1842 in De Lutte. Volgens de overlevering zou ze zijn vertrokken naar Essen (D)
2. Hendrika, geboren op 19 maart 1843 in De Lutte. Ze trouwde op 4 oktober 1866 in Losser met Joannes Jacobus Franciscus Jansen uit Oldenzaal. Eén van de doopgetuigen was Johannes Welhuis, de schoolmeester, die we eerder al tegenkwamen bij de aantekeningen van pastoor Geerdink.
3. Hendrikus Johannes, geboren op maandag 8 december 1845 in De Lutte. Hij is overleden in Leeuwarden. Hij was milicien.
4. Gerardus Johannes Ruegg, geboren op zaterdag 18 november 1848 in De Lutte
5. Johannes Ruegg, geboren op 10 februari 1851 in De Lutte. Hij vertrok naar Bussum en trouwde op dinsdag 28 juli in Bussum met Antonia Klarenbeek. Van haar wordt gezegd dat ze bemiddeld was en we weten ook dat hij een goed lopende smederij had. Uit dit huwelijk zijn zonen geboren die de naam Ruegg behouden hebben. Hieronder enkele details.

SCHAATSEN
bij **J. RUEGG,**
Mr. Smid, Brinklaan **BUSSUM.**

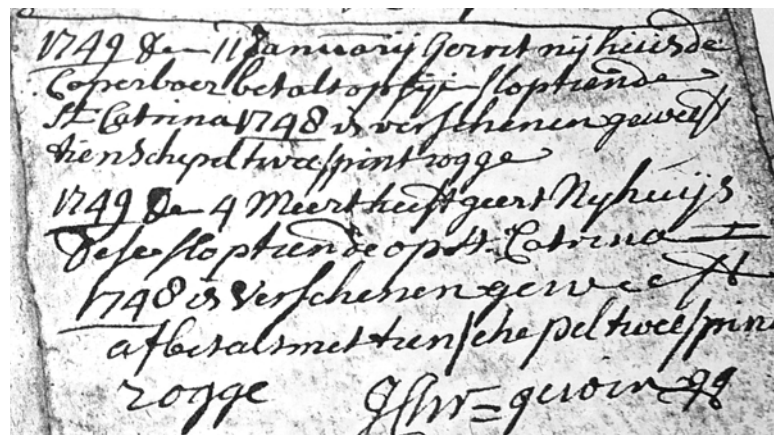
Bussum, 29 Oct. Gisteren-avond werd, ten overstaan van den heer H. P. Bok, Notaris alhier, in veiling gebracht de buitenplaats: „Delta” alhier:

Perceel 1 opgehouden voor f 3000; 2 id. voor f 1900; 3 verkocht aan C. C. van der Heide, makelaar te Amsterdam, voor f 1600; 4 verkocht aan Ch. Höckel te Amsterdam voor f 2643; 5 verkocht aan R. Bongers, makelaar te Amsterdam, voor f 2680; 6, 7 en 8 verkocht aan C. Bok te Larenberg voor f 6510; 9 en 10 verkocht aan J. Bus Gzn. te Bussum voor f 1345; 11 opgehouden voor f 600; 12 verkocht aan E. van Klaarwater te Bussum voor f 625; 13 verkocht aan J. Ruëgg te Bussum voor f 750; 14 en 15 verkocht aan E. Leestemaker, makelaar te Amsterdam, voor f 2746.

Smidsknecht

terstond gevraagd, voor vast werk.
J. RUEGG, Brinklaan Bussum.

6. Maria Ruegg, geboren op 29 november 1853 in De Lutte. Ze bleef ongehuwd en overleed op 24 november 1875 in De Lutte
7. Aleida Ruegg geboren op woensdag 17 december 1856 in De Lutte Zij trouwde op zaterdag 24 augustus met Hendrikus Nijhuis. Ze overleed op 28 april 1949 in De Lutte. Zij is dus verantwoordelijk voor de alias Ruegg bij de Nijhuisen, die van haar afstammen.

Het zou niet terecht zijn om helemaal geen aandacht meer te besteden aan de naam Nijhuis. Het erf Nijhuis is, waarschijnlijk al voor 1700, in tweeën verdeeld: Nijhuis en Nijhuis-Kopperhuis-Koperboer. In de kwartierstaat kunt u zien dat "onze Nijhuis" afstamt van Nijhuis-Kopperhuis. Het erf Nijhuis moest z.g. sloptienden aan het kapittel Oldenzaal betalen. Zie onder aan blz. 8 voor een voorbeeld van de betaling.

Een beperkte kwartierstaat van Nijhuis-Ruegg en scans van het huwelijk van Jan Willem Harwig kunt u vinden op de website.

Bronnen:

H.Ringoir De Zwitserse Regimenten in Koninklijke Nederlandse Dienst
 Hubert de Vries Het symbool van de Rijkspolitie.
 Van veldwachter tot gemeentepolitie <http://www.janvan.gelderstichting.nl/>
 Doop-Trouw- en overlijdensboeken van de Sint Plechelmusparochie te De Lutte
 GeneaBlog: Zwitserse regimenten
 G.R.Hof Overijsselse Gemeenteveldwachters
 J.G.Kikkert Bericht van de 10 daagse veldtocht
 Hans van der Hoeven De Belgische Beroerte
 FamilySearch: militaire stamboeken en huwelijkse bijlagen
 GahetNa Naturalisatie
 Wikipedia: Zwitserland ontstaansgeschiedenis
 Armamentaria afleveringen 11, 16 en 17
 Historisch Centrum Overijssel toegangsnummer 25
 Uitgave Historische Kring Losser: Grondstukken en Bewoners in de Marke Losser omstreeks 1832, deel 3, en, scans van het Handboekje van Heinrich Ruegg
 Robert Scheuermeier "Die Schürmeyer" (internet)
 Coret De Mobiele schutterijen in de Tiendaagse veldtocht
 Harry Nijhuis, Mirjam Nijhuis-Nijhuis, fam. Nijhuis Merelstraat, Peter Nijhuis (allemaal van Rueg) mondelinge en schriftelijke informatie.
 Pastoor J.G. Geerdink Kroniek van De Lutte
 Pastoor J.G. Geerdink Jaarlijkse aantekeningen over Gemeente en kerk te De Lutte (manuscript)
 Dr.H. Amersfoort Koning & Kanton (dissertatie 1988)
 Canon van Heino: de gemeenteveldwachter
 Archief "De Dree Marken" in De Lutte
 Delpher: krantenartikelen en tijdschriften
 H.Woolderink e.a. Historisch boerderijonderzoek in het richteramtb Oldenzaal
 Zoekakten.nl

Fabrieksschool

Door: Georges Schaafraad

Bijgaande advertentie stond in de "Volkscourant Tubantia" van Maart 1872.

Men was blijkbaar erg voortvarend met het gunnen en bouwen van de school, want die vond in hetzelfde jaar plaats. De school staat aan de Noorderhagen in Enschede en grenst aan het nieuwe Wilminkplein. Binnen niet al te lange tijd zullen er in de voormalige school lofts gebouwd worden.

Op een informatiebordje dat aan de gevel bevestigd is staat het volgende:

"Fabrieksschool

Gebouwd in 1872 op initiatief van Ds. Evers en een aantal fabrikanten. Aanvankelijk slechts één verdieping. Later diverse keren vergroot."

Het doel was het geven van verplicht onderwijs aan kinderen van 10 tot 14 jaar die in de fabrieken werkten. De "Fabrieksschool" is gebouwd in sobere stijl, met neo-classicistische invloed. Het ontwerp was van architect G. Beltman.

De Fabrieksschool augustus 2015

Brieven aan de Hoog Eerwaarde vader

Door: Marieken Scholten-Sijses

In Nordhorn woonde en werkte pastor (predikant) en assessor van de kerkenraad, Nicolaus Grimmelius. Hij stamde uit een predikantengeslacht. Zijn vader, Wilhelm Franz (Veldhausen 1686-1707, en grootvader, Nicolaus (Bentheim 1656-1699), waren tot aan hun dood toe als predikant werkzaam. Nicolaus was eerst predikant in Emlichheim (1719-1740), waar al zijn kinderen gedoopt werden, en later in Nordhorn (1740-1777). Zoals gebruikelijk was in die tijd, werden ook zijn zoons allen predikant. Om als zodanig werkzaam te kunnen zijn, moesten ze op een vacante plaats beroepen worden.

Zoon Johannes Bernardus (Emlichheim 1734) (JBGr.) was kennelijk van het ondernemende soort. Hij trad in dienst van de VOC en werd beroepen op het eiland Banda Neira. Een van de zuidelijke specerij-eilanden. Wat hem daar te wachten stond, kon hij enigszins weten. Er waren meerdere reisverslagen waarin de Indische Archipel uitgebreid beschreven werd.

Voordat hij vertrok, trad hij eerst op 15 juli 1762 in Nordhorn in het huwelijk met Aleida Judith Veuge.

Aan boord van “De drie Papagaaien”

In november 1762 bevindt het jonge paar zich te Texel aan boord van het schip “De drie Papegaaien”, waar ze wachten op een gunstige oostenwind om uit te varen. JBGr. heeft hier alle tijd om nog een laatste brief naar huis te schrijven. Hij meldt dat ze aan boord uitstekend verzorgd worden. “De capitein doet ons wat hij ons aan de ogen sien kan”. De passagiers en hoger personeel bestaan uit 13 of 14 personen. Aan tafel “staan 4 knechten agter ons om ons te bedienen”. Er komen “Koninklijke stukken vlees op tavel van 30 pond”. Er is overigens genoeg vlees aan boord. “Over de 100 hoenders, 10 kalkoenen, verschijde gansen entvogels (eenden), duiven, 20 kanarievogels, 35 varkens, etc.” Ze hebben alle ruimte aan boord:

“mijn vrouw, de jonge juffrou en ego hebben de kajuite allenig”. Het gaat er feestelijk aan toe: “smorgens, smid-dags en savons wordt er getrommelt, geluit met klokken en andere figuren meer, sodat men hier wonderlijke vertoningen siet”.

Als predikant is het hem toegestaan om goederen voor eigen rekening mee te nemen. “Ik hebbe mijn gepermitteerde en ongepermitteerde goederen seer wel aan boord gekregen”. Hij neemt op obligatie o.a. brandewijn, jenever, pijpen, hoeden, tabak, boter, banket, glazen en “silverne” lepels en vorken mee. Want “alles wat men hier komt is in Oslingen so dier als peper”. Hij eindigt de brief met de groeten aan allen thuis in “Noorthoorn”.

Op reis naar de Oost

Uiteindelijk varen ze op 9 december 1762 uit van Texel. De eerste stop is in januari 1763 bij het fort Sao Tiago op Madeira, om nogmaals proviand in te nemen. Op 15 april arriveert het schip bij de Kaap (Zuid-Afrika), waar het ruim één maand blijft liggen. Er waren nogal wat zieken aan boord. Van de 84 soldaten aan boord bij vertrek, stierven er gedurende de reis 23 en van de 243 zeelieden, kwamen er slechts 163 in Batavia aan, waarvan er 22 bij de Kaap van boord gingen.

Vanaf de Kaap kregen ze zwaar weer te verduren. “dewelke de gehele nagt duurde. Het water liep ‘t schip in, alles viel omverre, het sag er uit als de verwoesting van Jerusalem, hadden dog nog geen gevaar om te vergaan”. Om de Zuid was het nog erg koud en woei het hevig.

Dan een verrassende mededeling. “De Zuit bijna omzjinde en nog niet in de hitte, behaagde het God, dat mijn vrou den 30 Meij smorgens om half ses beviel van een jonge grote vrisse dogter, dewelke door mij wierde gedoopt met de naam Johanna Josina”. Het was aanleiding om feest te vieren: “de gehele dag waren wij in gala, tot de matrosen toe, waarvoor 4 varkens geslagt waren”. De eerste twee dagen had zijn vrouw geen “sog”, waarom het kind werd gevoed met “gorte water, warrem bier, etc. De Heer Capitein voedere t kind dagelijks en hadde daartoe meer bequaamheid als ik”. Uiteindelijk kwamen ze na een reis van een half jaar aan in de Straat van Soenda, enige kilometers van Batavia, waar hen allerlei verversingen werden aangeboden: “grooten hoenders, entvogels, B: apen, etc.”

Er is hier enige dagen oponthoud. Bij verrassing werd JBGr. met vrouw en kind opgehaald om zich bij de achtbare heer Faure op Bantam te “diverteren”. Bij aankomst “stond den officier van de wagt met 24 soldaten in de wapens, trommen sloegen, trompetten wieren er geblazen”. Ook bij een ritje langs de rijstvelden gaat “een trompetter vooruit, 6 grenadiers met blote sabels rontom ons. Over-

weeg maar eens , liefwaarde vader wat een agting ik al geniete bij in t Graafschap". Ze gaan ook op bezoek bij een "swarte" koning met 4 vrouwen en 300 "bijwijven".

"Het huis van de agtbare Heer geluk is bijna een koninklijk paleis met 2 schildwachten voor de deur, en wel 100 slaven en slavinnen." 's Morgens slapen er 3 voor zijn bed om op te passen. Ook de dochter wordt goed verzorgd. Ze werd door 3 meiden verzorgd en lag op een ledikant met kostelijke "sitte" omhangen. Zo gaat de brief van juli 1763 in de overtreffende trap door. Nee, hij wil voor geen goud meer ruilen met de beste post in de Graafschap.

Helaas is de negotie slecht. Hij zal veel schade lijden: "dog hier leit geen mens gebrek, imand die t: begeert van 100 Rijksdalers present krijgen".

Banda Neira

Een reisverslag van 1599 vermeldt hierover het volgende: De Bandasche eilanden maken de zuidelijke rij van de speerij-eilanden. Banda Neira wordt als de hoofdzetel van het Gouvernement voor het voornaamste gehouden. Er is een goede en veilige haven en verder zijn er "vele battereien ter bescherming der muskaatnoten perken tegen den smokkelhandel en roverij der Papoea's". Zware aardbevingen hebben hier plaats en de uitbarstingen van de Goenong-Api zijn verschrikkelijk. Het getal der inwoners begroten sommigen op 6000 à 7000. De luchtgesteldheid is er over het algemeen gezond, ofschoon sommigen menen, dat Banda uit hoofde van de nabijheid van den altijd rokende berg Goenong-Api (vuurberg) ongezond moet zijn. Deze is een werkzame vulkaan, die zelfs in zijn rustigste perioden hete dampen en stoom vermengd met zwavelzuur uitstoot en de zwavel doet aanslaan. In een brief wordt daarover ook geklaagd: "De berg Goenong Apij blijft branden en verschrikkelijk grote stenen uitwerpen.

[...] Bij westenwind moet een zonnescerm ons tegen het stof beschermen. Dat duurt nu al vijf jaren".

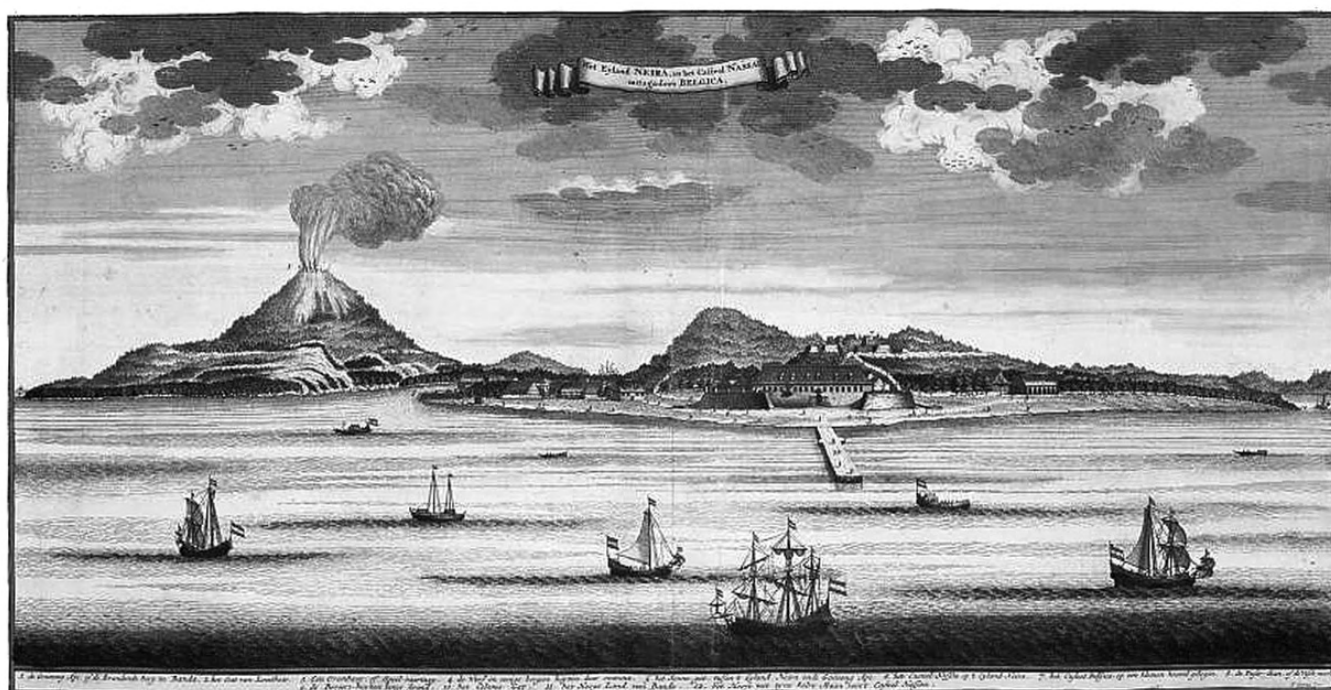
Banda Neira is van onder tot boven met bossen bedekt, grotendeels notenmuskaatbomen, waartussen enkele veel hogere kanaribomen. De eilanden van de groep bestaan geheel uit tuinen van muskaatnootbomen, notenperken genaamd.

Briefverkeer

In het huidige tijd onvoorstelbaar; maar het postverkeer tussen Holland (waar gemakshalve de Graafschap toegekend wordt) en Banda verliep zeer moeizaam. Slechts éénmaal in het jaar varen schepen van Batavia uit naar Banda, en wel in de maanden november tot uiterlijk februari. De retourvaart is van mei tot en met augustus, afhankelijk van de windrichting. Komen de brieven niet op tijd aan in Batavia, dan blijven ze daar een jaar liggen en raken ook nog wel eens zoek. Met als gevolg dat "op den 16 februari deses jaars (1767) nog bij leven van weleerwaarde zoon ontvangen zijn weleerwaarde letteren van 1764, 1765 en 1766 de welke veeleerwaarde zoon ten deele nog geleesen heeft, also reeds ziek was". Alle brieven vanuit Banda naar weleerwaarde vader zijn in augustus geschreven.

Overlijden JBGr.

De brief van 20 augustus 1767 en de brieven daarna, zijn geschreven door Floris Versteegh, perkenier op Banda Neira. De aanvang van deze brief zal de Weleerwaarde Vader verwonderd hebben. Deze begint namelijk met de mededeling dat op 14 juni II. in de "Egtenstaat verbonden zijn" waarbij geen namen genoemd worden. Maar de brief is ondertekend door Fl. Versteegh en A.J. Versteegh, geboren Veuge. Zover vader tot nog toe weet, is

de laatste getrouwd met zijn zoon JBGr. Gevraagd wordt "in dit onderling genoegen wel gelieven te participeren". Pas daarna wordt melding gemaakt van "het afsterven van weleerwaarde zoon. [...] Dat de algoeog saame Weleerwaarde in uwe Grijsse Jaare des ouderdoms kragt mag verleenen om dit swaar en smartelijk verlies [...] te kunnen dragen".

De brief meldt ook nog de geboorte van een dochter van JBGr. op 14 september 1766, die de namen Johanna Jacoba Grimmelius heeft gekregen. Pas dan verontschuldigt Versteegh zich voor dit snelle huwelijk, want "voornamelijk in dit veraf gelegen gewest is het een sober bestaan voor een weduwe met een klein kind die amper niets heeft". Zelf is hij sinds november van het vorig jaar weduwnaar met vier zoons van 20, 14, 6 en 5 jaar, die een moeder nodig hebben.

Hij is "perquenier, dat is te zeggen Eene die een stuk land of bosch heeft dat met foelij en notebomen [muskaat] beplant is". De oogst wordt geleverd aan de VOC. "Daar en boven over de 230 slaven, die ten deele in het bosch [de aanplant] werken, neevens nog drie vaartuijgen in Zee, die hier en daar ter negotie varen". Hij is daarmee de grootste koopman van dit land en de weduwe heeft door dit huwelijk een verzekerd bestaan verkregen.

In de kantlijn wordt nog gemeld dat voor de dochter van JBGr. de legitieme portie van f1200,- aan de weeskamer is gesteld. Aan de weleerwaarde vader en dochters is f480,- vermaakt, die via enige tussenpersonen overgeemaakt worden.

Testament

Ongetwijfeld is, tezamen met de bovenstaande brief, een afschrift verzonden van het testament dat JBGr. en zijn vrouw enkele dagen vóór zijn dood hebben laten opstellen. Daarbij was JBGr. "ziek en swak te bedde leggende [...] mitsgaders beijde haar verstand, sinnen en memorie, zo meede uijtspraake ten volle magtig". Aan de Diaconie der Armen wordt een legaat van "vijf Rijksdaalers à 48 stuijvers ieder" gegeven. Aan beiderzijdse overlevende ouders wordt een legaat van tweehonderd Rijks munte toegewezen. Aan hun kind Johanna Jacoba Grimmelius de gerechte legitieme portie. Bij hertrouw van een van beiden, moet dit bedrag onder de Weeskamer gebracht worden.

Voor het overige verklaren ze elkaar als universele erfgenaam. Tenslotte verklaren ze dat hun gemeenschappelijke boedel de tweeduizend Rijksdaalers niet te boven komt.

Over de op het schip geboren dochter wordt met geen woord gerept. Ze zal ondertussen waarschijnlijk overleden zijn.

Slaven

Een brief gedagtekend augustus 1770 en geschreven door Fl. Versteegh, is het antwoord op een brief verzonden augustus 1768 vanuit Nordhorn, die in december 1769 in Banda Neira aankwam!

Er worden wat huwelijken, geboorten en overlijden uitgewisseld. O.a. is het huwelijk gezegend met de geboorte van een zoon op 22 februari 1768. De Weleerwaarde Vader hoeft niet bezorgd te zijn over de financiële toekomst van zijn kleindochter. Naast de legitieme portie bij de weeskamer, kan ze rekenen op een uitkering van haar stiefvader van f14.000,- en daarnaast enige juwelen ter waarde van f5.000,-, zodat ze, als ze meerderjarig wordt, wel verzorgd is.

In deze brief wordt "vaders nieuwsgierigheid omtrent slaven" beantwoord. Vader was namelijk behoorlijk scherp geweest op het schrijven van zijn zoon JBGr. in een eerdere brief waarin deze meldde dat hij "reeds 800: nd [?] 8 huis slaven en een hujs met glase hadde". De zoon had daarmee niet meer mee willen uitdrukken dan "zijn vergenoegten staet in dit verafgelegene land [...] maer geensins om vader daer meede te tarten".

Over de slaven wordt vermeld dat ze gekocht zijn en dat dit notarieel is vastgelegd. Het zijn daarom lijfeigenen. Men is vrij om ze te straffen, maar niet tot de dood. Daarvoor wordt de hulp van de dienaren van justitie ingeroepen. Het zijn vooral de deserteurs waarvoor dit laatste geldt.

Wekelijks geeft men "haar kost, bestaande uit rijst, zout, haar vis en groente [...] eens of twee maal in het jaar geeft men haar kleren". Ze bewonen met vrouw en kinderen een huisje, meest van bamboe "zodat we een boere negorij gelijken". De bos- of perkslaven werken als boerenarbeiders. Ze werken van zes tot zes met een eetpauze van elf tot half twee. Over de bosslaven is een baas aangesteld, die alle werkzaamheden kent. Mochten de slaven hun werk niet goed doen, dan "legt hij de lat erop". Deze baas is "gemeenlijk" een van de beste slaven. "Onze opzichter heeft wel 150 slaven, zowel groten als kinderen onder zijn commando". Hij brengt 's ochtends rapport uit of alles wel is.

Ook in huis zijn slaven, die allen een specifieke taak, zoals koken, wassen, strijken, naaien, kantwerk en breien, uitvoeren. Men kan ze als dienstboden aanmerken en ze wonen in het huis. "Maar drie goede meiden en twee knechten kunnen in het vaderland zoveel doen als twintig slaven".

Einde briefwisseling

De laatste twee brieven zijn kort. In 1773 wordt gemeld dat allen gezond zijn en wensen dat de familie in het vaderland ook toe. Het kleinkind wordt binnenkort al weer 7 jaar en groeit voorspoedig. Is kloek en mooi van postuur, wilt en dartel, ja op het vliegen af".

Ook in 1775 zijn allen in goede staat van gezondheid. "Dochter Johanna Jacoba Gr. groeit en leert dat het een pleisir is om te sien". Haar eerste schrijfoefeningen worden meegestuurd. "Helaas zijn de tijden hier zodanig slecht, dat wij daar niets van durven vermelden".

De slechte toestand van de perkhouders werd vooral veroorzaakt door de noodzakelijke aankoop van levensmid-

delen en kleding bij het Gouvernement en de slechte betaling van de oogst van nootmuskaatnoten. Op het eiland is immers een monocultuur van nootmuskaatbomen. Al het benodigde moet van elders komen.

Waarschijnlijk ging het Versteegh na 1778 nog slechter. In dat jaar was er een geweldige orkaan over Banda waarbij alle plantages vernietigd werden. Nootmuskaatbomen hebben acht jaar nodig voor ze vrucht dragen.

In 1777 overleed de weleerwaarde vader op de leeftijd van 81 jaren.

Begraafboek Nordhorn: "06.04.1777 Mijn Collega Grimmelius int 81 jaar sijnes ouders int 37 sijner bedieningen in dese Gemeinde."

Huisarchief Bonke

Hoe kwamen deze brieven van Grimmelius in Nordhorn in het archief van Bonke in Denekamp.

Wel, de familie Bonke was een organisten- en schoolmeestersgeslacht. Dat gaf al contacten over-en-weer. Tussen Twente en de Graafschap werd veel getrouwd. De DTB-boeken van de Graafschap wemelen van de Nederlandse namen. Via een dochter van de weleerwaarde vader, zijn de brieven in het bezit gekomen van achterkleindochter Dorothea Aleida Wolterink die trouwde met Gerrit Bonke uit Denekamp. Uiteraard circuleerden de brieven uit het verre Banda Neira binnen de familie.

Nicolaus Grimmelius --> Aleida Johanna Gr. (1727) tr. 1752 Hindrik Wolterink --> Willem Nicolaus W. (1754) tr. 1777 Gerridina Dijkman (1754) --> Dorothea Aleida W. (1780) tr. 1806 Gerrit Bonke (1770).

Nabeschouwing

Het trouwboek van Nordhorn geeft de volgende inschrijving: "De Weleerwaarde en geleerde Heer Johannes Bernardus Grimmelius beroepen en bevestigt Predicant nae Indien Soon van de Weleerwaarde en geleerde Heer Nicolaus Grimmelius Predicant alhier ende Wel Edele Juffrou Aleida Judith Vöge Dogter van de Overledene Weleerwaarde Edele Heer Antonius Vöge in sijn leven Schout Secretarius en Rentmester van de Heerlijkheid Lijsveld." Huwelijksdatum is 15 juli 1762

De Heerlijkheid Liesveld is gelegen in de Alblasserwaard vlak onder Schoonhoven. JBGr. moet daar in de buurt hebben gestudeerd, anders had hij nooit zijn vrouw ontmoet. Zij schrijft haar naam ook consequent als "Veuge" en niet de Duitse schrijfwijze "Vöge".

Haar vader staat tussen 1738 en 1764 ingeschreven in het Ambtboek van de Nassause Domeinraad, als (privaticoneel) secretaris. Zij moet daar dus altijd hebben gewoond.

Van belang voor het vertrek is ongetwijfeld geweest de familie Versteegh, woonachtig in Dordt.

Floris Versteegh uit Dordt trad in 1738 in dienst van de VOC en voer als adelborst naar Batavia. Daar is hij in 1749

uit dienst getreden. Ongetwijfeld om als perkenier op Banda te gaan werken.

In de eerste brief van zijn hand, geeft hij als beroep aan "Oudburger Luitenant van Neira en Lonthoir (Banda Besar) mitsgaders perkenier tot Banda".

Er moeten wel connecties zijn geweest.

Bronnen:

- Huisarchief Bonke, Denekamp. Oud-archief Oudheidkamer Twente, signatuur OmG 436 t/m 542.
- Nederlandsche zeereizen in het laatst der 16e, 17e en begin der 18e eeuw. Schipvaart op Oost-Indiën, in den Jare 1598 van Amsterdam uitgezeld. p. 116, 117, 129,130. Dordrecht, 1829.
- Nederlandsch Oost- en West-Indië, deel 2. Dr. H. Blink. p. 476,477. Leiden 1907.
- <http://resources.huygens.knaw.nl/das/detailVoyage/94905>. The Dutch India Compagny's shipping between the Netherlands and Asia (1595-1795). Voyage 3854.3 van Texel naar Batavia.
- <http://voc.websilon.nl/>. VOC-opvarenden: Gegevens van Johannes Bernardus Grimmelius uit Noothoorn en Floris Versteeg uit Dordt
- <http://www.gahetna.nl/>. Nasause Domeinraad: Ambtboek. Registratie Anthony Veuge.
- Transcripties DTB-boeken Bentheim, Emlichheim en Nordhorn, uitg. Theo Davina. Nordhorn.

De Marke van Elsen

Door: A. Vedders (secretaris)

Na de geschiedenis van het dorp Markelo in 1998, de Marke Stockum in 2001, de Marke Marckelo in 2005 en de Marke Hericke in 2009, die door de Stichting Heemkunde Markelo zijn uitgegeven, is onlangs het boek *De Marke van Elsen* uitgekomen (incl. Elsenerbroek).

In dit boek staan alle boerderijen (ca 230) uitgebreid beschreven, zoals oudst bekende gegevens van de erven en bewoning tot op heden. Ook andere onderwerpen komen aan de orde, zoals Huis te Elsen/Effink, markzaken, evenals veel oude foto's. Het boek omvat bijna 750 pagina's en is gebonden in een hard kaft. Prijs is 26 euro (excl verzendkosten) en alleen te verkrijgen via de stichting.

Voor meer info zie website www.stichtingheemkundemarkelo.nl

Bestellen kan via info@stichtingheemkundemarkelo.nl

Een verdwenen begrip en een veranderd straatbeeld

Het huis van Bert Mutter

Door: Georges Schafraad

Dit relaas gaat over de in Twente en achterhoek bekende tekstschrijver en regisseur Lambertus (Bert) Leopoldus Gerardus Mutter (geboren 10 oktober 1911).

Bert, geboren en getogen in Enschede, heeft vooral naam gemaakt met het revuegezelschap Allô Jannaô. Dit gezelschap trad op vanaf 1949 in het St. Joseph gebouw in Haaksbergen en, nadat hier in 1961 brand was uitgebroken, op de planken van de toneelzaal van Hotel Centraal. De brand ontstond overigens doordat de toneelgordijnen vlam vatten als gevolg van de hitte van de schijnwerpers die er te dicht op stonden. Bert werd ook door de diverse personeelsverenigingen van onder andere de textielfabrieken Menko, Jannink en Scholten gevraagd om voorstellingen te verzorgen. Die vonden dan meestal plaats in schouwburg Irene aan de Noorderhagen in Enschede. In het dagelijkse leven was Bert ambtenaar bij de gemeente Enschede, afdeling huisvesting.

Bert Mutter en zijn vrouw Berendina Wientjes hadden 7 kinderen die regelmatig direct of indirect betrokken werden bij Bert z'n werkzaamheden voor de revue. De ene keer betrof het naaiwerk voor de kostuums, de andere keer werden ze gevraagd als hulp bij de opbouw van het decor of als "taxichauffeur" om Bert vanuit Enschede naar en van Haaksbergen te rijden (vaak in de late uurtjes). De specialiteit van Bert was het schrijven van teksten waaronder ook gedichten in het Twents. Een voorbeeld hiervan is "Mirriweenters roopt".

Heurt! Aower 't Twentse laand,
van wiedtn en kotbiej,
joolt de mirweenterhoorns
eur oale melodiej.
Van oaldsher kloont 't geluud
roond de mirweenterdaagn,
um al wat kwaod kon doon
van hoes en hof te jaagn.
Of um de bliejschop van
de umkeer van de zun,>
waormet veur al wat leaft
weer nije greui begun.
Ok as 'n vrom gebroek
noar 't biebelse verhaal,
waarin de Zön van God
op d'eerde is 'edaald.
De grootnis van 't Keend,
dat in ne kribbe lea,
dat oonze schoold wol dreagn
en leefde brach en vrea.
Laot zingn dan dee hoorns,
laot heurn wied en zied,
dat 't Keend ons wis de weg
naor 'n nije bettere tied.

Bert Mutter

(gedicht geplaatst met toestemming van Bert Mutter jr.)

Een andere bekende dichtbundel was 'Was sa as dós was kaans'. Teksten van Bert werden ook op muziek en op plaat gezet onder andere "Mien mooie Twentelaand" gezongen door Ben Donkelaar en "Leedkes um 't losse hoes"

van het Ootmarsumse jeugdkoor.

Versillende van de werken van Mutter zijn nog verkrijgbaar in de bibliotheek in Enschede en mogelijk ook in de bibliotheek van andere plaatsen. Bert overleed op 71-jarige leeftijd op 30 januari 1983. Het gezin Mutter woonde in Enschede, Emmastraat nr. 23, min of meer aan de achterkant van het Stadsmaten ziekenhuis.

In 1988 vond er een fusie plaats tussen het Stadsmaten ziekenhuis en het Medisch Spectrum Twente (MST) aan de Haaksbergerstraat. Het was erg onpraktisch dat personeel en patiënten niet rechtstreeks van de ene locatie naar de andere konden; reden waarom besloten werd tot de bouw van een fysieke verbinding middels een 275 meter lange overdekte loopbrug. Uitvoering van dit project was alleen mogelijk door afbraak van enkele woningen aan de Emmastraat. Ook nummer 23 moest eraan geloven.

Emmastraat Enschede

Precies op de plaats waar nu de loopbrug is, stond het huis van de familie Mutter. De nieuwbouw links is het gebouw "de Stadsweide". Op de begane grond bevindt zich een tandartsenpraktijk en daarboven zit het ITC – International Hotel.

Emmastraat in de 60-er jaren.

Links op de foto achter het hek was de tuin van het Stads-maten ziekenhuis. Bij mooi weer mochten de patiënten hier een luchtje scheppen. Vaak werd kinderen uit de Emmastraat, die op straat aan het spelen waren, gevraagd om een pakje sigaretten aan de overkant te halen bij de sigarenwinkel van Leeftink. Het wisselgeld mochten ze houden en daarvoor kochten ze dan een rolletje drop.

Emmastraat Januari 2016

Deze foto is precies op dezelfde standplaats gemaakt als de foto van de 60-er jaren. De sigarenwinkel bestaat niet meer en de loopbrug is alweer bijna verleden tijd. Op de achtergrond het ITC hotel aan de Haaksbergerstraat.

DVD met 300.000 bidprentjes

Door: Arno Griens

Op 12 maart 2016 zal tijdens de Genealogiedag Limburg in het RHCL te Maastricht zal onze derde bidprentjes DVD verschijnen.

Deze DVD met de gegevens van meer dan 300.000 bidprentjes (348.254 records) bevat naast de gecorrigeerde en aangevulde gegevens van de vorige CD (> 200.000 bidprentjes), die in 2005 verscheen, de bidprentjes uit de verzameling van Arthur Cransveld uit Vaals. Deze collectie is nu in beheer bij de Pastoor Joseph Penders Stichting.

Via andere verzamelaars kreeg hij veel prentjes uit de rest van Nederland en Belgisch Limburg .

Op deze DVD staan alleen de gegevens van de prentjes; niet de afbeeldingen.

De gegevens van de bidprentjes op deze CD zijn onderverdeeld in 5 PDF bestanden genaamd "Lijst op familienaam overledene", "Lijst op familienaam partner", "Lijst op geboorteplaats", "Lijst op overlijdensplaats" en Totaalbestand.

Allemaal hebben ze een alfabetische navigatiestructuur.

Bestellen

Deze DVD-uitgave kost € 10,00 voor NGV-leden en € 15,00 voor NIET NGV leden.

Bestellen kan alleen door overmaking van het verschuldigde bedrag PLUS € 2,00 verpakkings- en portokosten op rekeningnummer: NL61 INGB 0007 7509 68 t.n.v. A.J.Griens te Landgraaf

onder vermelding van NGVZLB5, postcode en huisnummer waar de DVD naar toe moet.

Arno Griens

Beheerder Databestanden NGV afdeling Zuid Limburg

> 300.000 Bidprentjes

Nederlandse Genealogische Vereniging
Afdeling Zuid-Limburg

Colofon

Nederlandse Genealogische Vereniging. Opgericht 1946.

Correspondentieadres:

NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.

Bibliotheek en andere diensten:

Papelaan 6, 1382 RM Weesp.

Afdeling Twente. Opgericht 1984. De afdeling omvat de volgende gemeenten:

Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfsen, Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente Bathmen.

Afdelingswebsite: <http://twente.ngv.nl>

Bestuur van de afdeling:

- Voorzitter: Jan Oude Munnink, aanspreekpunt in het bestuur m.b.t. Twente Genealogisch en de organisatie rond sprekers op de bijeenkomsten.
Koppelboerweg 2, 7587 NV De Lutte. 0541-511774.
e-mail: koppelboer@hetnet.nl
- Secretaris : Marieken Scholten-Sijjes.
Anjelier 7, 7621 AK Borne. 074-2670256.
e-mail: secretaris@twente.ngv.nl
- Penningmeester: Ben Schothuis, coördinator cursussen.
Het Loo 39, 7608 DM Almelo. 0546-862675
e-mail: penningmeester@twente.ngv.nl (functioneel)
benschothuis39@gmail.com (privé)
- Lid : Ben Nijkamp: webmaster
Koslaan 8, 7577 LA Oldenzaal. 0541-514577.
e-mail: bjmnijkamp@caiway.nl
- Lid : Jan Aaldenberg, afgevaardigde en coördinator Twentse Voorouder Dag
Rombout Verhulstlaan 55, 7606 SN Almelo.
0546-815950. email rails@hetnet.nl
- Ton Boswerger, Kamille 7, 7621 AV Borne,
074-3490969, tonboswerger@kpnmail.nl

Genealogisch correspondent:

- Anton Hilgerink, Reygershöftehoek 68,
7546 KC Enschede, 053-4765253
e-mail: correspondent@home.nl

Redactie Twente Genealogisch (TG)

Paula Frieling eindredacteur, Titia Tjeerdsma, Ronnie Reinink en Hennie Kok.

Kopij TG: de redactie behoudt zich het recht voor om bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in/na overleg met de auteur.

E-mail redactie: twentegenea@gmail.com

Bezorging en adreswijziging

Voor informatie over bezorging kunt u contact opnemen met de redactie van Twente Genealogisch. Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden en opzeggingen uitsluitend naar de NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.

Dit mededelingenblad wordt gratis toegezonden aan de leden van de NGV - afdeling Twente en aan de NGV-leden van andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap zijn aangegaan.

Wilt u een abonnement op dit blad, maakt u dan € 12,50 over op bankrekening NL98 INGB 0005 5826 43 t.n.v. Penningmeester NGV Afd. Twente, onder vermelding van uw naam en adres.

Het in dit contactblad gepubliceerde mag slechts worden overgenomen met toestemming van de schrijver en vermelding van de bron Twente Genealogisch ISSN 138-0787.

MMTS
Powerflush Twente

- Motor en EGR reiniging
- Automaatflushen
- Onderhoud
- Banden

MMTS
Bandenhotel

- Winter- en Zomerbanden
- Opslag voor € 30,-
- Voor particulieren/bedrijven
- Ook Ski-boxen

Helmichstraat 37 hal 7
www.mmts-denekamp.nl
Tel: 06-51138022 Oldenzaal

Lijstenmakerij
KISTEMAKER
Fotogalerie

DRIENERBEEKWEG 30 7557AN HENGELO
074-242 37 57 email: info@fotogaleriekistemaker.nl
www.lijstenmakerijkistemaker.nl

Sinds kort gecertificeerd als "Guild Commended
Framer" van het Engelse Fine Art Trade Guild

www.oudelandkaarten.eu

De Financiële Managers

**Persoonlijk maatwerk
volgens de financiële managers**

HYPOTHEEK & FINANCIERINGEN VERZEKERINGEN BELASTING ADVIES

Reygerhoftehoek 68 Telefoon 053 4782053
7546 KC Enschede Mobiel 0653960460
info@definancielemanagers.nl
www.definancielemanagers.nl

COPY- & PRINTSERVICE
R-DESIGN

- ZW PRINTS
- FULL COLOR PRINTS
- INBINDEN
- GROOTFORMAAT FULL COLOR PRINTS TOT A0
- BOUWTEKENINGEN ZW/W TOT A0
- SPANDOEKEN
- SNIJLETTERS
- TEXTIELBEDRUKKING
- DRUKWERK
- GEBORTEKAARTEN
- VERENIGINGSBOEKJES
- SCRIPTIES
- JAARVERSLAGEN
- STEMPELSERVICE
- FAKSERVICE
- SELFERVICE

Schuttersveld 44 - 7514 AL Enschede
(op woonboulevard Enschede)
Tel. 053-4308622 / Fax 053-4308624
e-mail: info@rdesign.nl
www.RDsign.nl

**Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Twente,
32e jaargang 2016 nr. 2**

Inhoudsopgave

Webmasterdag	p. 18
Bestuursinformatie	p. 18
Huisvesting rond het jaar 1770 in Twente	p. 19
Fabrieksschool (deel 2)	p. 20
Nieuws van de werkgroep Genealogie van de Historische Vereniging Hardenberg en Omgeving	p. 21
Wegdam alias Wekdam alias Wijkdam alias ? (Deel 1)	p. 22
Stadsbrand in Enschede (1862)	p. 24
1795, Buitenlandse troepen in Denekamp	p. 26
Colofon	p. 28

Webmasterdag

Op zaterdag 5 maart zijn webmaster Ben Nijkamp en secretaris Marieken Scholten, voor de afdeling Twente, naar de landelijk webmasterdag in het Verenigings Centrum van de NGV in Weesp geweest. Wat houdt zo'n dag nu in?

Technische zaken

Allereerst werd er een aantal technische zaken gepresenteerd, zoals:

- hoe maak je een nieuwsbrief aan;
- hoe beheer je groepen (belangrijk voor verzending van nieuwsbrief en e-mailbericht);
- hoe beheer je afbeeldingen;
- hoe beheer je de webstek van de afdeling.

Digitalisering

Na de pauze kwam digitalisering bij de afdeling aan bod. Zoals u (misschien) weet heeft de afdeling Twente meegedaan aan het pilotproject van de NGV wat betreft onze bidprentjes. Er zijn 26.500 bidprentjes in te zien via de website van de afdeling. Daarvoor moet u wel een profiel hebben en inloggen. Weet u niet hoe dat moet. Kom dan even bij mij langs tijdens een van de bijeenkomsten in de Stefanshof in Borne.

Sociale media

Daarna werd een demo gegeven over het gebruik van sociale media. Dit is steeds meer van belang. Een bericht verspreid via facebook levert tien maal meer bezoekers op dan via de website.

Naar aanleiding hiervan is voor de afdeling een eigen pagina aangemaakt. Te bekijken via:

<https://www.facebook.com/NGV-Afdeling-Twente-1164818716881762/>

Hier worden de laatste nieuwtjes gepubliceerd.

Project Zeester

Tenslotte werd het project Zeester gelanceerd. De huidige website van de NGV is toe aan een drastische vernieuwing. Daarvoor is een geheel nieuwe opzet gemaakt, die ook via tablet of smartphone goed te bekijken is. Voor de webmaster is er werk aan de winkel om de afdelingspagina's zo aan te passen, dat ook deze goed leesbaar zijn. Het is belangrijk dat u hier niet meer verdwaalt in alle menu's. Zelfs geoefende gebruikers van de huidige website hebben daar problemen mee. Dat bleek nog eens toen Jan Netelbeek, teamleider van de IT-groep, bij een presentatie ook de weg niet meer vond.

Het was voor ons een zeer geslaagde bijeenkomst.

*Marieken Scholten-Sijes
Ben Nijkamp*

Bestuursinformatie

Bijeenkomsten tweede deel 2016

Voor het 2^e deel van 2016 zijn bijeenkomsten gepland op de volgende data:

10-sept.	Hennie Engelbertink	Boerderijtypes
8-okt.	Gerard Seyger	De Hanze in Twente
12-nov.	Ruud Olde Dubbelink Karel Muller	Gezondheid als leidraad
10 dec.	Hans Souverijn	Aldfaer uitgelicht

De algemene ledenvergadering zal plaats vinden na afloop van de lezingen op 12 november. Aanvang ca. 15.45 uur.

Locatie

Alle bijeenkomsten vinden plaats in de Stephans-Hof, Grotestraat 207 te Borne.

Het vrije gedeelte van de bijeenkomsten begint om 13:00 uur. De lezingen beginnen om 14.00 uur en eindigen om 16.00 uur.

Tijdens de bijeenkomsten zijn, in principe, aanwezig: het bestuur; periodieken van heemkunde verenigingen in onze regio; algemene afdelings- en NGV-informatie; de

Genealogische Databank Twente (GDT) en de scans van onze bidprentjes en rouwbrieven.

Zie voor verdere informatie over de lezingen onze website: twente.ngv.nl en dan klikken op Afd. agenda.

Let op:

De lezing van 12 november is nog onder voorbehoud, aangezien dan ook Sinterklaas zijn intocht in Borne houdt.

TG nummer 3 – 2016

De volgende TG verschijnt eind september. Mocht u kopij willen aanleveren, dan is de sluitingstermijn hiervoor 15 augustus 2016. Artikelen het liefst als platte tekst aanleveren, dus zonder opmaak. Foto's en dergelijke s.v.p. separaat meesturen als jpg-bestand. U kunt uw bijdrage mailen naar twentegenea@gmail.com

Huisvesting rond het jaar 1770 in Twente

Door: Ben Schothuis

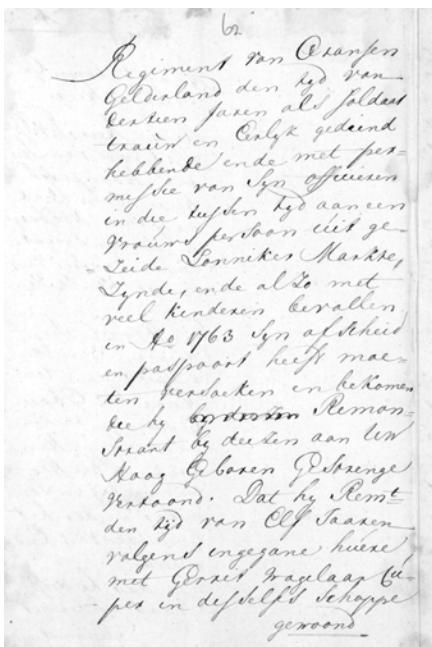
Dat de huisvesting vroeger niet te vergelijken is met die in de huidige tijd is wel duidelijk, maar hoe bedroevend was het eigenlijk?

Hierover gaat het kort verslag uit het protocol van het ambtsgericht van Enschede, 83-159, op 12 juni 1774.

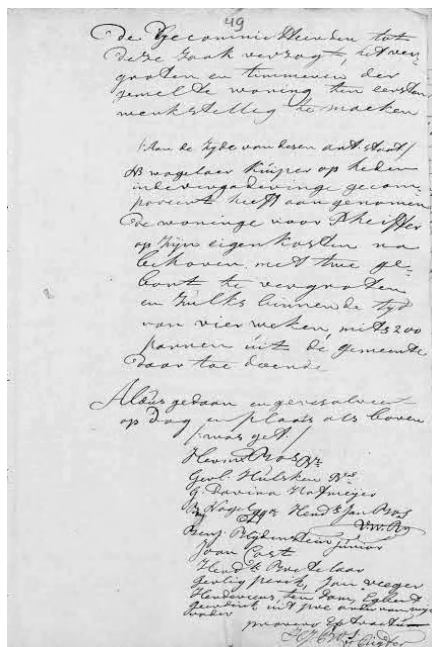
Soldaat Pheiffer is na een diensttijd van 13 jaren in 1763 eervol ontslagen bij het Regiment van Oranjen in Gelderland. Omdat hij, evenals zijn vrouw, geboren en getogen is in de marke Lonneker, wil hij zich daar gaan vestigen. Hij krijgt onderdak in een gedeelte van de schoppe van boer Wagelaar Kuiper. Bij de huur is een stukje grond inbegre-

ken. Pheiffer krijgt toestemming om een hutje op de markengrond op te slaan. Hiervoor heeft hij echter geen geld. De burgermeester van Oldenzaal, tevens markenrichter, stelt voor om voor hem een goedkoop hutje te kopen. Dat gebeurt vervolgens ook. Het is dan inmiddels 1771.

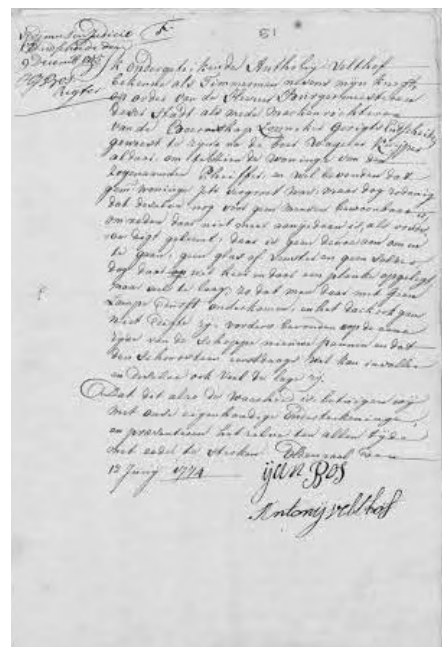
In de holting van 1772 stelt Wagelaar Kuiper, die zijn huur ziet verdwijnen, voor om het hutje weer te verkopen en met dat geld zijn schoppe te vergroten met 1 gebond. Het markebestuur stemt hiermee in. In de holting van 1773 is de vergroting inmiddels weer afgebroken (waarschijnlijk ondeugdelijk) en Wagelaar Kuiper stelt voor om op eigen

Soldaat Pheiffer

Verzoek Wagelaar Kuiper op holting

Gerechtelijke uitspraak Wagelaar Kuiper

pen waarop hij 1 spint lijnzaad mag verbouwen. Verder verdient hij de kost met weven.

Na 5 jaar wordt het in de schoppe - door uitbreiding van het gezin - te klein en vraagt Pheiffer of hij zijn woonruimte mag vergroten. Wagelaar Kuiper weigert dit omdat hij het andere gedeelte van de schoppe zelf nodig heeft. Ook vraagt Pheiffer om een stukje grond waarop hij voor zijn gezin een kruidentuintje kan aanleggen. Ook dit wordt hem geweigerd, sterker nog, het stukje grond voor het lijnzaad wordt hem door Wagelaar Kuiper afgepakt.

In 1769 schrijft hij een brief aan de drost van Twente over zijn benarde positie. "Het wevetouw staat stief tegen het vuur", aldus Pheiffer.

In die tijd houdt het markebestuur slechts 1 x per jaar een holting. In 1770 komt daar de brief van de drost binnen met het verzoek om voor Pheiffer een oplossing te zoe-

kosten de schoppe te vergroten met 2 gebond, als de marke hem 200 pannen levert. Dit wordt goedgekeurd, maar de opdracht moet wel binnen 4 weken worden uitgevoerd. In juni 1774 krijgt de timmermansbaas opdracht om onderzoek te doen.

Uiteindelijk wordt het een rechtszaak die pas in 1776 gesloten wordt.

En Pheiffer? Hij zal, naar alle waarschijnlijkheid, pas dan een hutje op de markengrond hebben gekregen.

Fabrieksschool (deel 2)

Door: Georges Schafraad

In een eerder artikeltje over de fabrieksschool te Enschede beschreef ik wanneer de aanbesteding voor de bouw plaatsvond en voor wie de school bedoeld was. Toevaligerwijs vond ik nog wat aanvullende informatie die ik u niet wil onthouden. Zo zag ik op het Boerenkerkhof aan de Deurningerstraat het graf van de heer Jan Albert Kruisselbrink, geboren te Winterswijk op 13-08-1846 en overleden te Enschede op 24-09-1877. Op de grafsteen stond vermeld dat hij hoofdonderwijzer was geweest aan de fabrieksschool. Deze school werd aanvankelijk ook wel genoemd: de Naai- en Breischool voor Fabriekskinderen. In "De Amsterdammer" van 11-01-1883 vond ik een zeer lovend artikel over de Fabrieksschool met de volgende inhoud:

"School

Indien in ééne stad van Nederland iets gedaan wordt voor het volk dan is dit ongetwijfeld te Enschede. In de eerste plaats vóór het onderwijs. Geen enkele stad in Nederland kan zich beroemen, op hetgeen aldaar voor eenige jaren is gesticht: den fabrieksschool. Daar het misschien voor andere steden van nut kan zijn dergelijke scholen op te richten, is meer bekendheid met deze inrichting zeker gewenscht.

Indien belangstellenden die school mochten willen bezoeken, dan zullen heeren Commissarissen en Hoofdonderwijzer zeer zeker steeds bereid zijn nadere inlichtingen te verstrekken en dan zal men zijne ingenomenheid betuigen met de geheele inrichting, die uitmunt door ruime frische lokalen, uitstekend onderricht en waaraan eene bibliotheek voor kinderen is verbonden, die zeer zeker voor dergelijke inrichtingen hare weerga niet heeft, terwijl de eveneens bestaande spaarkas steeds nuttig blijft werken en de bewijzen levert, dat er door de fabriekskinderen gespaard kan worden. Deze school is geleidelijk tot stand gekomen; ieder der leden oprichters bracht daartoe naar zijne krachten bij en ofschoon eenige fabrikanten reeds jaren vóór de oprichting aan de fabriekskinderen onderwijs lieten geven, besloot men in het jaar 1836 andere beter afdoende maatregelen te nemen; diensgevolge werd de vereeniging "de fabrieksschool" opgericht daar 15 fabrikanten, die voor hunne rekening door onderwijzers der gemeente in gemeente lokalen aan de kinderen in hunne fabrieken werkzaam, onderwijs lieten geven. Het daarmee behaalde succes was aanvankelijk gunstig en in het jaar 1868 benoemde men een eigen onderwijzer en verbond eveneens aan die school een naai- en breischool. Het doel der fabrikanten was zoowel voor fabrieken als andere werkplaatsen flink ontwikkelde werklieden te verkrijgen, ter verspreiding van meer welvaart en in 1869 werd besloten geen kinderen meer op de fabrieksschool toe te laten of zij moesten een bewijs van toelating van

hun onderwijzer overleggen.

Door deze goede bepalingen en het toenemend aantal kinderen die de school bezochten, werd er het volgende jaar een tweede onderwijzer aangesteld en was men in het jaar 1872 verplicht tot het oprichten van een eigen gebouw dat primitief met twee ruime lokalen echter in 1881 met een derde geheel aan de eischen voldoende lokaal is uitgebreid en werd er tevens een derde onderwijzer aangesteld; het geheele gebouw is zoo ingericht dat er zoo noodig nog belangrijke uitbreiding aan kan gegeven worden.

De leden der fabrieksschool, ik meen thans 28, bestaande uit fabrikanten, boekhandelaars, timmerman, kleermaker enz. mogen geen kinderen beneden 18 jaar aannemen, zoo zij geen bewijs van toelating tot de fabrieksschool kunnen overleggen. De kosten der school werden door elken fabrikant enz. gedragen en wel naar het aantal kinderen dat hij in het werk heeft, welke kosten per kind ± f 6,- bedragen.

Om echter op die school te worden toegelaten werd in 1872 besloten dat kinderen mits 12 jaar zijnde een examen moeten afleggen, dat door eene commissie, niet-leden, éénmaal per maand wordt afgenomen. Dit examen bestaat in voldoende duidelijk lezen en vertellen, rekenen, eenige vraagstukken oplossen, een dictee en voor de handwerken in opslaan, rechts en averrechts breien, zoomen en een naad stikken; mochten zij daaraan niet genoegzaam voldoen, (in 1882 zijn er b.v. 280 geëxamineerd, waarvan er 218 werden toegelaten) dan kunnen zij over 2, 3 of meer maanden her-examen doen. De uren van onderwijs, die door de kinderen moeten bijgewoond worden en van de werkuren worden afgenomen, bevatten voor de 1e klasse 10, de 2e 8, de 3e 6, de 4e 6 en de 5e klasse 4 uur per week; het onderwijs bestaat uit herhalings- en voortgezet onderwijs in de gewone vakken en is zoo praktisch mogelijk ingericht, opdat zij later in staat zullen zijn, zich zelve te helpen bij voorkomende dagelijksche zaken.

Omdat er echter onder die kinderen steeds eenigen zijn, vlug en bevattelijk, die reeds op 13, 14 of 15 jarigen leeftijd in de hoogste klasse zitten en dan de school kunnen verlaten, heeft men nu besloten de overgangs examens te verzwaren, waardoor vooral die kinderen nog beter ontwikkeld kunnen worden, door het langer onderwijs dat zij blijven genieten.

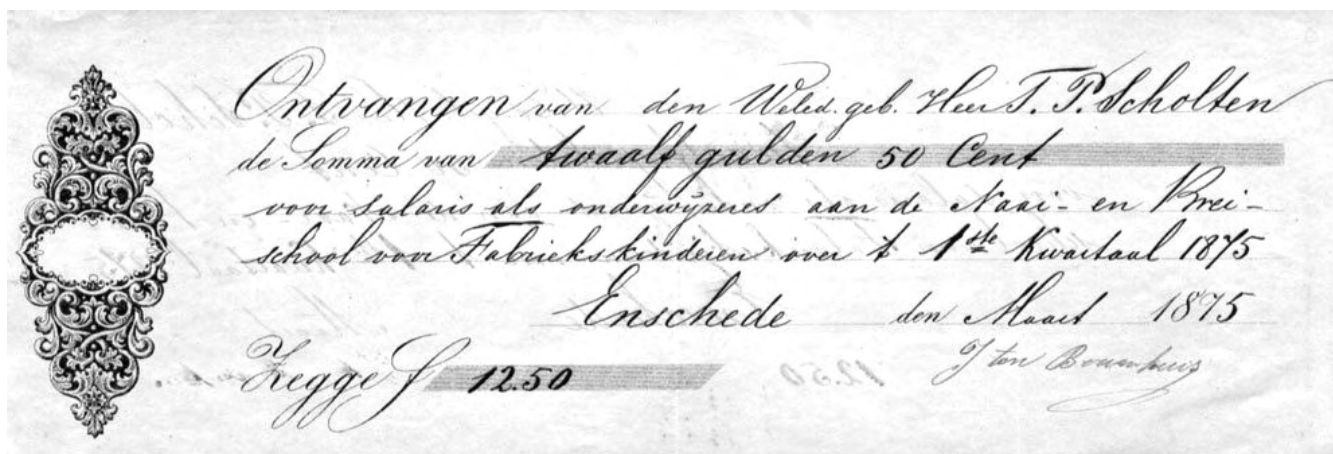
Dat deze school goed bezocht wordt, bewijst o.a. het aantal leerlingen op uit. Dec a.p. bestaande uit 353 jongens en 339 meisjes.

Aan de leerlingen der hoogste (5e) klasse, wordt bij het verlaten der school steeds eene examen verrassing bereid, door een reisje naar Münster, dat voor hen immer een prikkel is, om de school getrouw te bezoeken."

De onderwijzeres aan de Naai- en Breischool voor Fabriekskinderen kreeg in 1875 een vergoeding van 12,50 gulden per kwartaal. Niet bekend is voor hoeveel lesuren

dit was maar wel dat er door het bestuur een mooie kwitantie uitgeschreven werd.

Kwitantie Fabrieksschool

Nieuws van de werkgroep Genealogie van de Historische Vereniging Hardenberg en Omgeving

Registreren gegevens

De werkgroep is in 1997 begonnen met het verzamelen en registreren (in Pro-Gen) van gegevens uit de DTB-boeken en aktes van B.S. Hardenberg, Ambt Hardenberg en Stad Hardenberg.

In de loop van de jaren zijn daar de gegevens van B.S. Avereest en B.S. Gramsbergen aan toegevoegd.

Vanwege de vele genealogische verbanden is in 2015 begonnen met het toevoegen van gegevens uit akten van B.S. Ommen, B.S. Ambt Ommen en B.S. Stad Ommen aan het bestand waarin alle vrijgegeven gegevens uit akten van B.S. Hardenberg, B.S. Ambt Hardenberg, B.S. Stad Hardenberg, B.S. Avereest en B.S. Gramsbergen al zijn ingevoerd.

Al deze gegevens staan sinds kort op internet, rechtstreeks te vinden met de link <https://www.genealogieonline.nl/genealogische-gegevens-uit-noord-oost-overijssel/> Deze gegevens worden regelmatig ververst.

Gegevens inzien

In de studiezaal van de vereniging zijn bovengenoemde DTB-boeken en aktes van de Burgerlijke Stand allemaal aanwezig, op fiche of als pdf-bestand.

Buiten gegevens van bovengenoemde gemeenten zijn van veel omliggende gemeenten (ook uit de Niedergraf-

schaft Bentheim) veel genealogische gegevens aanwezig, op fiche, op papier en getranscribeerd.

U bent welkom in onze studiezaal op maandag-, dinsdag-, donderdag- en vrijdagmorgen van 09.00 tot 12.00 uur en dinsdagavond van 19.00 tot 22.00 uur.

Maar neem voor u komt toch eerst even contact op om teleurstelling te voorkomen als onverhoopt niet de juiste mensen aanwezig zijn.

Telefoon 0523-265624 e-mail info@hvhardenberg.nl onder vermelding van NGVZLB5, postcode en huisnummer waar de DVD naar toe moet.

Arno Griens

Beheerder Databestanden NGV afdeling Zuid Limburg

Wegdam alias Wekdam alias Wijkdam alias ? (Deel 1)

Door: Hennie Kok

Introductie

In het katholieke doopregister van Hengevelde, heel toepasselijk ook Wegdam geheten, stond voor het jaar 1791 onder meer de volgende twee jongens vermeld:

1. 28 februari. Baptizatus est Johannes filius Gerrit Wegdam et Stiene Wiemerink woont op Peirik susc. Weener Wegdam et Elske vel Elisabet Wiemerink.
2. 25 september. Baptizatus est Johannes filius Weener Wegdam et Hendrica Barkemeier susc. Engbert Wegdam et Hendrica Barkemeier.

Twee neefjes¹ en zodanig vernoemd dat het in een latere periode wel eens aanleiding zou kunnen zijn voor naamsverwarring. Dat begon al tijdens de regeringsperiode van koning Lodewijk Napoleon (1806 - 1810). In het militaire stamboek² van de 5de halve brigade infanterie staat vermeld: Jan Wegdam uit Delden 18 jaar rooms. Leuk maar wie? Het was de Johan die op 25 september geboren was. Dat werd duidelijk tijdens een militaire keuring van dienstplichtigen (daar was de beroeps die rond 1808 al in het leger zat dus niet bij) in 1812. Tijdens die gebeurtenis werden de familiegegevens gecontroleerd en geregistreerd. Vastgelegd werd toen - door het kerkboek te bekijken - dat de Johannes van de keuring op 28 februari geboren was. En zo werd het duidelijk dat het daar om de oudste Johannes ging.

Johannes Wegdam

(* 28 februari 1791; †10 december 1861)

Zoals bekend begin 1811 voerde Napoleon in het geannexeerde deel van Nederland de dienstplicht in. In Delden moesten op 11 oktober 1812 de jongelieden loten die in 1791 geboren waren. Johannes Wegdam, alias Peirik, van wie vader Gerard inmiddels was overleden, had een relatief laag nummer, nummer 43, getrokken. Hij moest in dienst maar hij wachtte dat niet af en verdween als "onwillige" over de grens naar het Munsterland. Daar werd hij boerenknecht bij boer Arend Fokkink in Wüllen bij Ahaus.

Half 1813 was door geruchten van de nederlaag van Napoleon in Rusland de onwilligheid in Twente enorm toegenomen. De overheid nam maatregelen. Groepen marchaussees en soldaten van de reservecompagnie werden naar deze landstreek gestuurd en begonnen met inkwartieringen. Ze zetten de bevolking onder druk om de verblijfplaatsen van hun zonen te vertellen. Soms ging dat gepaard met het onder dwang meenemen van de ouders naar het Munsterland.

In Delden was inmiddels vanuit Zwolle de gendarme kapitein François Kersauté aangekomen, geassisteerd door zowel de gendarme Pierre Evrard als door de reservecompagnie sergeant Peter Dangremond, geboortig uit

Ommen, met twee soldaten. Ze kwamen erachter dat Johannes Peirik zich in Wüllen verborgen hield en de kapitein droeg Evrard met de sergeant en de soldaten op om Johannes daar te plekke te arresteren. Daar aangekomen troffen ze boer Fokkink aan en vroegen hem waar Johannes zich bevond. Hij zei echter van niets te weten. Onder de bedreiging dat ze hem in de gevangenis wilden werpen, bedacht hij zich en wees het terrein aan waar Johannes aan het werk was. Johannes bleek valse papieren te hebben en via Delden belandde hij vervolgens in Zwolle in de cel. Er is een redelijke kans te veronderstellen dat Johannes drie maanden later bij de komst van de kozakken in Zwolle uit de gevangenis werd ontslagen en weer naar huis kon. Het eerste volgende levensteken van Johannes was ruim 10 jaar later. Hij en zijn "vriendin" Berendina Leerkes werden in Haaksbergen op 19 april 1824 de trotse ouders van een dochter Harmina. Ze woonden toen in Boekelo. Zijn beroep was kolenbrander (Figuur 2). Het militaire leven van deze Johannes kan gekenschetst worden als drie maanden detentie. Het militaire leven van de andere Johannes was totaal anders.

Johannes Wegdam

(* 25 september 1791; †10 september 1856)

Zoals hierboven vermeld was Johannes op zeer jonge leeftijd in dienst getreden als infanterist in het leger van Lodewijk Napoleon. In een stamboek³ in 1814, onder koning Willem I, wordt aangegeven dat hij als infanterist had deelgenomen aan de veldtochten in Duitsland van 1805 tot 1806 en in Spanje van 1807 tot 1809. Tijdens de veldtocht naar Oostenrijk in 1809-1810 was hij huzaar in het 2de Regiment van die naam (Figuur 1). Tijdens de Inlijving (1811 - 1813) nam hij deel aan de veldtocht naar Rusland waar hij door de kozakken gevangen genomen werd.

In het stamboek⁴ van de 14de Afdeling Infanterie 1814-1818, nummer 665, staat vermeld dat op 31 mei 1814 een Johan Wijkdam in dienst was getreden. Hij zou de zoon zijn van Jan Wijkdam en Willemina Booms. Hij was 1,83 meter lang en kwam uit Balkte gelegen bij Zwolle. De condities bij de aanname waren: 31 mei overgenomen van de generale werving als jager voor zes jaren op hand

1. Gerrit, Weener en Engbert zijn broers.

2. ARA, Nummer toegang 2.01.15, Oorlog voor 1813.

3. ARA, Nummer toegang 2.13.09, Stamboeken Onderofficieren en Minderen na 1813, 07e Regiment Infanterie boek 200 M: 2692 image 117.

4. Ibidem, boek 120 M: 665 image 116.

Figuur 1: Nederlandse huzaren rond 1808

bedongen 10 gulden te ontvangen 5 gulden bij goeddoen en de overige vijf gulden na vier maanden dienen. Achttien dagen later was hij gedeserteerd. Met de vijf gulden? Bekend was dat alle beroepssoldaten en alle remplaçanten zich na hun terugkeer uit de Napoleontische legers in Amersfoort bij de Generale Werving moesten melden en zonder meer in het Nederlandse leger werden opgenomen. Wanneer de militair dat niet wilde moest hij deserteren en dan was het gunstig dat in het stamboek valse gegevens stonden. Interessant is dat hij zich bediende van de naam Wijkdam een alias voor Wegdam een naam die zelfs nu nog niet bestaat. Na zijn desertie kwam hij als wees weer in Hengevelde aan. Zijn moeder (1-7-1808) en zijn vader (31-12-1813) waren inmiddels overleden.

Daar bleek dat volgens het stamboek⁵ van het 7de Regiment Infanterie zijn broer Hendrikus Wijkdam, geboren op 5 maart 1786, op 25 april 1814 verplicht in dienst was getreden. Het nieuwe regime onder de soevereine vorst Willem erkende niet dat Hendrikus recht op broerdienst had. Johannes was immers in "vreemde krijgs-

dienst" geweest. Maar de oplossing was simpel. Johannes bood zich op 11 oktober 1814 als vervanger aan. In hetzelfde stamboek⁶ onder de alias Wijkdam, waren de gegevens correct op een klein foutje na. Als geboortedatum was vermeld 14 november 1791 in plaats van 25 september 1791.

Er waren echter twee andere opzienbarende zaken. Allereerst stond er dat hij een indrukwekkende militaire carrière achter de rug had. Ten tweede werd er vermeld dat Johannes twee weken na zijn indienstneming op 23 oktober 1814 in het hospitaal te Nijmegen was overleden. Overlijdensberichten bij de Burgerlijke Stand zowel in Nijmegen als in Delden ontbreken echter. Er was één geluk broer Hendrikus was vrij van militaire dienst.

Maar er gebeurde een wonder. Niet op eerste paasmorgen maar bijna twee jaar later op 30 mei 1816 meldde een Joannes Wegdam⁷ niet Wijkdam zich bij de Nationale Militie als vervanger voor ene Johannes Frederikus Schrever uit het kanton Borculo. Alle gegevens waren conform de geboortegegevens ook de doopdatum van 25 september 1791. Maar zijn militaire gegevens waren niet vastgelegd. Johannes diende de hele periode uit en kreeg op 15 maart 1821 zijn paspoort. Een jaar later op 2 oktober 1822 beviel in Haaksbergen zijn "vriendin" Reinella Diepenmaat van hun eerste kind Gerrit Jan. Ze woonden in Boekelo en het beroep dat Jan uitoefende was ook kolenbrander (figuur 2). Wellicht om misverstanden met neef Jan uit de weg te gaan, gebruikte hij de alias Wekdam. In beide gevallen wordt in een tijd waar praktisch iedereen legaal getrouwd was over "vriendin" gesproken. Dat vraagt om een toelichting.

Het niet getrouwd zijn

Wanneer in de 19de eeuw een jongeman wilde trouwen, had hij ook toestemming nodig van het Koninkrijk. Hij moest daarvoor een Certificaat van Voldoening overleggen. Dat verkreeg de aanvrager wanneer hij had voldaan aan zijn militaire verplichtingen. Het certificaat was niet alleen nodig voor het aangaan van een huwelijk, maar ook voor het uitoefenen van een ambt, het verkrijgen van een patent tot uitoefening van een beroep of het verwerven van een paspoort om naar het buitenland te kunnen gaan.⁸ Het reeds in bezit hebben van een militair paspoort gold meestal ook als een Certificaat van Voldoening. Wanneer om wat voor reden dan ook een persoon niet aan bepaalde verplichtingen kon voldoen, zoals het

5. Ibidem, boek 200 M: 2072 image 18.

6. Ibidem, boek 200 M: 2692 image 117.

7. Ibidem, boek 202 M: 6632 image 217.

8. Staatsblad, 8sten Januarij des jaars 1817, artikelen 197 – 200.

niet kunnen deelnemen aan een militaire keuring, was een aanvraag bij de gouverneur noodzakelijk met dikwijls diverse getuigenverklaringen. Bizar was dat de wet gold met terugwerkende kracht vanaf begin 1814. De beide neefjes konden blijkbaar een dergelijke aanvraag niet waarmaken. Dat betekent waarschijnlijk dat Jan Wegdam ook in de periode na Napoleon "onwillig" is geweest en dat de andere Jan Wegdam alias Wekdam, hoewel hij een militair paspoort had - maar zonder zijn vroegere militaire gegevens! - bevreesd was dat zijn manipulaties aan het licht zouden komen.

Figuur 2: Kolenbrander aan het werk

Beide neven zijn redelijk oud geworden. Johannes, alias Peirik, overleed op 10 december 1861 in Haaksbergen, terwijl zijn naamgenoot op 10 september 1856 in Boekelo zijn leven liet.

Samenvatting

Het is opvallend hoe de beroepsmilitair Johannes Wegdam oneerlijke wetten wist te omzeilen. Allereerst wist hij te voorkomen dat hij na zijn Napoleontische diensttijd zonder meer in dienst moest. Daarna zorgde hij dat zijn broer Hendrikus, die toch recht had op broederdienst, het leger weer kon verlaten. Door een doodsbericht te ensceneren, kon hijzelf wederom de dienst verlaten. Dit alles door het genereren van foutieve persoonlijke gegevens. Wat de beide neven niet wisten te omzeilen was het onzinnige verbod om niet te mogen trouwen. Maar voor de overheid gold voor de beroepsmilitair Johannes Wegdam nog een andere alias namelijk Wegman. Voor die overheid was Johannes de man die echt verdwenen was. De neven hadden dus vier zaken samen: een gelijke naam, een gelijk geboortjaar, een gelijk vrij uitzonderlijk beroep dat van kolenbrander en het niet mogen en kunnen trouwen.

Of is dat niet zo? In het tweede deel wordt getracht iets van die sluier op te lichten.

Stadsbrand in Enschede (1862)

Enschede is in de loop der eeuwen regelmatig getroffen door stadsbranden. In 1125 werd het gehele toenmalige dorp in de as gelegd en zowel in 1517 als in 1750 was het wederom raak. In 1862 brandde de stad opnieuw af.

Op 7 mei 1862 brak in Enschede een stadsbrand uit in een woonhuis aan de Altstätestraat (later Kalanderstraat). Het huis was van hout, het had al weken niet geregend en er stond een straffe oostenwind. De stad hing nog vol met de versiering ter ere van het bezoek van Koning Willem III, een paar dagen eerder. Het vuur verspreidde zich bliksemsnel en blussen was een onbegonnen zaak.

Bewoners uit omliggende steden kwamen om bij deze ramp te helpen. Er werden tenten opgeslagen en dakloos geworden gezinnen werden opgenomen bij boeren tot ver in de omtrek.

De gevolgen van de brand waren catastrofaal: de hele historische binnenstad binnen de grachten werd verwoest. Het stadhuis, het ziekenhuis, de Hervormde en de Rooms-katholieke kerk en fabrieken gingen verloren. 650 gezinnen werden dakloos. Enschede telde in die tijd ca. 4000 inwoners.

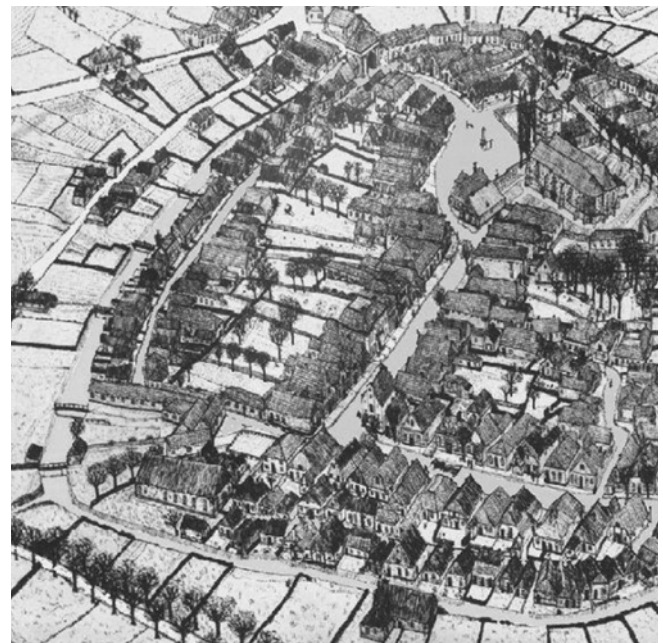
Het Nieuw Amsterdams Handels- en Effectenblad meldde op 13 mei 1862 hierover het volgende.

"Amsterdam 12 mei 1862

Uit Enschedé ontvangen wij dd 11 dezer nog het volgende nadere bericht van de ramp aldaar:

De geheele binnenstad en een gedeelte buiten ligt in de asch, behalve den fabriek van de heer van Heek en Comp., welke het grootste gevaar had, alsook rondom de stad nog zes fabrieken, waarvan een gedeelte morgen in werking zal komen.

De godsdienstoefening heeft alhier geen plaats kunnen

Afbeelding van de stad vóór de brand van 1862

hebben, maar is vervangen door de Gereformeerden te Usselo en Roomsch-Katholieken te Lonneker, behalve de Israëlietische gemeente, welke ten huize van S. A. Cohen is waargenomen door 20 leden, daar de overigen van 200 in getal zich hebben verwijderd.

De brand is 's avonds gebluscht geworden door de spuiten der omliggende plaatsen.

Dagelijks komen hier wagens met levensmiddelen om in de behoefte te voorzien. Wij zien verlangend de benodigde hulp tegemoet!

Er is reeds aan 3808 zielen, brood, spek, koffij, suikerij, en klompen uitgereikt, zij worden dagelijks onderhouden door eene commissie.

Een detachement rijksveldwacht bestaande uit 8 man, onder geleide van den brigadier-majoor en 2 brigadiers zijn alhier aangekomen tot surveillance, alsmede 12 dragonders en een wachtmeester.

De toevloed van menschen is heden groot om de puinhoopen en staande rompen te bezigtigen.

Gisteren avond is het gelukt om den persoon van Lode-wijk Vervoord, bij wien de brand het eerste was ontstaan en die zich de woorden had laten ontvallen: "ik wilde dat de geheele stad in brand stond", door ijverig onderzoek van den brigadier majoor Daman, gestationeerd te Zwolle, met behulp van A. Schutstal, brigadier rijksveldwacht alhier, na nader onderzoek in arrest te nemen en heden naar het huis van Justitie te Almelo te vervoeren.

De brigadier vermeld doet thans zijn dienst op klompen, daar zijne schoeisels aan de voeten zijn verbrand.

Een ambtenaar met gezin hebben zich 36 uren onder eene snelton moeten behelpen; tot slot moeten wij nog betreuren het verlies van eene vrouw, Grevenstuk, genaamd, die haar leven in de vlammen heeft verloren.

Z.M. de Koning mag men, naar ik verneem, alhier verwachten.

Z.K.H. Prins Hendrik heeft f300 voor de noodlijdenden te Enschedé geschonken.

Uit Almelo is reeds f1200 bijgedragen.

Men verneemt thans dat de archieven van den gemeente-ontvanger, de registratie, den notaris en den kassier Blijdenstein gedeeltelijk gered zijn. Zoowel uit Hengelo als uit Gronau Pruissen is veel hulp tot blussching van den brand verleend, ten gevolge waarvan nog vele perceelen zijn behouden.

Wij beamen volkomen de vraag der Ut. Ct. of het restant der loterij ten behoeve van den watersnood niet aan de noodlijdenden te Enschedé kan worden afgestaan.

Te Dalfsen zal eerdaags een kinder-concert gegeven worden, ten voordeele der naburige ongelukkigen van Enschedé.

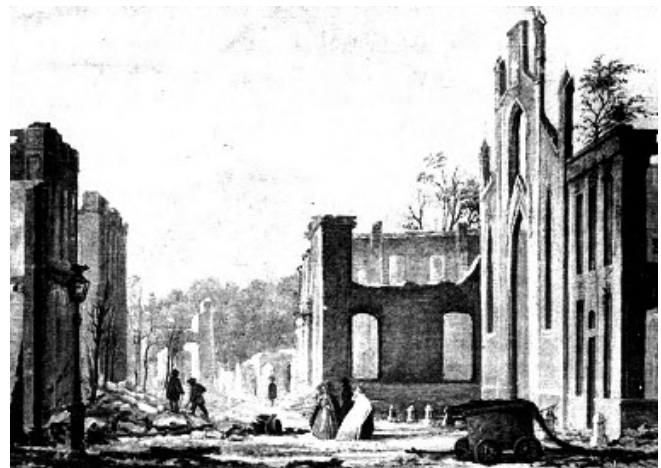
Door burgemeester en wethouders van Schiedam is besloten Woensdag den 14den dezer eene algemeene schaalcollecte ten behoeve der slagtoffers van den brand

te doen houden. Ook hebben gedeputeerde staten van Overijssel eene algemeene collecte tot hetzelfde doel uitgeschreven.

De Rotterdamsche vereeniging *Thalia*, onder directie van den heer A.J. Schnitzler, de lieder-tafel *Rotte's Mannen-koor*, in vereeniging met het harmonie-gezelschap *Euphonia* en de Fanfare, muziekvereenigingen aldaar, zullen eerstdaags ten voordeele der ongelukkigen uitvoeringen geven.

Uit Amersfoort is reeds Vrijdag middag als voorloopige gift eene niet onbelangrijke som door de heeren Visser en Zoon, fabrikanten aldaar, tot leniging der behoeften te Enschedé aan den burgemeester aldaar toegezonden. (U.Ct.)

Men meldt uit Zwolle, dat door den burgemeester van Wijhe aan den commissaris des Konings in Overijssel het denkbeeld is aan de hand gegeven, om de door brand te Enschedé ongelukkig gewordenen, die zonder woning zijn, bij wijze van vrijwillige inkwartiering in andere gemeenten huisvesting en voeding te verschaffen, in welk geval genoemde burgemeester in zijne gemeente genoegzame bereidwilligheid denkt te vinden, om gedurende eenigen tijd een paar honderd dier ongelukkigen kosteloos te plaatsen."

Enschede na de brand

1795, Buitenlandse troepen in Denekamp

Door: *Marieken Scholten-Sijes*

In het archief van de Oudheidkamer Twente, bevinden zich doorslagen van transcripties afkomstig van Willem Hendrik Dingeldein. "Meester" Dingeldein (1894-1953) was een groot kenner van de Twentse cultuur. Zijn omvangrijke bibliografie omvat zo'n 200 publicaties. Hij schreef onder meer over de geschiedenis van Denekamp, Oldenzaal, Singraven en Het Springendal.

Een van de documenten in het archief, is de transcriptie van de verslagen die de kerkenraad van Denekamp sinds 1709 bijgehouden heeft. Daarin schrijft Ds. Petrus van der Haar hoe de buitenlandse troepen in Denekamp hebben huisgehouden. De emigranten kwamen uit Frankrijk en waren op de vlucht voor het Franse leger, evenals de Engelsen en Hannoveranen. Allen namen de vlucht richting Duitsland en trokken door Denekamp, dat immers op de weg naar Hamburg lag. Dit verslag heb ik overgenomen zonder iets aan de interpunctie te veranderen. Opvalt hoe de dominee, toch een geleerd man, vrij is in de wijze van schrijven.

"Pro Memoria

Anno 1795 Hebben in dit dorp veele onaangename Omstandigheden plaats gehad door de retraite van de Emigranten, welke hier, en in alle boerschappen ruim vyff weeken gelegen hebben, en gedurende dien tyd hier alles in rep & roer stelden.

Eerst trokken door de Hannoveranen, dog deeze deden geen nadeel.

Daarop volgden een groote armee affective Engelsche troepen, zoo voet als paarden-volk deese hadden bij zig een Lasaret van zieken, deese werden in de Roomsche en in onze Kerk gelegd. Alle banken werden uyt beyde Kerken genoomen, die op 't Kerkhoff door de wagenknegts, die de zieken gevoerd hadden, meest-al verbrand zijn.

Na 't vertrek der Engelschen kwaamen de Fransche Emigranten, ruim 800 man groene en Zwarte Housaren, ik heb den Commandant genaamt Sombrulje 5 weeken in Huijs gehad, die met zijne adjudanten, & ordonanten mij geheel opaten, ik heb dagen gehad dat 23 Man in huys

had. Alle ingezeetenen hadden hunne huijzen vol met in-quartiering, 't school was de Hooftwagt, de Kerk leyde vol volk, en kranken. In dit heyligdom pleegde de losbandige Emigranten veele baldadigheyd, en toonden hunnen plunderzieken aard, eerst wierd 't fraaije doophekje (schoon er brand genoeg voorhanden was) op 't vuur gesmeeten, de orgeltrap verbrand, de gestoeltens van Nordeuringen, bogelscamp, borbeuningen, Singraven, en Harseveld agter malkanderen afgebrooken, en aan de alverteerende vlammen opgeoffert. Ook hebben zij, niettegenstaende onze herhaald versoek aan hun bevel-hebber. eyndelijk den fraaijen predik- stoel niet gespaart, maar denzelven 2 dagen voor hun vertrek (nadat alle banken, en wapenschilden reeds door de vlammen verteert waren) geheel

& al op 't vuur gesmeeten, en verbrand, dat de Rook, en vlammen door de Kerk-glasen barsten. Ja. daar is binnen, en buijten de Kerk zoo gestookt dat wij ogenblikkelyk in gevaar waren, om in asch, en koolen gelegd te worden, ook verbranden zij eens voor de Zwaan een agtergelatene Hannoveraansche wagen, die zy geheel in brand staaken, dat de vlam de hoogte van de wijser van den toorn bereijkte. In de pastorie is op 3 plaatsen zoo sterk gestookt, dat in eene

Legerofficier – bevolking

schoorsteen al eens brand geweest is, die zy hebben met een roer uijtgeschooten. Hoe groot de schaarschheyd van levensmiddelen in dien akeligen tyd geweest is, is niet te beschrijven, daar was voor geen geld meer te koop. Alles was op gegeten, wat elk in 't zijne van die roofzugtige bende al is kwijt geraakt, wat elk al geleeden heeft, is niet optenoemen, wat schrikken, wat alteratien wat drijgementen men al moest uijtstaan, wat nagtrust ons al is benoomen, is niet te zeggen, men kon selv op geen bed of by 't vuur komen, om iets te koken, alles was inge-noomen en men kon er om heen loopen en om niet alles te noemen, hoe infaam slegt de Emigranten, dat uijtschot van volk, 't hier, en overal in hunne retraite gemaekt hebben, is overal genoeg bekend. N.B. Zy hebben ook te Oldenzaal geplundert.

Daarop kwamen de effective Franschen, en verjoegen de Emigranten met 14 hondert Ruijters, welke de graafschap in vlugteden, deese Franschen hielden wij ook eenigen

Nicolaaskerk 1729

tijd, en moesten ze voor niet onderhouden, of voor adsignaten, die men niet kon kwijt raken, als voor de derde part van de waarde, daarbij kwam hier een regiment Elsassers, zijnde eenige hondert witte hoessaaren, deese hielden goede order, ik heb de Commandant hier gebilletteert gehad, daarbij kwan de Generaal van Dam hier met de staf van voet- en paarden-volk met oogmerk om 't Casteel te Bentheim inteneemen, ook met artelarij die Nagt voordat zij naar Bentheim trokken, om dat inteneemen, heb ik over de 60 Man in huijs gehad, alle huijsen waren opgepropt met militairen, daarna vertrok alles, en waren de Fransen niet spoedig gekoomen, om ons te verlossen, de Emigranten zouden de Huijsen geplundert hebben, dat hebben ze genoeg te kennen gegeeven, vooral die huijsen, daar zij wisten, dat 't Engelsche geld gebleeven was, want de Engelschen hadden alles betaald, en hadden ook veel geld; bij 't vertrek der Emigranten toen de Franschen kwaamen, raakte al 't stroo, daar de zieken op geleegeen hadden, en dat nu als mest geworden was, nog in brand, zoodat men, wegens den rook de glaasen in de kerk uijtsloeg. Veele van de Engelschen, en Emigranten zieken zijn hier in de kerk ook gestorven, en zoo maar in de kleeren, op malkander op 't kerkhof in een gat gestopt.

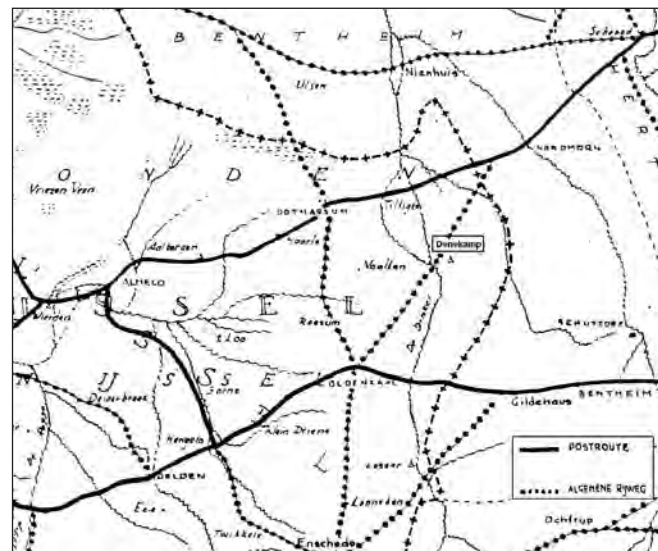
Na 't vertrek van allen heb ik op 't Choor wel bijna 2 jaaren op een catheter gepreekt, tot dat wij een nieuwe predik-stoel en banken kreegen, welke predikstoel ik ingewijd heb met een Leerrede uijt Klaagl: Jeremia 3 vs. 20 - 22 den 31.dec. 1797.

Na 't vertrek der troepen heb ik: den naeren toestand van deeze gemeente aan de Repraesentanten van 't volk te Deventer per requeste opgegeeven met versoek van adsistentie, & met dat gelukkig gevolg, dat de Heeren gecommiteerden Dumbar, en van der Wyk hier gekoomen zijn, alles ondersogt hebben, en 't gebrek bemerkende, na hun terugkomst, alles gerapporteert hebben, waarop de repraesentanten van 't volk (dat toen de regeering uijtmaakten) gezonden hebben een Last Rogge, en eenige zakken zout, en eenige mudden aardappelen, en my

gequalificeert hebben, om met den Roomschen pastoor Hamsinck deeze Eetwaren, aan de Ingezeetenen, na gelang van elks behoeften, uijt te deelen, 't welk wij te samen zeer vriendelyk, en eensgezind met getrouwigheyd gedaan hebben, waarna ik een beleevde Brieu van dankzegginge uijt naam der Gemeente geschreven heb.

NB. daar is ook, in dien tijd, dat al dat volk hier lag overal op de zoogenaamde Adelyke Huysen veel houd weggehakt, en op Weermans Erve, dat tot de kerkelijke goederen behoort agter de pastory, wel voor 300 gl. aan Boomen weggehakt & overal verbrand.

Q.T.
PETRUS VAN DE HAAR
predikant alhier."

Wegen Denekamp 1795

Colofon

Nederlandse Genealogische Vereniging. Opgericht 1946.

Correspondentieadres:

NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.

Bibliotheek en andere diensten:

Papelaan 6, 1382 RM Weesp.

Afdeling Twente. Opgericht 1984. De afdeling omvat de volgende gemeenten:

Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfsen, Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente Bathmen.

Afdelingswebsite: <http://twente.ngv.nl>

Bestuur van de afdeling:

- Voorzitter: Jan Oude Munnink, aanspreekpunt in het bestuur m.b.t. Twente Genealogisch en de organisatie rond sprekers op de bijeenkomsten.
Koppelboerweg 2, 7587 NV De Lutte. 0541-511774.
e-mail: koppelboer@hetnet.nl
- Secretaris : Marieken Scholten-Sijjes.
Anjelier 7, 7621 AK Borne. 074-2670256.
e-mail: secretaris@twente.ngv.nl
- Penningmeester: Ben Schothuis, coördinator cursussen.
Het Loo 39, 7608 DM Almelo. 0546-862675
e-mail: penningmeester@twente.ngv.nl (functioneel)
benschothuis39@gmail.com (privé)
- Lid : Ben Nijkamp: webmaster
Koslaan 8, 7577 LA Oldenzaal. 0541-514577.
e-mail: bjmnijkamp@caiway.nl
- Lid : Jan Aaldenberg, afgevaardigde afdeling en coördinator Twentse Voorouder Dag
Rombout Verhulstlaan 55, 7606 SN Almelo.
0546-815950. email rails@hetnet.nl
- Lid: Henk Huisjes, Engelsstraat 58, 7671 BV Vriezenveen. Tel.: 0546-562596

Genealogisch correspondent:

- Anton Hilgerink, Reygershöftehoek 68,
7546 KC Enschede, 053-4765253
e-mail: correspondent@home.nl

Redactie Twente Genealogisch (TG)

Paula Frieling eindredacteur, Ronnie Reinink, Hennie Kok en Corrie van der Beek.

Kopij TG: de redactie behoudt zich het recht voor om bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in/na overleg met de auteur.

E-mail redactie: twentegenea@gmail.com

Bezorging en adreswijziging

Voor informatie over bezorging kunt u contact opnemen met de redactie van Twente Genealogisch. Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden en opzeggingen uitsluitend naar de NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.

Dit mededelingenblad wordt gratis toegezonden aan de leden van de NGV - afdeling Twente en aan de NGV-leden van andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap zijn aangegaan.

Wilt u een abonnement op dit blad, maakt u dan € 12,50 over op bankrekening NL98 INGB 0005 5826 43 t.n.v. Penningmeester NGV Afd. Twente, onder vermelding van uw naam en adres.

Het in dit contactblad gepubliceerde mag slechts worden overgenomen met toestemming van de schrijver en vermelding van de bron Twente Genealogisch ISSN 138-0787.

MMTS
Powerflush Twente

- Motor en EGR reiniging
- Automaatflushen
- Onderhoud
- Banden

MMTS
Bandenhotel

- Winter- en Zomerbanden
- Opslag voor € 30,-
- Voor particulieren/bedrijven
- Ook Ski-boxen

Helmichstraat 37 hal 7
www.mmts-denekamp.nl
Tel: 06-51138022 Oldenzaal

Lijstenmakerij
KISTEMAKER
Fotogalerie

DRIENERBEEKWEG 30 7557AN HENGELO
074-242 37 57 email: info@fotogaleriekistemaker.nl
www.lijstenmakerijkistemaker.nl

Sinds kort gecertificeerd als "Guild Commended Framer" van het Engelse Fine Art Trade Guild

www.oudelandkaarten.eu

De Financiële Managers

Persoonlijk maatwerk volgens de financiële managers

HYPOTHEEK & FINANCIERINGEN VERZEKERINGEN BELASTING ADVIES

Reygerhoftehoek 68 Telefoon 053 4782053
7546 KC Enschede Mobiel 0653960460
info@definancielemanagers.nl
www.definancielemanagers.nl

COPY- & PRINTSERVICE
R-DESIGN

- ZW PRINTS
- FULL COLOR PRINTS
- INBINDEN
- GROOTFORMAAT FULL COLOR PRINTS TOT A0
- BOUWTEKENINGEN ZW/W TOT A0
- SPANDOEKEN
- SNIJLETTERS
- TEXTIELBEDRUKKING
- DRUKWERK
- GEBORTEKAARTEN
- VERENIGINGSBOEKJES
- SCRIPTIES
- JAARVERSLAGEN
- STEMPELSERVICE
- FAKSERVICE
- SELFERVICE

Schuttersveld 44 - 7514 AL Enschede
(op woonboulevard Enschede)
Tel. 053-4308622 / Fax 053-4308624
e-mail: info@rdesign.nl
www.RDsign.nl

Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Twente,
32e jaargang 2016 nr. 3

Inhoudsopgave

Prietpraat	p. 30
Bestuursinformatie	p. 31
Duitsers gezocht	p. 32
Ledenwerving	p. 34
Schrikkel dag	p. 34
Pachtboek van de Boeren Erven onder 't Hoff Boekelo	p. 35
Wegdam alias Wekdam alias Wijkdam alias ? (Deel 2)	p. 38
Afdeling Twente via Facebook	p. 39
Wie schrijft, die blijft	p. 39
Wat de pastoor niet wist en ook niet weten kon	p. 40
Gezocht	p. 44
Addendum op "1795, Buitenlandse troepen in Denekamp"	p. 44
De Krim, een verdwenen Enschedese volksbuurt	p. 45
Colofon	p. 48

Prietpraat

Door: Jan Oude Munnink

Deze keer begin ik met het slechte nieuws. Jan Aaldenberg heeft om persoonlijk, medische, redenen (in pandige nek-schade met uitstraling) zijn functie als bestuurslid op 23 juli jl. moeten neerleggen. Het herstel kan één tot anderhalf jaar duren. Jan heeft een drietal keer de Twentse voorouderdag georganiseerd en stelde veel tijd ter beschikking voor het deelnemen aan regionale genealogische dagen. Het bestuur bedankt Jan voor het vele werk dat hij verzet heeft en hoopt dat zijn herstel voorspoedig verloopt.

Een aantal keren werd ik kort na het verschijnen van TG 2016, 2 aangeklampt met opmerkingen als: "TG was wel erg dun dit keer". Die opmerking was helemaal terecht. TG kan natuurlijk meer pagina's tellen als er ook meer kopij is. Dus deelt u de mening dat TG best dikker had mogen zijn, dan adviseer ik u om "de pen" te pakken. De redactie ziet uw bijdrage graag tegemoet (zie ook pagina 39). Meer schrijvers betekent trouwens ook dat er meer variatie in ons kwartaalblad komt. De lengte van een artikel is nauwelijks van belang. Ook een bijdrage van een halve pagina kan prima geplaatst worden. Iedereen die met familiegeschiedenis bezig is, is vaker een of meer keren een voorval tegengekomen dat zo droevig, hilarisch, komisch of heldhaftig was dat deze niet alleen het doorvertellen, maar ook het opschrijven waard is. Behalve leden die af en toe of zelfs maar één keer een bijdrage willen schrijven, zoeken we ook naar een of meer mensen die regelmatig voor TG willen schrijven.

In deze aflevering tegen treft u ook een oproep aan voor een nieuwe voorzitter (zie pagina 44). Ik heb het bestuur te kennen gegeven dat ik in de voorjaarsvergadering van 2017 - de nooit gebruikte voorzittershamer - graag wil overdragen. Misschien is het iets voor u of misschien kent u een geschikte kandidaat. Laat het in beide gevallen weten! Vanzelfsprekend moet er ook voor Jan Aaldenberg vervanging komen. Om de bestuurstaken evenwichtig te kunnen verdelen, zijn er eigenlijk minstens drie kandidaten nodig.

Wellicht heeft u ook een oproep ontvangen om de NGV op Facebook op de kaart te zetten. Het doel is onder andere om op die manier nieuwe leden te trekken. Facebook is daarvoor heel geschikt en kan zeker nieuw potentieel van in familiegeschiedenis geïnteresseerden trekken. Onze afdeling treft u al aan op Facebook (zie ook pagina 39). Binnen het bestuur gaan we na wat er op Facebook, wat op de website en wat in de nieuwsbrief moet komen en of het op één van de drie of op alle drie geplaatst moet worden.

Marieken Scholten en Jan Aaldenberg hebben deelgenomen aan het eerste regionaal overleg tussen afdelingen van de NGV die aan elkaar grenzen. Doel ervan is van gedachten te wisselen, tot uitwisseling van ervaringen te komen en oplossingen te bedenken voor problemen. Dit regionaal overleg is uiteraard niet bedoeld om een nieuwe bestuurlijke tussenlaag te vormen.

Het hoofdbestuur heeft besloten dat de website van de NGV, en dus ook van de afdelingen, vernieuwd moet worden. Momenteel is het zo dat zelfs ingewijden moeilijk de weg kunnen vinden op de huidige website. Het hoofdbestuur wil de nieuwe website op 21 september 2016 operationeel hebben.

Fons van Schoot die tot nu toe bekend was van de omslag van TG heeft bij het artikel "Wat de pastoor niet wist en ook niet weten kon" een tekening gemaakt.

Bestuursinformatie

Bijeenkomsten 2016

Voor het 2e deel van 2016 zijn bijeenkomsten gepland op de volgende data:

10 sept.	Hennie Engelbertink	Boerderijtypes
08 okt.	Gerard Seyger	de Hanze in Twente
12 nov.	Ruud Olde Dubbelink, Karel Muller	Gezondheid als leidraad
10 dec.	Jan Aaldenberg	Computer Genealogie

De algemene ledenvergadering zal plaats vinden na afloop van de lezingen op 12 november. Aanvang ca. 15.45 uur.

Locatie

Alle bijeenkomsten vinden plaats in de Stephans-Hof, Grotestraat 207 te Borne.

Het vrije gedeelte van de bijeenkomsten begint om 13:00 uur. De lezingen beginnen om 14.00 uur en eindigen om 16.00 uur.

De lezing van **12 november** begint al om **14.30 uur**, aangezien dan ook Sinterklaas zijn intocht in Borne houdt.

Tijdens de bijeenkomsten zijn, in principe, aanwezig: het bestuur; periodieken van heemkunde verenigingen in onze regio; algemene afdelings- en NGV-informatie; de Genealogische Databank Twente (GDT) en de scans van onze bidprentjes en rouwbrieven.

Zie voor verdere informatie over de lezingen onze website: twente.ngv.nl en dan klikken op Afd. agenda.

TG nummer 4 – 2016

De volgende TG verschijnt eind december 2016. Mocht u kopij willen aanleveren, dan is de sluitingstermijn hiervoor 14 november 2016. Artikelen het liefst als platte tekst aanleveren, dus zonder opmaak. Foto's en dergelijke s.v.p. separaat meesturen als jpg-bestand.

U kunt uw bijdrage mailen naar twentegenea@gmail.com

Uitnodiging Afdelingsledenvergadering 2016

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaars Afdelingsledenvergadering.

Deze zal gehouden worden op zaterdag 12 november 2016 om ca. 15:45 uur, na afloop van de lezing van deze middag in de Stephans-Hof, Grotestraat 207 te Borne.

Agenda Afdelingsledenvergadering

1. Opening en vaststelling agenda.
2. Ingekomen stukken en mededelingen.
3. Bestuurszaken.
4. Verslag van de Afdelingsledenvergadering van 9 april 2016. Deze wordt via de website van de afdeling gepubliceerd.
5. Begroting afdeling 2017. Deze ligt ter inzage tijdens de vergadering.
6. Agendapunten Algemene Vergadering NGV op 26 november 2016
7. Rondvraag.
8. Sluiting vergadering.

Marieken Scholten-Sijjes, secretaris

Sticker op omslag TG

De stickers blijken van goede kwaliteit te zijn. Zo goed zelfs dat ze moeilijk te verwijderen zijn. De heer Krabbenbos maakte ons daar bij het verschijnen van TG 2016 afl. 1 al attent op. Nu kreeg de voorzitter opnieuw een berichtje met de vraag: hoe verwijder je de sticker zonder de omslag te beschadigen. De oplossing is erg simpel: de meeste huishoudens beschikken over een haardroger, ook wel een föhn genoemd. Als u daarmee de sticker een beetje verwarmt, kunt u deze probleemloos verwijderen.

Het doet ons goed dat er leden zijn die de omslag te fraai vinden om deze bij het verwijderen van de sticker te beschadigen.

Duitsers gezocht

Door: Johan Kuijman

Lezing van Jos Kaldenbach op 24 februari 2016

Immigratie van Duitsers

Veel mensen in Nederland hebben voorouders die uit Duitsland afkomstig zijn. Zeker vanaf de 17e eeuw, onze Gouden Eeuw, zijn veel mensen uit Duitsland naar Nederland, en in het bijzonder naar Holland, getrokken wegens hogere lonen en grotere vrijheid. Tot halverwege de 19e eeuw bestond er in het oosten van Duitsland de horigheid, d.w.z. pachtboeren en landarbeiders mochten niet vertrekken van hun pachtboerderij of het landgoed van hun heer tenzij zij een vergoeding betaalden. Vaak vertrokken zij dus stiekem in het holst van de nacht. Weliswaar werd het lijfeigenschap in Pruisen in 1807 afgeschaft, maar in de gebieden ten oosten van de Elbe bleef de horigheid bestaan tot 1850.

De geschiedenis van de hannekemaaiers, dus seizoen landarbeiders, veenarbeiders, stoffenkoopliden etc. heeft Jos Kaldenbach al eens eerder verteld. Zie Gens Propria nr. 65 (2011-3).

Bronnen buiten Duitsland

De bemanningen van de VOC-schepen bestonden in de 18e eeuw voor wel de helft uit Duitsers, zoals uit de Scheepssoldijboeken in het Nationaal Archief blijkt, zie vocopvarenden.www.nationaalarchief.nl. Jos Kaldenbach heeft uit de Scheepssoldijboeken duizenden Duitsers geselecteerd en deze lijsten gepubliceerd in verschillende Duitse vakbladen.

Ook het Arsip Nasional Republik Indonesia (ANRI) heeft op de website www.sejarah-nusantara.anri.go.id een enorme collectie VOC-documenten van het hoofdkwartier in Batavia gepubliceerd.

Recente geschiedenis van Duitsland

De huidige Bundesrepublik Duitsland die na de Tweede Wereldoorlog en de val van de Berlijnse Muur ontstaan is, is niet één staat, doch een bondsstaat, samengesteld uit 16 deelstaten of Länder, waaronder de drie Stadtstaaten Berlijn, Hamburg en Bremen.

De deelstaten hebben allen een eigen regering met een parlement en een grondwet.

Daarboven staat de bondsregering die vooral buitenlandse zaken en defensie behartigt. Bestuursregelingen op lokaal niveau o.a. voor archieven kunnen dus van deelstaat tot deelstaat verschillen.

Duitse Keizerrijk 1871 - 1918

Voor de Eerste Wereldoorlog bestonden er veel meer staten en staatjes binnen het Keizerrijk Duitsland, al voerde het Koninkrijk Pruisen daarin de boventoon. Vóór Napoleon waren er zelfs zo'n 2000 Kleinstaaten. Het Keizerrijk strekte zich uit van Metz tot voorbij Koningsbergen, het huidige Kaliningrad. In 1918 werden Elzas en Lotharingen weer bij Frankrijk gevoegd en na 1945 werd het deel ten oosten van de Oder en de Neisse aan Polen toegewezen en het noordelijk gedeelte van Oost-Pruisen is nu Russisch.

Duitsland 1871 – 1991

Niet alleen de rijksgrenzen, maar ook de interne grenzen, zijn dus voortdurend anders komen te liggen.

Bronnen in Duitsland

Over de organisatie van de archieven in Duitsland vertelde Jos niet veel meer dan dat elk Bundesland zijn eigen Landesarchiv of Staatsarchiv heeft. Daarnaast zijn er nog vele andere archieven, zoals van Kreise (districten), gemeentes en kerkgenootschappen, vaak regionaal georganiseerd.

Op de website www.archive.nrw.de vind je een overzicht van de verschillende archieven in Nordrhein-Westfalen. Het Landesarchiv bevindt zich in Duisburg.

De website www.arcinsys.niedersachsen.de geeft een overzicht van de verschillende archieven in Niedersachsen. Het Landesarchiv heeft verschillende vestigingen, niet alleen in Hannover.

Wanneer je een archief wilt bezoeken, is het verstandig tevoren op te geven welke stukken je wilt inzien, zodat die kunnen worden klaargelegd. De momenten van uitgifte zijn vaak beperkt. Je moet dus eerst de digitale Findbücher = archief-inventaris raadplegen.

De administraties, die niet alleen in de Landesarchive worden bewaard, kunnen worden onderverdeeld in:

A. Burgerlijke of civiele administraties

Voor de registratie van de bevolking, zo belangrijk voor het heffen van belastingen en de dienstplicht, werd in Nederland en België, maar ook in het Rijnland in de Franse tijd de Burgerlijke Stand ingevoerd.

Na het vertrek van de Fransen werd deze alleen daar in Duitsland gehandhaafd en wel tot 1874. Pas toen werd in Pruisen het burgerlijk huwelijk en de burgerlijke stand ingevoerd. Uit die tijd dateren ook de eerste bevolkingsregisters ofwel Bevölkerungslisten.

Een veel oudere bron zijn de poorterboeken (Bürgerbücher). Hetzij door geboorte of door huwelijk of door inkoop werd men poorter van een stad. Dit gaf zekere voorrechten of was noodzakelijk om een beroep te mogen uitoefenen. Hieruit mag je echter niet zonder meer concluderen dat deze poorter ook in de stad woonde. Hij had wel het recht er weer naar terug te keren. Gerechtigke archieven werden niet genoemd.

B. Kerkelijke administraties

In Duitsland zijn we voor het genealogisch onderzoek dus langer op doop-, trouw- en begraafboeken aangewezen dan in Nederland. Bovendien bestond in sommige gebieden de verplichting om je kind te laten dopen in de plaatselijke kerk; dit heette Pfarrzwang.

Als dit een evangelische kerk was, werd het kind dus door een dominee (Pfarrer) gedoopt en in het evangelische (of lutherse) doopboek genoteerd, ook als het in een katholiek gezin was geboren en katholiek werd opgevoed. En omgekeerd dus ook. Zie www.archion.de. Hier kun je sommige gedigitaliseerde Kirchenbücher van de Evangelische Kirche inzien tegen betaling. De kerken hebben hun eigen archieven.

C. Commerciële publicaties

Een andere bron om namen en adressen te achterhalen zijn de historische adresboeken. Zie www.adressbuecher.genealogy.net.

D. Egodocumenten

Je kunt het geluk hebben op een verzameling brieven of een dagboek te stuiten. In Nederland is er een dagboekenarchief in het Meertens Instituut. Op de website www.pikle.co.uk staat The Diary Junction.

Dit is een lijst van gepubliceerde dagboeken, meestal engelstalig, maar ook in andere talen, b.v. van Kafka. Een prachtig, uitgewerkt voorbeeld hiervan is het boek "Naporra's omweg", Het leven van een VOC-matroos (1731-1793), door Roelof van Gelder ISBN 90 450 0698 7, gebaseerd op het dagboek van Naporra, een jongen uit Oost-Pruisen die naar Amsterdam komt en als matroos naar Indië gaat.

E. Bronbewerkingen en digitaliseringsprojecten

Historische en genealogische verenigingen hebben soms op basis van de documenten A, B, C

zogenaamde Ortssippenbücher of Ortsfamilienbücher (OFB) samengesteld. Het zijn dus gezins- en familiereconstructies binnen een bepaalde plaats. Schrijf-, lees- en interpretatiefouten zijn daarin niet uit te sluiten.

Op de website van de Verein für Computergenealogie www.compgen.de vind je een aantal databanken, waaronder Ortsfamilienbücher, Verlustlisten des Ersten Weltkrieges en andere.

Problemen

Bij het zoeken naar voorouders in Duitsland ontmoeten een aantal typische problemen.

A. Plaatsnamen

Duitsland is een groot land en in de 19e eeuw was het nog veel uitgestreker. Het is dan ook niet zeldzaam dat verschillende plaatsen dezelfde naam hebben. Bovendien hebben in de loop van de tijd veel plaatsen een andere naam gekregen, vooral in het huidige Polen. In Nederlandse documenten werd een naam vaak op zijn Nederlands of helemaal verhaspeld genoteerd. Zie het Genealogische Ortsverzeichnis (GOV) op www.gov-genealogy.net en www.aag.org voor Ravenstein (historische) Atlas of the German Empire (1883).

B. Persoonsnamen

Voor de 19e eeuw werden de persoonsnamen in Nederland meestal fonetisch, en soms vertaald genoteerd. De oorspronkelijk Duitse naam is soms moeilijk te achterhalen.

Wanneer een jongen met een erfdochter van een boerderij trouwde en vervolgens op die boerderij kwam wonen, nam hij de naam van de boerderij aan. Het is dan

lastig zijn oorspronkelijke naam te achterhalen en dus zijn ouders.

C. Schrift

Boeken werden tot na de Tweede Wereldoorlog in gotisch schrift gedrukt. Het lezen van het gotische handschrift is slechts na veel oefening mogelijk.

Conclusie

Het genealogisch onderzoek in Duitsland is niet eenvoudig. Hulp van ervaren onderzoekers, verenigd in de Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland (www.WGOD.nl), waarvan Jos de voorzitter is, kan eigenlijk niet gemist worden. Op 19 maart 2016 heeft de werkgroep een lezing georganiseerd in Baarn, waar het leven van de arme boerenarbeiders centraal staat, op 29 oktober 2016 een lezing over een bombardement van een kamp in het Emsland, waarbij tientallen Nederlanders werden gedood.

Op 4 februari 2017 is er weer een speciale Duitsland-dag op het Verenigings Centrum in Weesp.

In Duitsland bestaan er natuurlijk ook vele- meestal kleine- genealogische verenigingen zoals de Westfälische Gesellschaft für Genealogie und Familienforschung (WGGF) met website www.wggf.de en de Westdeutsche Gesellschaft für Familienkunde (WGfG) met de website www.wgff.de in Nordrhein-Westfalen en Rheinland-Pfalz. Daar kun je natuurlijk ook lid van worden.

Ledenwerving

Uit ons jaarverslag blijkt dat ons ledental weer verder is gedaald. De belangstelling voor genealogie wordt eerder groter dan kleiner, beweren mensen die dat weten kunnen. Maar de belangstelling voor onze vereniging neemt toch jaar na jaar af.

Brengt u op een gezellige middag of zomaar eens uw hobby ter sprake? Tien tegen een dat er onder de aanwezigen iemand is die zijn hele familie al op internet heeft uitgezocht. Vraagt u dan naar details dan blijkt het onderzoek vaak rond 1800 gestrand te zijn en mankeren er ook nog personen en aanvullende gegevens. Dat zou toch een mooi moment zijn om wat reclame voor onze vereniging te maken. Eens te wijzen op de schat aan informatie waarvan men het bestaan niet eens vermoedde en waaruit leden van de vereniging kunnen putten. U zou eens kunnen vertellen dat er interessante bijeenkomsten zijn, informatieve publicaties en goede cursussen gegeven worden. Nodig iemand eens mee naar een lezing, wijs op een cursus of laat eens zien wat leden allemaal op de NGV-website kunnen vinden.

Het is ook uw belang dat de vereniging niet verschrompelt. Waar blijft dan alle kennis en ervaring; de opgebouwde collecties; de ondersteuning van genealogische software? Alleen samen blijven we sterk. Helpt u bij gelegenheid een handje? Prachtig, vast bedankt.

Schrikkel dag, hoe zat dat ook al weer?

Eens in de vier jaar komt 29 februari als schrikkel dag voor. Hoe zat dat ook alweer.

Onze Gregoriaanse kalender, is een verbeterde versie van de zonnekalender. Julius Caesar voerde in 46 voor Christus al een verbeterde versie in. Een jaar duurde volgens berekeningen 365 dagen en bijna zes uur. Om die "bijna" te compenseren, kwam er eens in de vier jaar een schrikkel dag: 24 februari werd dubbel geteld. Maar bijna zes uur is niet exact zes uur, terwijl eens in de vier jaar wel precies 24 uur werd gecompenseerd. Elke eeuw was daardoor te lang, waardoor het begin van de lente (het moment waarop dag en nacht precies even lang zijn) steeds verder naar voren schoof.

In 1582 (het verschil was opgelopen tot 10 dagen) maakte paus Gregorius XIII daar een einde aan. Hij werkte het verschil weg door 4 oktober 1582 te laten volgen door

15 oktober 1582. Om te voorkomen dat er opnieuw verschuiving van het lentepunt (21 maart) zou ontstaan sloeg hij aan het rekenen. Een zonnejaar (de tijd die de aarde nodig heeft om rond de zon te draaien) duurt 365 dagen 5 uren, 48 minuten en 45,1814 seconden. Om de extra uren te compenseren kreeg elk vierde jaar er een dag bij: 29 februari.

De 24e werd dus niet langer dubbel geteld. Maar omdat 5 uren, 48 minuten 45,1814 seconden iets minder is dan 6 uur, moest deze afwijking nu wel goed worden gecorrigeerd. Daarom werd besloten om elk half jaartal dat geheel deelbaar was door 100 niet tot schrikkeljaar te rekenen; behalve als het door 400 was te delen. Zo zijn de jaren 1600, 2000, en 2400 wel schrikkeljaren, maar 1800, 1900, en 2100 niet. De naam stamt af van het Middelnederlandse *scricken*, wat oorspronkelijk "met grote passen lopen" betekent.

Pachtboek van de Boeren Erven onder 't Hoff Boekelo

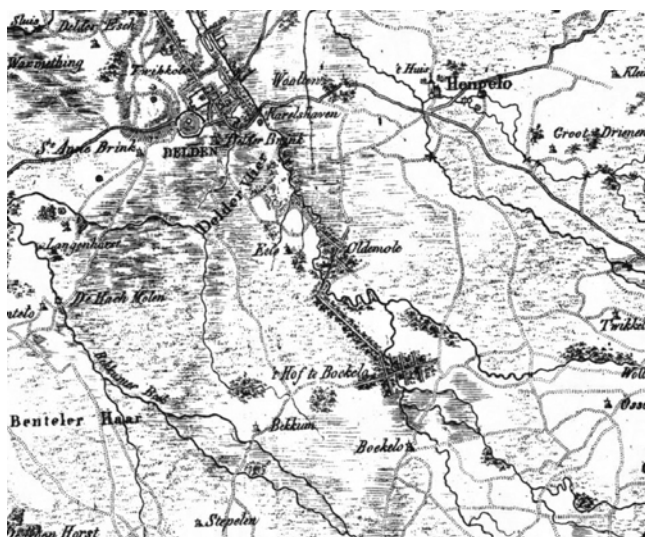
Door: Marieken Scholten-Sijes

In het Historisch Archief van de Oudheidkamer Twente, bevindt zich een stuk met de in de titel genoemde benaming "Pachtboek van de Boeren Erven onder 't Hoff Boekelo". Het stamt uit 1787 en bevat de namen van de pachtboeren, de pachtsommen en de te verrichten diensten .

De Hof te Boekelo was een havezate, waarvan de bezitters verschreven konden worden naar de Ridderschap en Steden van Overijssel. In 1450 wordt de voorloper van de Hof, het erve Vogelzang, genoemd als Johan (II) van Twickelo het in leen heeft. Door vererving komt het erf in het bezit van de Ripperda's. Herman Ripperda bouwde omstreeks 1570 de Hof te Boekelo. Het verpondingsregister van 1601/02 vermeldt:

"Den Hoeff to Boekeloe unnde dat Keisers lant mach Unico Ripperda sulves angeven (e. 5 – 0 - 0. (d 1602. Den Hoff thoe Boeckele, met Keissers landt, grootd wesende te saemen sestyn muddel bowlandt, een hoymate van vyr dach meyens: unduchtich [ondeugdelijk], moraschich loandt up halff landt geëstimeert."

Gezien de ligging van de Hof te midden van een samenkomst van beken op de Hottingerkaart van 1783, is het niet zo verwonderlijk dat er ondeugdelijk moerasland was.

Hof te Boekelo, bron: Hottingeratlas van 1783

Belening van Aerssen

Na het overlijden van Unico in 1625 bleef de hof tot 1684 leeg en onbewoond. Toen zijn kleinzoon, ook een Unico in 1678 overleed, bleek zijn boedel geheel en al desolaat. De havezate werd verkocht en hierna werd niemand meer namens Boekelo verschreven naar de Ridderschap. De hof kwam in handen van Elisabeth Havius gehuwd met Cornelis van Aerssen. Zij vestigde zich in 1685 te Boekelo.

Lidmatenboek Hengelo:

"Op Paschen 1685 sijn met attestatie tot dese Gemeente gekomen

Mevrouw Havius huijsvr: van den Ed: Heer Aertsen Drost van 's Hertogenrade &c:

Heer van den Hoff tot Boechholt met haer ed: 2 ouste doghters Van Maastricht

Belijdenisse hares gelooffs deden de kinderen in:

1686 De Heer **Jacob** van Aarsen van Boeculo

1689 Juffr **Amaranthe** van Aerssen van Boeculoe

1692 Van Boeculoe: Juffr **Cornelia** van Aarsen

1697 Wonende in Boeculoe: Juffr **Maria** van Aarsen"

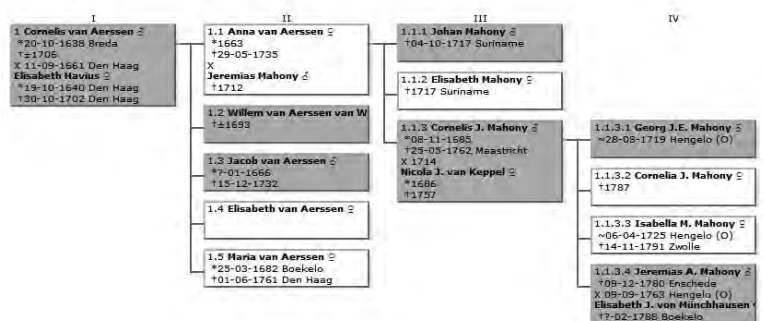
Ongetwijfeld was het voor de dochters veel aantrekkelijker om in Den Haag te wonen, dan in Boekelo. Zo vertrokken in:

"1707 Juffr: **Maria** van Aarsen naar 's Gravenhage.

1728 Juffrouw **Elisabeth** van Aerssen en Juffr **Cornelia** van Aarsen naar Den Haag"

In 1690 werd zoon Willem van Aerssen met de hof beleend. Hij overleed niet lang daarna en in 1694 werd zijn broer Jacob van Aarsen met Boekelo beleend. Na zijn overlijden (1732) zijn zusters Elisabeth en Maria, die het echter teruggaven. Zij droegen in 1735 Boekelo over aan hun neef Cornelis Jacob Mahony. Hij was een zoon uit het huwelijk van Jeremias Mahony en Anna van Aerssen, dochter van de eerder genoemde Cornelis van Aerssen.

Parenteel van Cornelis van Aerssen

Familie Mahony

Het was deze familie Mahony, van oorsprong een Ierse familie, die in feite op de Hof te Boekelo woonde. De mannelijke familieleden dienden allen in een hoge rang in het leger.

Bij de volkstelling van 1748 woonden er "d'Heer generaal Mahony, mevrouw; Cornelia Johanna, Isabella Mechteld; vijf meiden en negen knechts".

De zoon Jeremias Arnold woonde als militair elders.

De familie Mahony wordt regelmatig genoemd in de kerkregisters van de hervormde kerk te Hengelo (O).

“Belijdenisse hares gelooffs deden in:

1703 *Juffr Elisabeth Mahoni van Boeculo en Jonckheer Cornelis Jacob Mahonij*

1733 *Cornelia Johanna de Mahony uijt Boekelo*

1738 *uijt Boekelo De Freule Isabella Mechtelt de Mahony Met attestatie vertrokk:*

1708 *De Heer Cornelis Jacob Mahoni naar Breda of elders*

1716 *De Heer Joan de Mahony en de Frouwlijn Elisabeth Mahony naar Suriname; waar beiden overlijden. Mevrouw Douagiere de Mahony naar Suriname; zei kwam in 1718 weer terug.*

1750 *Cornelia Johanna de Mahony en Isabella Mechteld de Mahony na Zwolle”*

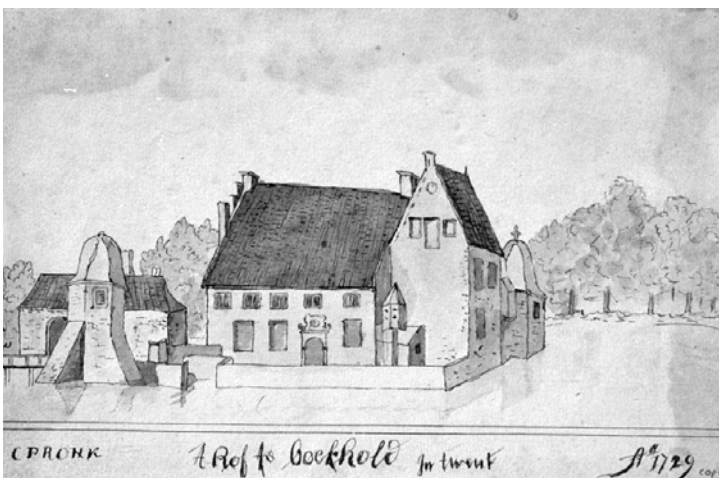
De beide freules waren ongehuwd en woonden zomers te Boekelo en 's winters in Zwolle.

Jeremias Arnold Mahony overleed in 1780 kinderloos en in 1787 overleed Cornelia Johanna.

De enige erfgenaam die overbleef was Isabella Mechteld. Dit zal de reden zijn geweest voor het opmaken van de lijst van pachters met pachtsommen en plichten.

In 1729 had de hof nog hetzelfde uiterlijk als na de bouw 150 jaar eerder. Tussen 1762 en 1781 werd het huis gedeeltelijk gesloopt en kreeg meer het aanzien van een eenvoudig landhuis.

De laatste Mahony, Isabella Mechteld, overleed in 1791. In 1792 werd het verkocht en in 1817 nogmaals. Kort daarop werd het kasteel voor afbraak verkocht. In 1822 kocht Helmich van Heek de huisplaats met alle daaraan verbonden rechten.

Hof te Boekelo; tekening door C. Pronk tijdens een bezoek in 1729

Pachtcontracten

In het pachtboek van de Hoff Boekelo van Martiny 1787 worden de 25 boerenerven genoemd die onder de Hof vielen. Het erf Tijssink was duidelijk het grootste en de toepacht ervan bestond uit een varken van eenhonderd pond, zes hoenders en Paaseijeren.

Alle pachters hadden toepachten van varkens, gansen, hoenders, paaseijeren en kapoenen [gecastreerde hennen].

Namen der Boeren Erven		
1	De Bosmaijer	f165-.-.
2	Bos Maijer wonder Jan Nienhuijs	35-.-.
3	De Veldmaijer voor de Wijde en Hoogmaat en word St. Jacob de Garf uitgestookten	30-.-.
4	De Buscher	106-.-.
5	Wessel	57-.-.
6	Dijk Lubbert	32-10-.
7	De Weever	54-.-.
8	Weevers wonder	16-.-.
9	Wicherts Berend; in de marge: NB vant Nienland	66-.-.
10	D'Kayser	40-.-.
11	De Lepperije	21-10-.
12	Tijssink	205-.-.
13	De Grefte	20-.-.
14	Lansink	55-10-.
15	Lansink Wonder	22-10-.
16	Spielen	72-.-.
17	Spielen Jochems Schoonsoon	72-.-.
18	Snuverink	109-10-.
19	Snuverinks wonder	37-10-.
20	Nijhuis	26-5-.
21	De Reeker	44-5-.
	In Tweekelo	
22	De Kuijte	106-.-.
23	Lansink geeft 50 scheepel Rogge 20 Sch. Boekwijte 4 sch. Haever	
24	Catteman geeft 50 scheepel Rogge 20 scheepel Boekwijte	
25	Mensink	95-.-.
	Somma	f1488-10-*
	Bij van de aangemaakte gronden of ... land	4-2-.
	Bedraagen de Geldpachten de somma	f1492-12-.

Bedragen in guldens, stuivers en penningen.

**) Bij natelling blijkt de som 1486,10 te zijn. Rekenapparaten bestonden in die tijd niet.*

Veel erven waren bezwaard met slop- en/of bloedtienden. Sloptienden bestonden uit rogge of gerst, bloedtienden uit vee welke meestal in geld werd betaald.

In 1780 deed advocaat Jan Willem Racer onderzoek naar de geldigheid van de plicht van ieder huisgezin om drosdienst te vervullen. Deze stamden uit de middeleeuwen en verplichtten de boeren om tweemaal per jaar "eens bij hooy en eens bij gras" hand- en spandiensten te verlenen voor de drost. Mede door toedoen van de edelman Jan Derk van der Capellen tot den Pol werden ze in 1785 afgeschaft.

Dit gold kennelijk niet voor de zgn. "Heerendiensten", die vervuld moesten worden aan de Heer van een Hof. De pachters van de Hof te Boekelo waren verplicht een dertiental diensten te verrichten. Dit natuurlijk op momenten dat dat voor de boeren het slechtst uitkwam. De grote boeren moesten de wagens en de paarden leveren, de kleine boeren deden het werk. Dit waren de kotters en boerenwonners, die "Dienstmenschen" genoemd werden. Daarnaast werden geregeld de koetsier en (ervaren) daghuurders ingezet.

"Ook verstaat het sig van selfs dat bij ieder waagen of karre moet wesen den Eijgenaar der gemelde Waagens of karren die te mennen".

De opsomming begint met:

"Het Dienen der Meijeren van den Huise Boekelo so wel die geene die in de boerschap Tweekelo als Boekelo ligen, ieder op zijne Toer, geschied op de volgende wijze".

De grote boeren waren verplicht met wagen en paarden zowel verre diensten naar Zwolle en Deventer als dagdiensten naar het Kattler of andere plaatsen te maken. Dit om *"om daer Kalk te halen, en Vrugten nae toe te brengen of van dannen te haalen".*

Het turf inhalen moest door de grote boeren gedaan worden *"met Waagens ieder Waagen met 2 paarden bespannen en men neemt daartoe 3 of 4 waagens tegelijk".* Bij iedere wagen moest een kleine boer aanwezig zijn om de turf af te laden. Daar kwamen dan nog bij drie Daghuurders, nevens de Koetsier of de Bouknecht van de Hof.

Voor het vervoer van de plaggen voor het Schaapskot waren drie of meer wagens nodig en per wagen een "Dienstmensch om de Plaggen af te laaden". Hier waren twee daghuurders nodig *"om de plaggen af te laaden en den hoop te maaken".*

Het uitmesten van de schaapskotten, het op de "wijden" brengen van de mesthoop en het *"Plaggen varen in de Mestvaalt"*, geschiedde op dezelfde wijze.

Het uitmesten van de *"Koe en Kalve Stallen als ook het varkensschott"* moesten de kleine boeren doen. Men nam daarvoor zoveel dienstmannen als nodig waren, afhankelijk van de hoeveelheid mest.

Het uitmesten van de mestvaalt werd door de grote boeren gedaan. Wanneer dat op het land gebracht moest worden, werd dat op de gebruikelijke wijze gedaan. Indien het op de "Hoove" gebracht moest worden, geschiedde dit door de kleine boeren met twee karren.

Het ploegen werd, uiteraard, door de grote boeren gedaan, waarbij twee of vier paarden voor de ploeg gespannen werden. De ploeg werd *"gehouden door de Koetsier of bouwknegt".*

Expressen werden verzorgd door de kleine boeren. Er waren twee soorten diensten. *"Primo verre diensten dat is 3, 4 5 uren verre, [...] en naabij diensten nae Enschede, Delden en Hengelo".*

Het steken der wortelen en het trekken der knollen werd door de kleine boeren gedaan, *"en men besteld hiertoe so veel te glijk als men nodig heeft."*

Het hooien geschiedde door de kleine boeren, die zolang moesten hooien tot al het hooi *"op de Balken is"*. Maar Nijhuijs, de Reker en de Grefte hoefden maar twee dagen dienst te doen, *en doen anders geen diensten"*.

Voor het grasmaaien werden daghuurders ingezet, die daarvoor ieder een gulden daags verdienden.

Het korenmaaien werd tenslotte door Wessel, de Weever, Wicherts Beerend, de Kaijser en de Koetsier gedaan. Zij zorgden ook 's winters voor het dorsen. Zij werden daarvoor wel per dag betaald. Voor het maaien zes stuivers en de kost; voor het dorsen tien stuivers daags.

"Alle de verdere diensten zijn onbepaald".

Bronnen:

Pachtboek van de boerenerven onder 't Hof Boekelo van de Hoogwelgeboeren Freulen d' freulen baronesse Mahonyfreulen van Hengelo en Boekelo, 1787-1793.; Historisch Archief Oudheidkamer Twente: EG 11 NB. Dit is een getypt uittreksel. Het origineel bevindt zich bij het Historisch Centrum Overijssel, 0250.1 Thomasen à Thuessink, familie, nr. 35.

Genealogie Mahony; Historisch Archief Oudheidkamer Twente: GEN 280.

Het verpondingsregister van Twente van 1601. Oudheidkamer Twente, 1985, p.275

A.J.Gevers, A.J. Mensema, De havezaten in Twente en hun bewoners, Zwolle, 1995, p. 215-223

Boek der Ledematen van de Kercke tot Hengeloe 1684-1788 <http://topotijdreis.nl>; kaartje Hottinger atlas 1783

Mistrate Haarhuis, Jan, Jan Willem Racer, brein der kleine steden, 't Inschrien, 2016/2, p.16

NB Er zijn drie plaatjes bijgevoegd.

Het kaartje komt uit de Hottingeratlas van 1783. Graag erbij vermelden.

De tekening is gemaakt door C. Pronk tijdens een bezoek in 1729 aan de Hof te Boekelo.

Het parenteel gaarg plaatsen bij de genealogie van Van Aerssen-Mahony

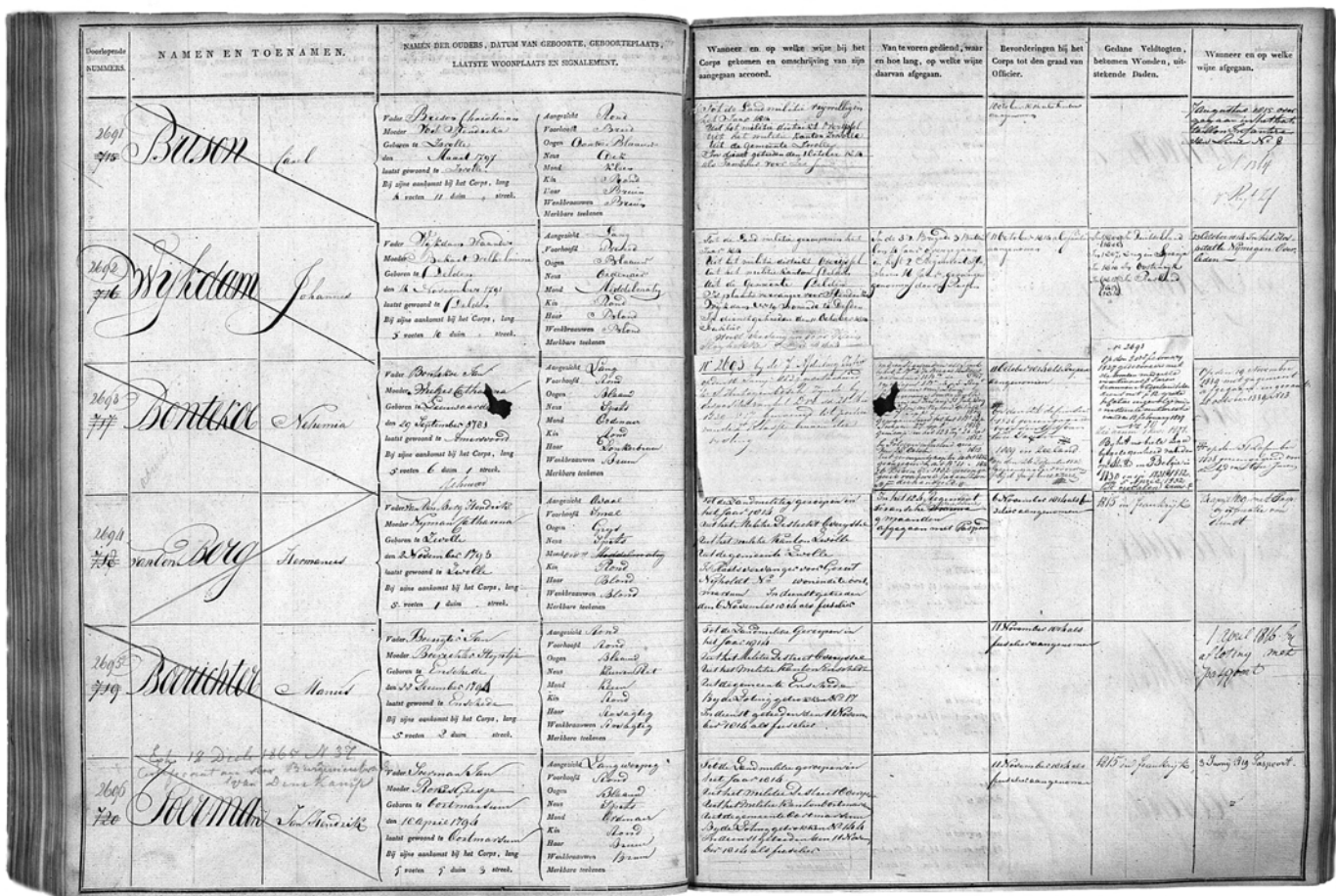
Wegdam alias Wekdam alias Wijkdam alias ? (Deel 2)

Door: Hennie Kok

Introductie

De vorige aflevering was gebaseerd op het militaire stamboek van de infanterie, nummer boek 200 – 07e Regiment Infanterie 1814-1816 image 127. Zie ook: <https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GY1X-9DBG?i=126&wc=M6K5-F2S%3A64368301%2C64368302%3Fcc%3D1498335&cc=1498335>

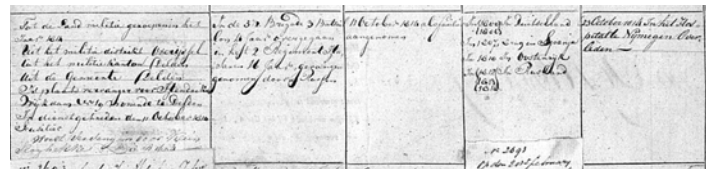
Daar staat de volgende informatie vermeld bij Johannes Wijkdam:

Figuur: Boek 200 07e Regiment Infanterie 1814-1816 image 127

Aan de linkerzijde staat het volgende in vijf rubrieken vermeld:

1. Doorlopend nummer: 716 2692
2. Namen en toenames: Wijkdam, Johannes
3. Ouders: Vader Johannes Wijkdam Moeder Wilhelmina Bekart Geboren Delden
4. Bij zijn aankomst bij het Corps: lang 5 voeten 10 duim
5. Signalement: Aangezicht Lang; Voorhoofd Breed; Oogen Blauw; Neus Ordinair; Mond Middelmatic; Kin Rond; Haar Blond; Wenkbrauwen Blond

Figuur: De informatie op de rechterzijde bij Johannes Wijkdam

Aan de rechterzijde staat het volgende eveneens in vijf rubrieken aangegeven:

1. Huidige Corps: Tot de landmilitie geroepen in het jaar 1814 uit het militaire district Overijssel uit het militiekanton Delden uit de gemeente Delden. Is plaatsvervanger voor Hendrikus Wijkdam No 19 wo-

nende te Delden in dienst getreden den 11 oktober 1814 fuselier. Dan in potlood: wordt vervangen door Klein Slaghekke

2. Van tevoren gediend: In de 51/2 Brigade 3 Battaillon 4 jaar overgegaan in het 2 Regiment Husaren 16 Jaar gevangen genomen door Russen
3. Bevorderingen: 11 October 1814 als fuselier aangenomen
4. Gedane veldtogten: In 1800-1806 in Deutschland; In 1807, 6 en 9 in Spanje; in 1810 in Oostenrijk; in 1812, 1813, 1814 in Rusland.
5. Afgestaan: 23 October 1814 in het Hospitaal Nijmegen overleden.

Tot zover klopt het. De volgende pagina van dat stamboek geeft echter aanleiding tot grote verwarring.

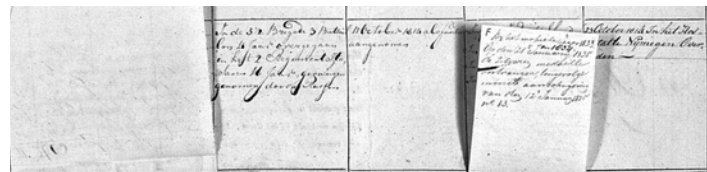
De volgende pagina

Een volgende bladzij in het stamboek is een kopie. Zie hiervoor:

<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GY1X-9DTG?i=127&wc=M6K5-F2S%3A64368301%2C64368302%3Fcc%3D1498335&cc=1498335>

Er zijn geen veranderingen bij de overige militairen wel bij Wijkdam. Rubriek 1 en 4 aan de rechterzijde zijn toegedekt. Rubriek 4 wordt als volgt beschreven: "Bij het mobiele leger 1833 en 1834. Op den 21 Januarij 1835

de zilveren medaille ontvangen ten gevolge minist. aanschrijving van den 12e Januarij 1835 No 83"

Figuur: De presentatie op de volgende pagina

Maar dat hij voordien in 1814 in het hospitaal is overleden wordt niet toegedekt! In totaal zijn er in het stamboek 1843 militairen vermeld. Behalve Johannes Wegdam zijn er nog vijf met een extra pagina. Opmerkelijk is de vermelding van Tiemen Dakman image 113 uit Westerholte, tegenwoordig een wijk van Zwolle. Ook hij schijnt militaire activiteiten te hebben verricht na zijn overlijden op 29 december 1814 in het hospitaal Nijmegen.

Hoe verder

De grote vraag is hoe dit te interpreteren. Er zijn talloze mogelijkheden. Om er een paar te noemen:

1. Slordigheden van de militaire organisatie;
2. Fraude;
3. Nalatigheid bij de Burgerlijke Stand;
4. Een combinatie van oorzaken.

Wellicht heeft een van de lezers een sluitende verklaring.

Afdeling Twente via Facebook

Sinds kort beschikt de afdeling Twente over een Facebook pagina. Het voordeel is dat via Facebook snel informatie verspreid kan worden.

U vindt deze pagina via de volgende link:

<https://www.facebook.com/NGV.TWE/>.

Bericht dat er iets geplaatst is, verkrijgt u als u bij het icoontje bovenaan in de afbeelding "vind ik leuk" aanklikt. Dan krijgt u de keuze "meldingen ontvangen" en kunt u eventueel kiezen voor alles aan.

Marieken Scholten-Sijes, secr.

Wie schrijft, die blijft

Met het nieuwe formaat en layout van TG, is er meer ruimte voor artikelen gekomen.

Lijkt het u leuk om af en toe een bijdrage te leveren voor Twente Genealogisch?

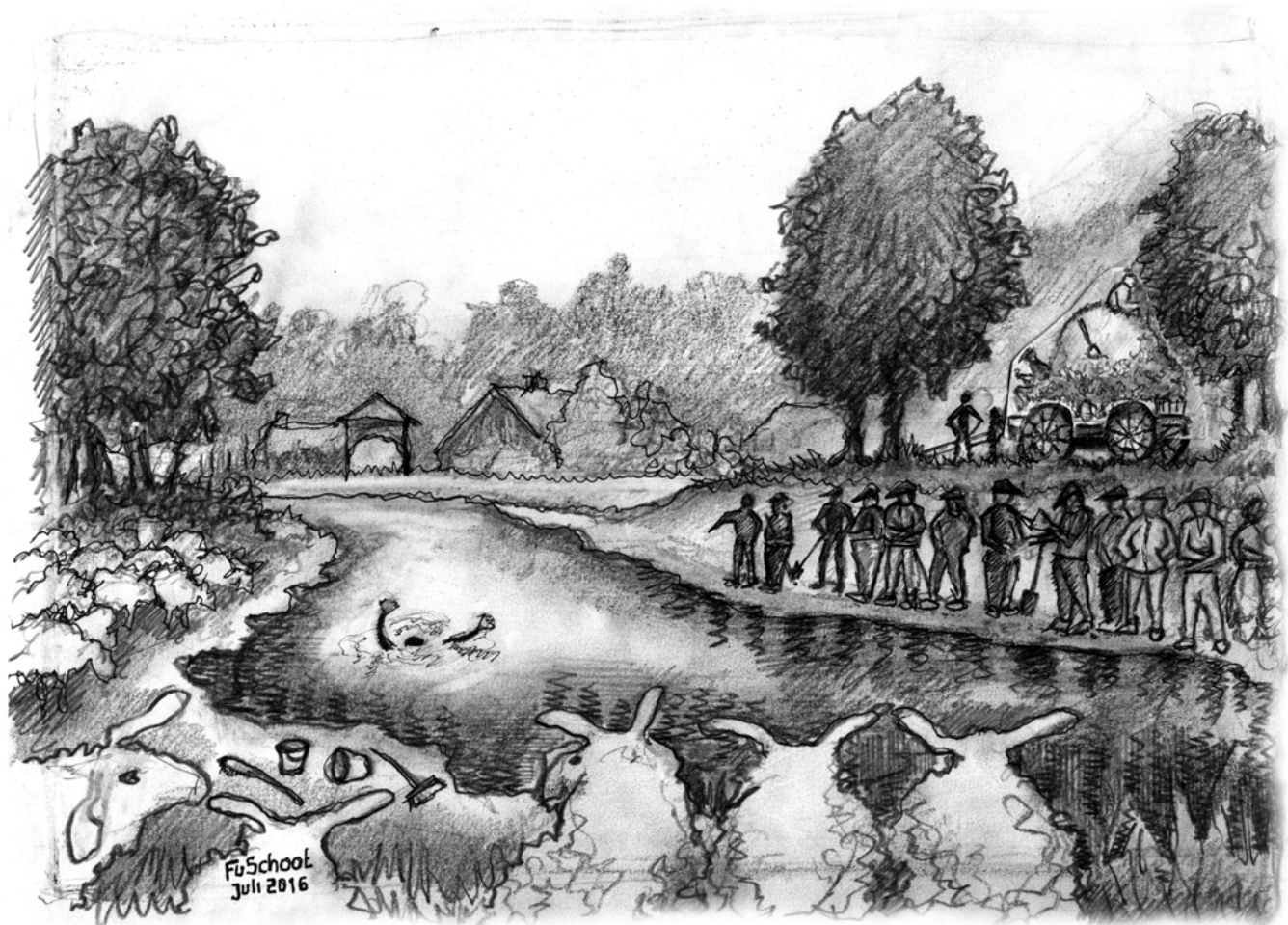
We zoeken mensen die op regelmatige basis, of af en toe, iets willen schrijven over alles wat met genealogie te maken kan hebben.

Hebt u iets te melden dat de moeite waard is om te delen, of wilt u af en toe een artikel schrijven, meldt u dan aan via twentegenea@gmail.com.

Wat de pastoor niet wist en ook niet weten kon

Door: Jan Oude Munnink

Pastoor J. Geerdink was de eerste pastoor in De Lutte en hij woonde daar ook. Hij is bekend geworden door zijn aantekeningen over Twente en in het bijzonder De Lutte. Vervolgens gebeurt het dat zijn aantekeningen als een waarheid worden aangenomen en dan als dé waarheid een eigen leven gaan leiden. Daarbij moet in ogenschouw worden genomen dat pastoor Geerdink geen geschiedkundige was, maar daar wel meer dan een gemiddelde belangstelling voor had. Veel van zijn aantekeningen geven wel een beeld van De Lutte en hoe het leven daar reilde en zeilde. In die aantekeningen kwam ik onderstaande tekst tegen:

In de maand Juni 1814 verdronk bij het schapenwasschen..... de knecht van Molthof in de Dinkel tusschen Aust en Kunne. Hij was geboortig uit Epe.

Fons van Schoot heeft van het voorval een tekening gemaakt die aan de kop van de bijdrage staat. De plek van de gebeurtenis kon ik ook vrij snel lokaliseren:

Overlijdensakte onbekend manspersoon, akte 50 Losser

De overlijdensakte bevestigt hetgeen we in de lijst gevonden hebben, maar ook komen er een aantal andere zaken aan het licht die het allemaal niet veel duidelijker maken:

- De onbekende manspersoon zou overleden zijn "ten huize van" J. Molthof.
• Molthof en Hartman zouden naburen zijn van de overledene.
• De overledene zou waarschijnlijk afkomstig zijn uit het Munsterland.
• De overledene zou ongeveer 30 jaar oud zijn geweest.
• De aangevers houden het nogal vaag.

Pastoor Geerdink had weliswaar niet het juiste jaar, noemt ook geen naam, maar geeft wel aan dat de verdronkene uit Epe (D) komt. Molthof en Hartman zijn naobers, maar een (inwonende) knecht is voor zoveel ik weet nooit naober geweest. Verder valt op dat er nergens in de akte sprake is van een drenkeling en van een knecht.

Het is aannemelijk dat noch J. Molthof, noch J. Hartman, noch de schout van de gemeente Losser op dat moment kon weten dat de pers aandacht zou besteden aan het voorgevallene. (Wie uit de bevolking zou er overigens in 1821 een krant hebben gehad?) Naar huidige rechtsnormen zouden Molthof en Hartman zich waarschijnlijk hebben moeten verantwoorden omdat ze op zijn zachtst gezegd de boel misleid hebben. Je vraagt je ook af, waarom J. Molthof en J. Hartman vonden dat ze beter niet de waarheid konden melden. Zijn zij misschien de toekijkers geweest, die niets ondernomen hebben? Wat is de rol geweest van de ambtenaar van de burgerlijke stand die de overlijdensakte opmaakte? De Lutte kent kerkelijk pas een boek met overleden personen vanaf 1831. Dus ook kerkelijk is er geen naam van de drenkeling te vinden. Er was nog één optie: kijken of er in het archief van de Sankt Agathakirche in Epe iets vermeld wordt. Kopieën van de DTB's daarvan zijn te vinden bij de Heimatverein

in Epe. Maar ook daar wordt in het boek van de overledenen niets vermeld over iemand die verdronken zou zijn. Ik moest het er maar mee doen. Maar, er bleek toch nog meer te zijn.

Het Bevolkingsregister uit 1829 van de gemeente Losser vermeldt in De Lutte op huisnummer 145 de volgende personen (samenvatting):

Table with 4 columns: naam, voornaam, beroep, leeftijd. Rows include Molthof Johannes landbouwer 40 jr, Meijerink Johanna landbouwer 34 jr, Molthof Johannes 2 jr, Molthof Berendina 11 jr, Molthof Geertrui 5 jr, Molthof Gerrit Jan landbouwer 34 jr, Molthof Johanna landbouwer 24 jr, Wonniger olde Johannes kostganger 23 jr, Kotte Hendrik knecht 33 jr, Stuthof olde Helena meid 24 jr.

Als geboorteplaats wordt bij Hendrik Kotte vermeld dat hij in Epe geboren is. Alle overige vermelde personen zijn geboren in De Lutte. Zou er een familierelatie zijn tussen Hendrik Kotte en de "drenkeling"? Het zou best kunnen, maar net zo goed ook niet! Merkwaardig is wel dat Johannes Molthof volgens de volkstelling 40 jaar zou zijn, terwijl hij bij de aangifte in 1821 nog "maar" 30 jaar oud is. Hij zou dus in 1829 ca 38 jaar oud moeten zijn geweest. Daar is maar één verklaring voor: de Volkstelling 1829 blinkt niet uit door nauwkeurigheid. Bewijs in dit geval :Johannes Molthof trouwt op 15 januari 1818 in Oldenzaal met Joanna Meijerink. Hij is dan 28 jaar en zij is 20 jaar. (Akte: 2 Oldenzaal). Toelichting: in de periode 1811 hoorde het dorp De Lutte bij de gemeente Oldenzaal) In de tekst heb ik al aangegeven dat Molthof tot de rijkere landbouwers in De Lutte hoorde. In de Hoofdelijken Omslag 1826 treft u het volgende aan:

Handwritten table titled 'Hoofdelijken omslag 1826' with columns for name, location, and age. Total sum is 46 80.

Hoofdelijken omslag 1826

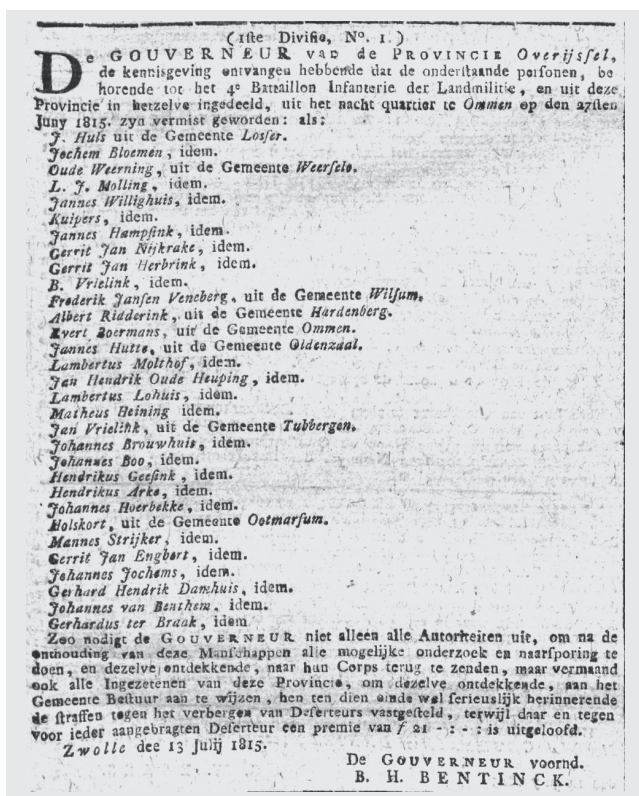

In De Lutte was in 1826 geen inwoner die meer betaalde dan J. Molthof. Ter verduidelijking: de hoofdelijke omslag was verdeeld in 45 klassen. De hoogst betalende was J. H. Hulsken uit Losser met f 21 en de laagst aangeslagene betaalde f 0,26

In 1839 liet pastoor Geerdink een zogenaamde collectielijst maken. In deze lijst was opgenomen hoeveel spinden rogge en boekweit en hoeveel stuivers afgedragen moesten worden aan de kerk.

Molthof werd aangeslagen voor: 5 spind rogge en 4 spind boekweit. Daarmee behoorde Molthof tot de meest betalende boeren in De Lutte.

Uit onderzoek bleek dat er ook nog andere banden waren tussen de familie Molthof en Epe. Lambertus Molthof, een broer van J. Molthof, was betrokken bij het volgende:

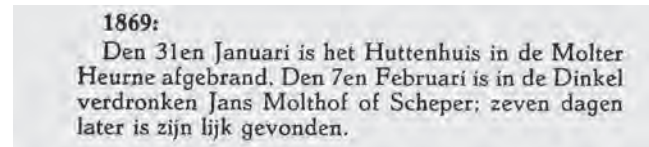

Desertie Lambertus Molthof

Lambertus is gedoopt op 4 maart 1794 (Statie Rossum-De Lutte). U ziet dat er voor een deserteur een forse beloning werd uitgelooft. Maar Lambertus Molthof wist de dans te ontspringen en week uit naar Epe. Daar waren immers de Nederlandse straffen niet van toepassing. Was dat misschien dankzij de overleden de knecht (Hij die bij zijn broer werkte)? Je mag best vermoeden van wel, maar te bewijzen is het niet. Je moet immers een onderduikadres hebben als er in Nederland een prijs staat op je hoofd. Dat was in dit geval aan de andere kant van de grens. In 1825 kocht hij daar een boerderij. Vijf jaar later, op 4 mei 1830, trouwde hij in de Sankt Agathakirche in Epe met Gesina Rudde en kreeg er ook kinderen.

Nog een drenkeling

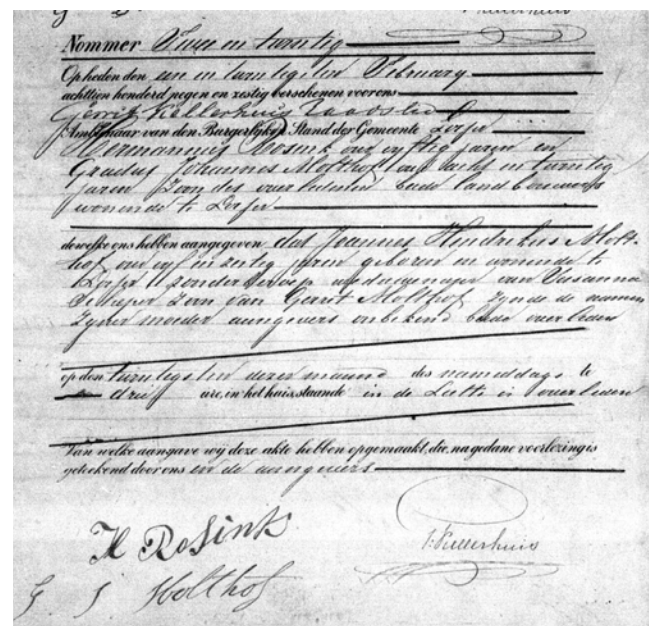
Maar er is nog een voorval te melden dat betrekking heeft op de naam Molthof en De Lutte en opnieuw is er sprake van een drenkeling. In de Kroniek van De Lutte wordt het volgende gemeld:

Molthof verdrongen 1869

Pastoor Geerdink was toen al vertrokken uit De Lutte. Op 1 maart 1867 heeft hij zijn ontslag gevraagd. Dat werd hem in 1868 verleend. Hij vestigde zich in Ootmarsum. Er is dus maar een conclusie: ook hier hebben we te maken met "van horen zeggen". Op basis van het handschrift durf ik te beweren dat Geerdink na zijn vertrek door ging met het beschrijven van voorvallen uit De Lutte. Het volgende krantenbericht kwam ik tegen in het Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage van 26 februari 1869: "Oldenzaal, 23 Febr. Dezer dagen is het lijk opgevischt van een in den Dinkel verdrongen landbouwer S. te buurtschap Lutte opgevischt. Misbruik van sterken drank schijnt hoofdoorzaak te zijn."

De afkorting S. kan je op het verkeerde been zetten. Maar Geerdink geeft het juist aan: Jans Molthof was ingetrouwd op het erf Scheper. Die erfnaam werd daar door de naam waarmee hij in de omgangstaal werd aangeduid. Zijn vrouw heette Janna Scheper. Hun huwelijk werd voltrokken in Losser op 25 juli 1834 (akte 14) In het overlijdensboek van De Lutte wordt het volgende gemeld op 14 februari 1869 "Obut morti improvisa Henricus Molthof op het Scheper." Zijn overlijdensakte ziet er als volgt uit:

Molthof overlijden akte 1869

Verrassend is ook hier dat Jans (Joannes Hendrikus) Molthof volgens de aangevers thuis is overleden en wel om drie uur 's middags. In het overlijdensboek van De Lutte kwam ik als sterfdatum 14 februari tegen, 20 februari is de overlijdensdatum van de burgerlijke stand.

Zou er een relatie zijn tussen deze Joannes Molthof, Lambertus Molthof en Jans (Joannes Hendrikus) Molthof? Van de eerste twee hebben we geconstateerd dat het broers zijn (resp. gedoopt op 28-12-1789 en op 4-11-1794 Statie Rossum-De Lutte) en kinderen van Gerardi Joannis Molthof en Dinae Hövel. Jans Molthof is gedoopt in De Lutte op 20-1-1804 en zijn ouders zijn Gerrit Molthof en Getreijda Meijerink; huwelijksdatum 12-4-1802 in De Lutte. Gerrit Molthof was eerder getrouwd (bron N.G. Oldenzaal) met Bernardiae (ook Hendrina) Vaerwick op 7 februari 1779 te Oldenzaal. Gerrit is gedoopt op 18-12-1754 (Statie Rossum-De Lutte). Zijn ouders zijn Jan Molthof en Diene Hengelman. Voorlopig moeten we aannemen dat er geen direct familieverband is tussen Jans (Joannes Hendrikus) en de beide broers Lambertus en Joannes.

Zouden de inwoners van De Lutte op de hoogte zijn geweest van beide voorvallen als we aannemen dat mogelijk alleen de pastoor een krant heeft gehad? De Lutte kent al sinds generaties het gebruik dat er na de kerkdienst voor de kerk het nieuws uitgewisseld wordt in de trant van: "Hest doe al heurt dat de knecht van Molthof verzoppen is in nen Deenkel? ... (Weet je al dat de knecht van Molthof in de Dinkel is verdronken?...) In 1862 is door een telling van de gemeente Losser gebleken dat De Lutte 2000 zielen telde. Hoewel enkele gezinnen protestant waren, was na een kerkdienst iedereen wel op de hoogte.

Ter afsluiting

Over de genealogie van Molthof is veel te vinden op internet. Een kaartje van het kerkelijk gebied van Epe is te vinden in "Sinds Jaar en Dag" (Jubileumboek NGV-afdeling Twente) op pagina 36. Dankzij Maria Eilers (Epe) kreeg ik de genealogie van Lambertus Molthof en andere gegevens. Op de website kunt u die gegevens vinden. Lambertus en drie van zijn kinderen zijn gestorven in Epe aan "Auszehrung". Vrij vertaald: de tering. Auszehrung zou betekenen een sterke vorm van vermagering met als oorzaak waarschijnlijk tbc .

Bronnen:

- Delpher
- Zoekakten
- OOZO
- Wie Was Wie
- Heimatverein Epe (D)
- Kroniek van De Lutte
- Jaarlijkse Aanteekeningen vn Pastoor J. Geerdink (origineel)

Gezocht

Het is mooi geweest

Onze voorzitter, Jan Oude Munnink, wil de voorzittershamer aan iemand anders overdragen. Jan is in 2007 bestuurslid geworden en was vanaf 2008 (vice-)voorzitterschap (a.i.).

Hij wil meer tijd voor zichzelf hebben en heeft daarom aangegeven dat hij bij de voorjaarsafdelingsvergadering in april 2017 aftreedt.

Het bestuur is daarom op zoek naar iemand die deze functie op zich wil nemen.

We zoeken iemand met goede contacten in Twente, die samen met de andere bestuursleden, vrijwilligers en actieve leden, de afdeling wil leiden.

Het bestuur vergadert vijf tot zes keer per jaar. Veel overleg gaat per e-mail.

Hebt u belangstelling voor deze functie, neemt u dan contact op met de secretaris Marieken Scholten-Sijes, e-mail: secretaris@twente.ngv.nl

Voor informatie kunt u, uiteraard, ook terecht bij de voorzitter, e-mail: koppelboer@hetnet.nl

Verzorging lezingen

Naast het voorzitterschap, heeft Jan Oude Munnink dit jaar de sprekers voor onze lezingen verzorgd.

Ook hiervoor zoeken we - liefst twee - personen die samen deze taak op zich nemen.

Er zijn per jaar negen lezingen. In samenwerking met het bestuur, worden hiervoor sprekers benaderd en afspraken gemaakt.

Lijkt u dit wat om te doen, dan kunt u voor informatie contact opnemen met de secretaris Marieken Scholten-Sijes, e-mail: secretaris@twente.ngv.nl

Addendum op "1795, Buitenlandse troepen in Denekamp".

In TG 2016-2 stond op pag. 26 het artikel "1795, Buitenlandse troepen in Denekamp".

Ons lid W. van der Kooij uit Rotterdam, schreef daarop een de volgende aanvulling:

"Ik vond in de Dikke Van Dale een verklaring van de twee letters net boven de naam van de predikant; Q.T.: q.t. *quod testor, hetgeen ik getuig*. Dat maakt zijn verslag nog officiëler."

Marieken Scholten-Sijes

De Krim, een verdwenen Enschedese volksbuurt

Door: Roy Boxman

Inleiding

In "Twente Genealogisch", jaargang 2016 nummer 2, stond een artikel over de stadsbrand in Enschede in 1862. Zoals uit het artikel duidelijk wordt, verloor Enschede in één klap een groot aantal woningen en werden vele Enschedeërs dakloos. Vermogende personen, zoals de textielabrikanten, hadden hun bezittingen goed verzekerd. Binnen een paar maanden waren hun woonhuizen en verloren gegane fabrieken herbouwd. Het overgrote deel van de getroffen was echter arm en onverzekerd. Voor hun moest de gemeente uitkomst bieden. Het toeval wilde, dat een in 1861 gebouwde rij huizen ongeschonden uit de brand was gekomen.

In dit artikel ga ik in op de verdere ontwikkeling van deze straat en de buurt - die bekend zou worden als De Krim - die hier omheen is ontstaan.

Het begin

De binnenstad van Enschede was overbevolkt en de woningen waren vaak van slechte kwaliteit.

Ook liet de hygiëne te wensen over met alle gevolgen voor de volksgezondheid van dien.

Plannen om hierin verandering te brengen, waren al vóór de brand gemaakt. Zo was speciaal voor dit doel op 27 juni 1861 de Enschedese Bouwvereniging opgericht. De bestuurders hiervan waren mensen die ook op andere terreinen in Enschede een vooraanstaande positie innamen. In het begin, maar ook in later jaren, kwamen de meesten van hen dan ook uit bekende Enschedese families als Van Heek en Blijdenstein.

Een doortastende vereniging

De Enschedese Bouwvereniging was een doortastende vereniging. Kort na de oprichting werd eind 1861 al de eerste rij van 33 woningen opgeleverd. Oorspronkelijk waren deze woningen bedoeld om de grote toestroom van arbeiders naar Enschede te kunnen opvangen.

Het verloren gaan van een groot deel van het centrum was reden om de ontwikkeling van De Krim voortvarend aan te pakken. Zowel in het gemeente- als in het verenigingsbestuur zaten deels dezelfde personen. Hierdoor kon het verenigingsbestuur al snel na de brand het besluit nemen De Krim met nog eens 112 huizen uit te breiden. Er moesten nog afspraken gemaakt worden over de kostenverdeling, maar desondanks kon men al vrij snel na de brand met de bouw beginnen, zodat De Krim in een relatief korte periode werd afgerond. Na de in 1861 opgeleverde huizen volgde de rest in 1862. Eind augustus 32 woningen, eind september weer 32 woningen en op 1 december de laatste serie van 58 woningen.

In vier maanden tijd waren 112 huizen gebouwd, waardoor de buurt nu 145 woningen telde.

Waar komt de naam "De Krim" vandaan?

De naam "De Krim" is toegekend bij het gereedkomen van de eerste woningen in 1861. Over de herkomst van de naam doen verschillende verhalen de ronde. De meest aannemelijke is, dat de naam zijn oorsprong vindt in de oorlog, die van eind 1853 tot begin 1856 is uitgevochten op de Krim.

Hiervoor zijn verschillende aanwijzingen. Er is in die tijd in Enschede nog een buurt ontstaan die de naam Sebastopol heeft gekregen. Deze naam duidt een belangrijk moment in de Krimoorlog aan. Bij Sebastopol zijn in april 1854 de Britten en de Fransen geland om de Russen te beletten de belangrijke stad Constantijnopel te bereiken. Daarnaast was het in die tijd niet ongebruikelijk om buurten en zelfs hele dorpen te vernoemen naar plaatsen die op dat moment actueel waren. En in die tijd was de Krimoorlog en ook de landing bij Sebastopol natuurlijk veelvuldig in het nieuws.

Afdakshuizen

Eén van de redenen dat de huizen zo snel konden worden gebouwd, was dat het ontwerp al klaar lag.

Bij de stadsbrand was een groot deel van het Enschedese archief verloren gegaan.

De bouwtekeningen van de Krim-woningen waren echter bewaard gebleven.

De gebouwde huizen waren van het zogenaamde afdakstype. Een afdakshuis kende een nok die parallel aan de straat liep. Aan de voorkant was de gevel van normale hoogte, aan de achterkant was het dak verder schuin doorgetrokken tot op de verlaagde achtergevel. Door deze verlaagde achtergevel, ontstond als het ware een afdak waaronder de keuken zich bevond.

Onder de kap was een niet-afgetimmerde ruimte die bij de eerste woningen geen woningscheidingen kende. Hierdoor was het mogelijk om bij de eerste woning in de rij de zolder op te gaan en daar bij de laatste woning in de rij weer vanaf te komen. De latere huizen kenden om de paar huizen wél woningscheidende muren, bedoeld voor brandwering.

De begane grond, ongeveer vier bij acht meter, bestond uit een voor- en een achterkamer, die van elkaar gescheiden waren door bedsteden. In het doorgangetje tussen voor- en achterkamer bevond zich de toegang tot de bovenverdieping. Ook was daar een luik in de grond naar de kelder.

Deze kelder werd gebruikt voor opslag, maar ook beroepsmatig voor bijvoorbeeld roken van vis of het bewerken van leer. Weer anderen gaven de kelder in onderhuur voor wat extra inkomsten.

Naamsveranderingen

Na de snelle bouwperiode bestond de Krim uit drie parallelle straten, ingeklemd tussen de Diezerstraat, de Lindelaan en de Beltstraat, waarvan tegenwoordig alleen de laatste nog bestaat.

In de loop van de tijd zijn de straten een aantal malen hernoemd.

In het begin was sprake van de Oude Krim waaraan een Nieuwe Krim was toegevoegd.

In 1862 werd de Oude Krim ook wel Achterste Krim genoemd, terwijl de twee straten in de Nieuwe Krim de namen kregen van Voorste Krim en Middenste Krim.

In 1889 volgde een naamswijziging. De Voorste Krim hernoemde naar Eerste Krimstraat, de Middenste Krim naar Tweede Krimstraat en de Achterste Krim naar Derde Krimstraat.

Spoedig daarna, in 1891, volgde opnieuw een naamswijziging waarbij de Eerste, Tweede en Derde Krimstraat werden hernoemd in Oranjestraat, Prins Mauritsstraat en Prins Frederik Hendrikstraat.

In 1899 werd van de laatste twee straten het woord Prins weggelaten en kregen de straten de namen die ze tot het eind toe hebben gehouden.

Overbevolking

Oorspronkelijk was de buurt bedoeld voor de huisvesting van arbeiders. In het begin vormden deze ook de grootste groep bewoners.

Naast deze arbeiders kwamen er ook steeds meer andersoortige bewoners op De Krim af. Woonwagenbewoners,

scharenslijpers, stoelenmatters en andere personen die zich vooral met "ambulante handel" bezighielden, streken neer in de huizen en logementen van deze buurt. Meestal huurden ze zelf hun woning, maar soms ook trokken ze in bij familie.

Gevolg was, dat het aantal bewoners snel groter was dan de Enschedese Bouwvereniging bij de plannenmakerij had voorzien. In 1866 was er sprake van een overbevolking van 30%. Dit percentage was in 1910 fors gestegen tot ongeveer 80%. In 1929 was nog steeds sprake van een forse overbevolking van 70%

Buurt met een naam

Door de overbevolking zaten mensen dicht op elkaar. Hierdoor kon het gebeuren dat een twistgesprek snel uit de hand liep. Soms leidde dit zelfs tot een buurtruzie tussen tientallen personen. Het gebruik van wapens, messen, sikkels, knuppels, latten met spijkers of straatstenen, was daarbij niet ongebruikelijk.

De buurt begon door dergelijke schermutselingen al snel een slechte naam te krijgen.

Na een aantal decennia, al ruim voor het eind van de negentiende eeuw, waren het dan ook vooral arbeiders die hun heil elders zochten.

Uiteindelijk bleef een groep bewoners over, die we nu "kansarmen" zouden noemen; mensen aan de onderkant van de maatschappelijke ladder met problemen als drankmisbruik, armoede en criminaliteit.

Naast hun beroepen, doorgaans waren het losse arbeiders of "kleine zelfstandigen", deelden ze ook een eigen

De Frederik Hendrikstraat in de Krim rond de eeuwwisseling. Op de voorgrond is een stoelenmatter aan het werk. Verderop in de straat een kar met paard, een scharensliiep en een woonwagen. (Bron: Stadsarchief Enschede)

taal; een mengeling van Twents, zigeunertalen, Jiddisch en Bargoens.

Deze achterblijvende bewoners namen het niet altijd even nauw met de wet. Om hun kostje bij elkaar te scharrelen, werden regels gemakkelijk overtreden, bijvoorbeeld door illegale activiteiten als smokkelen of het drijven van een achterkamercafeetje.

Het bevoegd gezag werd door hen niet (meer) gerespecteerd. Als een Krim-bewoner gezocht werd, leidde dat niet zelden tot een conflict met de plaatselijke gezagdragers. Meer dan eens heeft de buurt een arrestant met geweld uit handen van de politie bevrijd.

Een groot incident vond plaats in 1926 toen één van de buurtbewoners per ongeluk door een andere bewoner werd doodgeschoten. Hierna ontstonden relletjes tussen politie en wijkbewoners. De Enschedese krant *Tubantia* doet op 13 oktober 1926 uitgebreid verslag van de rechtszaak tegen één van de wijkbewoners; een vrouw werd er van beschuldigd politieagenten te hebben bekogeld met een ijzeren pot en een klein model bankschroef.

Het einde

Hoewel de buurt was gebouwd vanuit nobele motieven, was zij in de loop van de jaren verloederd tot een achterbuurt en waren de gemeente en de Enschedese Bouwvereniging hun grip erop kwijtgeraakt. Naast criminaliteit was hiervoor nog een andere oorzaak, namelijk de hygiëne van de wijk.

Een groot probleem was bijvoorbeeld het ophalen van afval. Bewoners waren zelf verantwoordelijk voor het afvoeren van huisvuil en de inhoud van wc-tonnen. Het zal duidelijk zijn, dat dit voor de bewoners niet de grootste prioriteit had, zeker ook omdat het vervoeren van afval op last van de gemeente alleen 's nachts gedaan mocht worden.

Een ander probleem was de riolering. Waar andere wijken al eind negentiende eeuw stapsgewijs werden aangesloten op waterleiding en riolering, bleef De Krim lange tijd van beide verstoken. Hoewel de Enschedese Bouwvereniging al in 1893 het eerste verzoek aan de gemeente had gedaan, vond aansluiting op de riolering uiteindelijk pas in 1928 plaats.

De reden dat de gemeente zo lang treuzelde om dergelijke zaken te regelen, was omdat men er simpelweg het geld niet voor over had. Op 15 februari 1907 had de gemeente de dienst Gemeentewerken opgericht. Deze dienst was verantwoordelijk voor, onder andere, het stratenbedrijf, de rioolwaterzuivering en het Bouwen Woningtoezicht. Het zou voor de hand liggen, dat zij voort zou maken met het aansluiten van water en riolering in De Krim. Dit gebeurde echter niet.

Wel had de dienst inmiddels andere wijken in Enschede laten bouwen. De woningnood was hiermee een stuk minder problematisch geworden. Investeren in een achterbuurt was dan ook niet de eerste prioriteit van de gemeente.

Discussies over wie verantwoordelijk was en welke partij de kosten zou moeten dragen, deden zich voor bij vele kwesties die over het onderhoud van de woningen gingen. Hierdoor bleven veranderingen en verbeteringen uit en ging de woonkwaliteit zienderogen achteruit.

In 1915 was de situatie zodanig verslechterd, dat zowel bij bestuurders als bij inwoners van andere Enschede wijken stemmen op gingen om de situatie in de Krim aan te pakken. Onder aanpakken werd niet alleen onderhoud begrepen. Al vanaf het begin werd gesproken over slopen van de wijk. Uiteindelijk is het dit laatste geworden, waar overigens pas in 1929 daadwerkelijk mee werd begonnen.

Langzaam werd Enschede verlost van een markante buurt. Op 5 december 1934 werd de allerlaatste woning gesloopt en was De Krim definitief verleden tijd.

Meer over De Krim

Voor degenen die door dit artikel geïnteresseerd zijn geraakt in deze volksbuurt, is het boekje van de hand van Martin van den Bosch en Gerrit Jagt wellicht interessant. In hun boek "Al is de Krim nog zo min..." geven ze op basis van literatuurstudie en interviews met oud-bewoners een gedetailleerd en helder beeld van het dagelijks leven in deze kleurrijke buurt.

Bronnen

Bosch, M. van den, Jagt, G. (1985). *Al is de Krim ook nog zo min....* Hengelo, Nederland: Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam b.v.

Rossen, M. (1988). *Het gemeentelijk volkshuisvestingsbeleid in Nederland: een comparatief onderzoek in Tilburg en Enschede (1900-1925)*. Tilburg, Nederland: Stichting Zuidelijk Historisch Contact

Stroink, L. (1974). *Stad en land van Twente*. Enschede, Nederland: W.G. Witkam

"Twentsch Nieuws Enschede, 14 Juni.". "Twentsch dagblad Tubantia en Enschedesche courant". Enschede, 14-06-1926. Geraadpleegd op Delpher op 14-05-2016, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000048585:mpeg21:a0003>

"Vergadering van den Raad der gemeente Enschede, gehouden op Zaterdag den 17 September 1892, des avonds 7½ uur.". "Tubantia". Enschede, 21-09-1892, Geraadpleegd op Delpher op 14-06-2016, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000039617:mpeg21:p001>

"INGEZONDEN.". "Tubantia". Enschede, 10-04-1895. Geraadpleegd op Delpher op 14-06-2016, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000039811:mpeg21:a0006>

"De Krim". Geraadpleegd op Delpher op 14-06-2016, <http://enschede-stad.nl/~Reportage/De%20Krim/index.htm>

"Strafzitting Rechtbank Almelo". "Twentsch dagblad Tubantia en Enschedesche courant". Enschede, 13-10-1926. Geraadpleegd op Delpher op 14-05-2016, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000049142:mpeg21:a0036>

"30. Voorspoed met kanttekeningen". Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker. Geraadpleegd op 01-07-2016, <http://www.shsel.nl/canon/30-voorspoed-met-kanttekeningen/>

"De Frederik Hendrikstraat in de Krim rond de eeuwwisseling". Beeldbank Stadsarchief Enschede

Colofon

Nederlandse Genealogische Vereniging. Opgericht 1946.

Correspondentieadres:

NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.
Bibliotheek en andere diensten:
Papelaan 6, 1382 RM Weesp.

Afdeling Twente. Opgericht 1984. De afdeling omvat de volgende gemeenten:

Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfsen, Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente Bathmen.

Afdelingswebsite: <http://twente.ngv.nl>

Bestuur van de afdeling:

- Voorzitter: Jan Oude Munnink. Aanspreekpunt in het bestuur m.b.t. Twente Genealogisch en de organisatie rond sprekers op de bijeenkomsten.

Telefoon: 0541-511774

E-mail: koppelboer@hetnet.nl

- Secretaris : Marieken Scholten-Sijes

Telefoon: 074-2670256

E-mail: secretaris@twente.ngv.nl

- Penningmeester: Ben Schothuis

Coördinator cursussen

Telefoon: 0546-862675

E-mail: penningmeester@twente.ngv.nl

- Lid : Ben Nijkamp: webmaster

Telefoon: 0541-514577

E-mail: webmaster@twente.ngv.nl

- Lid: Henk Huiskes

Telefoon: 0546-562596

E-mail: gen.hbhuiskes@kpnmail.nl

Genealogisch correspondent:

- Anton Hilgerink

Telefoon: 053-4765253

E-mail: correspondent@home.nl

Redactie Twente Genealogisch (TG)

Paula Frieling eindredacteur, Ronnie Reinink, Hennie Kok
Verzending: Corrie van der Beek.

Kopij TG: de redactie behoudt zich het recht voor om bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in overleg met de auteur.

E-mail redactie: twentegenea@gmail.com

Bezorging en adreswijziging

Voor informatie over bezorging kunt u contact opnemen met de redactie van Twente Genealogisch. Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden en opzeggingen uitsluitend naar de NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.

Dit mededelingenblad wordt gratis toegezonden aan de leden van de NGV - afdeling Twente en aan de NGV-leden van andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap zijn aangegaan.

Wilt u een abonnement op dit blad, maakt u dan € 12,50 over op bankrekening NL98 INGB 0005 5826 43 t.n.v. Penningmeester NGV Afd. Twente, onder vermelding van uw naam en adres.

Het in dit contactblad gepubliceerde mag slechts worden overgenomen met toestemming van de schrijver en vermelding van de bron Twente Genealogisch ISSN 138-0787.

MMTS
Powerflush Twente

- Motor en EGR reiniging
- Automaatflushen
- Onderhoud
- Banden

MMTS
Bandenhotel

- Winter- en Zomerbanden
- Opslag voor € 30,-
- Voor particulieren/bedrijven
- Ook Ski-boxen

Helmichstraat 37 hal 7
www.mmts-denekamp.nl
Tel: 06-51138022 Oldenzaal

Lijstenmakerij
KISTEMAKER
Fotogalerie

DRIENERBEEKWEG 30 7557AN HENGELO
074-242 37 57 email: info@fotogaleriekistemaker.nl
www.lijstenmakerijkistemaker.nl

Sinds kort gecertificeerd als "Guild Commended Framer" van het Engelse Fine Art Trade Guild

www.oudelandkaarten.eu

De Financiële Managers

Persoonlijk maatwerk volgens de financiële managers

HYPOTHEEK & FINANCIERINGEN VERZEKERINGEN BELASTING ADVIES

Reygerhoftehoek 68 Telefoon 053 4782053
7546 KC Enschede Mobiel 0653960460
info@definancielemangers.nl
www.definancielemangers.nl

COPY- & PRINTSERVICE
R-DESIGN

- ZW PRINTS
- FULL COLOR PRINTS
- INBINDEN
- GROOTFORMAAT FULL COLOR PRINTS TOT A0
- BOUWTEKENINGEN ZW/W TOT A0
- SPANDOEKEN
- SNIJLETTERS
- TEXTIELBEDRUKKING
- DRUKWERK
- GEBORTEKAARTEN
- VERENIGINGSBOEKJES
- SCRIPTIES
- JAARVERSLAGEN
- STEMPELSERVICE
- FAXSERVICE
- SELFSERVICE

Schuttersveld 44 - 7514 AL Enschede
(op woonboulevard Enschede)
Tel. 053-4308622 / Fax 053-4308624
e-mail: info@rdesign.nl
www.RDsign.nl

Kwartaalblad van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Twente, 32e jaargang 2016 nr. 4

Inhoudsopgave

Prietpraat	p. 50
Bestuursinformatie	p. 51
Identiteitsfraude in de 19e eeuw?	p. 52
Naoberschap in Tubbergen	p. 54
Hoesnamen	p. 55
Reis van twee Oldenzaalse burgemeesters in 1668 door Overijssel	p. 56
Café Het Bolwerk en de Italiaanse IJssalon La Venezia	p. 58
Wat te doen met een verdronken vreemdeling?	p. 60
Dienstplicht	p. 63
Colofon	p. 64

Prietpraat

Door: Jan Oude Munnink

De oproep in Twente Genealogisch 2016 afl. 3 heeft tot nu toe geen kandidaten opgeleverd voor de diverse vacatures. Binnen het bestuur is afgesproken dat Henk Huiskes de volgende taken op zich neemt: organisatie van sprekers, afgevaardigde van de afdeling en de coördinatie van de Twentse Voorouderdag in 2017. De Twentse Voorouderdag zal waarschijnlijk op een zaterdag in 2017 gepland worden in samenwerking met de Oudheidkamer Vriezenveen. Ben Schothuis zal plaatsvervangend afgevaardigde van de vereniging worden.

Op 26 november 2016 is de landelijke algemene ledenvergadering gepland. Het hoofdbestuur heeft een aantal voorstellen gedaan die, als ze aangenomen worden, een forse ommezwaai betekenen. Voorgesteld wordt dat de leden van de NGV een keuze kunnen maken uit een digitale of gedrukte versie van de verschillende bladen. Het hoofdbestuur stelt ook voor om het verenigingscentrum in Weesp te verkopen en een gedeelte van het Muntgebouw in Utrecht te huren. Het bestuur en de leden van de afdeling is het volledig eens met de verkoop van het centrum in Weesp, maar had liever gezien dat er wat verder gezocht was naar een locatie buiten de steden Utrecht en Amersfoort. Reden: de forse huurprijs. Het afdelingsbestuur zal aan het hoofdbestuur vragen of er ook naar andere locaties - buiten Utrecht of Amersfoort - gezocht is.

In de afdelingsledenvergadering van 12 november zijn de voorstellen van het hoofdbestuur besproken en de vergadering mandateert Henk Huiskes en Ben Schothuis om de volgende zaken op 26 november in te brengen. Ten aanzien van het protocol eerbetoon stelt de afde-

lingsvergadering vast dat dit protocol beter afgeschaft kan worden. Indien de algemene ledenvergadering daar niet mee akkoord kan gaan, wordt voorgesteld om de termijn van 40 jaar terug te brengen naar 25 jaar. Verder worden de volgende voorstellen door de afdelingsledenvergadering ondersteund:

- contributiedifferentie op basis van een keuze tussen digitale of gedrukte versie,
- degene die een blad gedrukt ontvangt ook de digitale versie beschikbaar te stellen,
- wijziging van het huishoudelijk reglement,
- het beleidsplan 2017-2020.

We kunnen u op dit moment niet informeren over de uitkomsten van de algemene ledenvergadering van 26 november. De termijn van de sluiting van kopij voor TG 2016, 4 was vastgesteld op 14 november.

Misschien kunt u zich herinneren dat ik me in een aantal TG's heb uitgelaten over de "bakkerij". Het ziet er naar uit dat het hoofdbestuur met de verkoop van de bakkerij, de digitalisering van de bronnen in het verenigingscentrum, het aanbieden van de verschillende bladen gedrukt of digitaal een nieuwe weg inslaat. Mogelijk dat door de vernieuwende aanpak het ledenaantal op termijn stabiliseert.

Het afdelingsbestuur dankt allen die in 2016 een bijdrage voor de afdeling leverden.

Daarnaast wenst het bestuur u een prettige jaarwisseling, een goede gezondheid in 2017 en veel succes met het uitzoeken van uw familiegeschiedenis.

Bestuursinformatie

Bijeenkomsten 2017

Voor het 1e deel van 2017 zijn bijeenkomsten gepland op de volgende data:

14 januari, 11 februari, 11 maart, 8 april en 13 mei.

Locatie

In principe vinden alle bijeenkomsten plaats in de Stephans-Hof, Grotestraat 207 te Borne.

Het vrije gedeelte van de bijeenkomsten begint om 13:00 uur. De lezingen beginnen om 14.00 uur en eindigen om 16.00 uur.

De lezing van **14 januari** zal gaan over:

Geldermannen en vrouwen.

Fabriekslevens en historie van H.P. Gelderman & Zonen Oldenzaal.

Spreker is: Dick Schlüter.

Deze lezing zal plaats vinden bij:

Café De Boom, Bentheimerstraat 43, 7573 CW Oldenzaal, tel. 0541-512608

In de directe omgeving is voldoende parkeergelegenheid en de buslijn naar Denekamp-Ootmarsum stopt op een paar honderd meter afstand

Tijdens de bijeenkomsten zijn, in principe, aanwezig: het bestuur; periodieken van heemkunde verenigingen in onze regio; algemene afdelings- en NGV-informatie; de Genealogische Databank Twente (GDT) en de scans van onze bidprentjes en rouwbrieven.

Zie voor verdere informatie over de lezingen onze website: twente.ngv.nl en dan klikken op Afd. agenda.

TG nummer 1 – 2017

De volgende TG verschijnt eind maart 2017. Mocht u kopij willen aanleveren, dan is de sluitingstermijn hiervoor 14 februari 2017. Artikelen het liefst als platte tekst aanleveren, dus zonder opmaak. Foto's en dergelijke s.v.p. separaat meesturen als jpg-bestand.

U kunt uw bijdrage mailen naar afdelingsblad@twente.ngv.nl

Let op bij het opnemen van foto's

Graag vragen wij als redactie ieders aandacht voor het volgende.

Onlangs bleek dat op de website van NGV een foto stond, die zonder toestemming van de maker was gebruikt. Dat kost geld.

Alle illustraties die bij een artikel worden opgenomen moeten óf rechtenvrij zijn óf (aantoonbaar) met toestemming van de rechthebbende zijn aangeleverd. Wanneer dit niet het geval is, kan dat als gevolg van het beeldrecht een forse boete opleveren.

Ga dus zorgvuldig te werk bij het opnemen van illustraties en plaats alleen foto's en andere afbeeldingen, als daar geen rechten (meer) aan verbonden zijn. Of zorg dat je toestemming hebt.

Het is al mogelijk, dat je rechten schendt, als je een artikel overneemt, op de website plaatst of verwerkt in een presentatie die op de website is in te zien. Dat betekent, dat ook als je reeds gepubliceerd materiaal hergebruikt, of gebruikt voor een ander dan het oorspronkelijke doel, het gebruik onrechtmatig kan zijn.

Doe dat niet en ben je steeds bewust van de gevolgen van het (her)gebruik van leuke plaatjes. Zeker nu digitalisering voortschrijdt en de website steeds vaker gebruikt zal worden als communicatiemiddel en als vindplaats.

In het geval van NGV ging het om een foto bij de aankondiging van een artikel in Gens Nostra. De aankondiging stond in een nieuwsbrief uit 2012.

Help ons voorkomen, dat geld nodeloos gebruikt wordt, waar het niet voor bedoeld was.

En onze dank! Want dat dit de eerste en (hopelijk) de laatste keer was, betekent, dat we in het algemeen, die zorgvuldigheid al in acht nemen! Ga zo door.

Namens het hoofdbestuur,

Toon van Gestel,

Voorzitter

Identiteitsfraude in de 19e eeuw?

Bigamie, of toch nog iets anders?

Door: Hans Souverijn

Op zoek naar een aantal voorouders van mij kwam ik terecht bij een zekere Antonius Huis in 't Veld. Antonius is geboren op 9-6-1836 in Deventer (akte 250), als zoon van Lambertus Johannes Huis in 't Veld en Hendrika Wormer. Antonius trouwde op 22-11-1861 in Steenwijkerwold

(akte 34) met Cornelia Aleida/Alijda Sicking. Cornelia is, volgens de huwelijks bijlagen geboren op 15-6-1836 in Amersfoort, als dochter van Jan Sicking (arbeider, bleker) en Geertruida Boon. De geboorteakte van haar (akte 200) uit Amersfoort bevestigt dit.

No. 40.

Heden, twintig juli negentienhonderd drie en twintig, verscheen voor mij, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente de Bilt: Jacobus Johannes Brinkhof Schilder, oud vijfenveertig jaren, wopende te de Bilt, en Albert Hendrik van Meer, oud vijfenveertig jaren, adjunct-Commies, wopende te de Bilt, die verklaarden, dat op twintig juli dezes jaars, des voor middags sich uur in deze gemeente is overleden: Cornelia Alijda Sicking, oud zeven en tachtig jaren, zons beroep, geboren te Amersfoort en woonende te de Bilt, mederne van Jacobus Henricus van den Brom, Jochter van Jan Sicking en van Geertruida Boon, keiser overleden.

Waarvan akte, welke ingevolge de wet is voorgelezen.

J. Brinkhof A. van Meer

Afb. Overlijdensakte uit De Bilt Overlijdensakte Cornelia Aleida 1923 De Bilt

No. 181.

Heden den achtentwintigsten Oktober negentienhonderd dertien, zijn voor mij Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Weststellingwerf, verschenen: Jacob van Buiten oud vijfenveertig jaren, verhuuder wonende te Blesdijke en Gjeert de Lange oud eenendertig jaren, verhuuder wonende te Blesdijke, welke verklaard hebben, dat Cornelia Alijda Sicking, oud zeven en veertig jaren, geboren te Amersfoort zonde beroep, woonende te Blesdijke, editsganoote van Mathonius Heerjantveld, dochter van Jan Sicking en van Geertruida Boon, keiser overleden op den achtentwintigsten dag der maand Oktober dezes jaars des namiddags ten half een ure te Blesdijke is overleden.

Waarvan akte, welke na voorlezing is geteekend.

J. van Buiten G. de Lange Timmerman

Afb. Overlijdensakte uit Weststellingwerf Overlijdensakte Cornelia Aleida 1913 Weststellingwerf

Het plaatje is bijna rond zou je zeggen. Alleen nog even de overlijdensgegevens van hen opzoeken en alle gegevens van dit koppel zijn compleet. Zo gezegd, zo gedaan. Maar voor het overlijden van Cornelia blijken volgens Wiewaswie twee datums in aanmerking te komen: 27-10-1913 in Weststellingwerf (akte 181) en 20-7-1923 in De Bilt (akte 40).

Beide aktes heb ik onderzocht en de vraagtekens die ontstonden werden steeds groter. Met de gevonden leeftijden bij overlijden, resp. 77 en 87 jaar, kom je in beide gevallen uit op een geboortjaar van 1836. Bovendien waren beide dames geboren in Amersfoort en dochter van genoemde Jan Sicking en Geertruida Boon.

De Cornelia die in Weststellingwerf overlijdt, is op dat moment echtgenote van Antonius Huis in 't Veld, dus dat lijkt de door mij gezochte te zijn. Antonius overlijdt later op 28-7-1919 in Weststellingwerf (akte 109) en is dan weduwnaar. Dit plaatje lijkt rond te zijn.

De Cornelia die in De Bilt overlijdt is dan weduwe van Jacobus Henricus van den Brom, commies bij de belastingen. Jacobus is geboren op 2-4-1835 in Amersfoort (akte 112), als zoon van Arie van den Brom, barbier, en Johanna Butselaar. Cornelia en Jacobus trouwen op 17-12-1867 in Oostdongeradeel (akte 71). Bij onderzoek van de huwelijksbijlagen vond ik als geboortedatum van Cornelia dezelfde datum als die van de andere Cornelia, namelijk 15-06-1836 in Amersfoort, met als ouders ook dezelfde personen als die van de andere Cornelia! Het raadsel was compleet.

Onderzoek naar het koppel Sicking-van den Brom wees uit dat deze mensen een compleet ander leven hebben geleid dan het koppel Sicking-Huis in 't Veld.

De familie Huis in 't Veld heeft alle jaren een eenvoudig arbeidersbestaan in Blesdijke gehad. Daar is een dochter geboren en daar zijn ze later beiden overleden.

De familie Van den Brom heeft op diverse plaatsen in Nederland gewoond, o.a. in Oude Pekela, Veendam, Ruinerwold en Steenwijk waar kinderen geboren zijn. Uiteindelijk is Jacobus op 20-2-1882 in Raalte overleden (akte 28). Maar ook daarna heeft Cornelia niet stilgezeten en is ze via Den Haag in De Bilt terecht gekomen. Deze Cornelia is niet weer hertrouwd.

In geen van beide huwelijksakten wordt verwezen naar een eerder huwelijk van een van de partners. Voor alle vier is het hun eerste huwelijk.

Wat verder opvalt is dat de handtekeningen van beide Cornelia's op de huwelijksakten wel heel erg veel op elkaar lijken.

De handtekening van Cornelia in de huw. akte met J.H. van den Brom

De handtekening van Cornelia in de huw. akte met A. Huis in 't Veld.

Als ik dan vervolgens kijk naar de geboortedatums van de kinderen uit de beide huwelijken, dan blijkt dat dochter Geertruida Hendrika van Antonius Huis in 't Veld is geboren op 12-4-1870 in Weststellingwerf en dochter Johanna Hillegonda Geertruida Theodora van Jacobus van den Brom op 30-9-1870 in Oude Pekela. Biologisch gezien is dit niet te combineren, dus dit wijst wel op twee verschillende moeders (en dus echtgenotes).

De vraag blijft hoe het kan dat (schijnbaar) een en dezelfde dame tegelijkertijd met twee mannen is getrouwd en ook nog twee keer, op twee verschillende datums, met een tussenpoos van 10 jaar, kan overlijden. Was hier toen ook al sprake van identiteitsfraude door iemand die met de identiteit van iemand anders wilde "onderduiken", zijn er ergens enorme verschrijvingen gemaakt door de ambtenaren van de Burgerlijke Stand, of zijn er nog andere mogelijkheden?

En wie is nu eigenlijk de echte Cornelia? Goed onderbouwde oplossingen worden graag tegemoet gezien.

Naoberschap in Tubbergen

Door: Marieken Scholten-Sijes

Noaberschap was in Twente een veel voorkomende plicht om buren te helpen bij ziekte, begrafenissen e.d. Ook bij bruiloften hielpen de buren een handje. Daar is door algemene voorzieningen grotendeels de klad ingekomen. Toch wordt deze traditie in veel kleine plaatsen in ere gehouden. In het documentatie-archief van de Oudheidkamer Twente kwam ik het volgende reglement tegen.

“Door een goede samenwerking tussen Boeren- Arbeiders- en Middenstandsorganisaties der gemeente T u b e r g e n is tot stand gekomen onderstaande = Regeling van NAOBERSCHOPPEN en BRUILOFTEN. =

‘DE NAOBERSCHOPPEN’

1. Ieder gezin neemt als regel acht naobers aan, doch in geen geval meer dan tien.
2. Als regel zijn dit de naastbij wonende buren.
3. Niet tot de naoberschap behoren:
 - Ouders, broers en zusters, ooms en tantes.
 - Verdere familie die in de burenkring woont, wordt dus wel tot de naobers gerekend.
4. Bij verhuizing vervalt de naoberschap met de vertrekkenden;
 - Deze laatsten kiezen dan nieuwe naobers.
5. Daar door vestiging van nieuwe gezinnen, het aantal naobers van iemand weer zou kunnen stijgen boven tien, worden elke tien jaar nieuwe naobers gekozen.
6. Wederzijdse naoberschap is niet verplichtend.
7. De rechten en plichten van de naobers blijven gehandhaafd zoals deze thans ter plaatse gelden.
8. Met ingang van zondag 16 maart 1958 zijn alle naoberschoppen vervallen. Ieder gezin kiest dan zo spoedig mogelijk opnieuw naobers. Het traditionele “naobersmaol” is voor deze gelegenheid niet verplichtend.

DE BRUILOFTEN

A. De Morgenbruiloft

Op deze bruiloft kunnen worden uitgenodigd:

1. Ouders, broers en zusters van het bruidspaar.
2. De huisgenoten van het bruidspaar.
3. Ooms en tantes van het bruidspaar of hun plaatsvervangers.
4. Naobers en “broedhalers” [degenen die de bruid halen] volgens plaatselijk gebruik.
5. Personen aan wie men **zeer bijzondere** verplichtingen heeft, doch geen vrienden of vriendinnen van broers en zusters van het bruidspaar.

B. De Avondbruiloft

Op deze bruiloft kunnen worden uitgenodigd:

1. Ouders, broers en zusters van het bruidspaar met hun huisgenoten.
2. De huisgenoten van het bruidspaar.

3. Ooms en tantes van het bruidspaar met hun huisgenoten.
 4. Volle neven en nichten van het bruidspaar.
 5. De naobers en huisgenoten.
 6. Personen, aan wie men zeer bijzondere verplichtingen heeft, doch geen huisgenoten hiervan.
 7. Niet worden uitgenodigd:
 - a. Besturen of leden van organisaties of verenigingen, waarvan bruid of bruidegom lid of bestuurslid is.
 - b. Vaklieden, die bij een eventuele bouw of verbouw van woningen werkzaam zijn geweest.
 - c. Leveranciers of klanten. Huisgenoten van vrienden of vriendinnen van het bruidspaar.
 - d. Huisgenoten van vrienden of vriendinnen van broers of zusters van het bruidspaar.
- Voor deze personen kan wel een receptie worden gehouden.

Opmerkingen:

- a. Inwonend personeel wordt tot de huisgenoten gerekend.
- b. Kinderen beneden 17 jaar worden niet uitgenodigd op de avondbruiloft.
- c. Indien één der personen vaste, geoorloofde verkering heeft, wordt de verloofde ook uitgenodigd.
- d. Het zgn. “mooi-maken” wordt in café’s afgeschafte of zoveel mogelijk beperkt.
- e. Ten zeerste wordt aangeraden op de bruiloft voor een geschikte leiding te zorgen.

= DEZE REGELING TREEDT IN WERKING OP PASEN 1958 =
Laten we = blijk gevend van een **goed gemeenschapsbesef** – allen onze volle medewerking verlenen, om dit mooie plan te doen slagen.”

Door het toepassen van deze strikte regels, werd de bruiloft beperkt tot de naaste familieleden en buren. De reden zal wel geweest zijn dat men de kosten voor het bruidspaar wilde beperken. Immers, in 1958 waren de lonen laag en werd vroeg getrouwd. Men wilde wel eens wat, en “motjes” - gedwongen huwelijken, omdat de bruid zwanger was - kwamen veel voor. Ongehuwd samenwonen was niet geoorloofd.

Hoesnamen

Door: Gerda Schepers

In de vorige editie van TG meldde onze voorzitter dat de TG best wel wat dikker mag zijn. Immers iedereen die bezig is met stamboomonderzoek heeft wel eens dingen die het doorvertellen waard zijn. Ik ben de laatste tijd door de hoesnamen van het ene onderzoek in het andere gerold. Tijd om dat eens op te schrijven.

In Twente kennen we het verschijnsel van hoesnamen of boerderijnamen. Voor de invoering van de burgerlijke stand had men immers geen vaste achternaam en in Twente nam men gewoonlijk de naam aan van het erf waarop men woonde. Toen iedereen na 1811 een vaste achternaam aan moest nemen, bleef men die hoesnaam nog gebruiken. Men had dus een officiële naam en men had de naam die de familie droeg. Zo ontstonden de uitdrukkingen “woa is dat er een van?” en “hoe loat ze zich schrijven?” Als ik nu bij mijn oude buurvrouw kom en we bespreken samen allerlei families, zegt ze nog vaak “hoe neemt ze zich?” of “wat is de daagse naam?”. Dan pas weten we over welke familie we het hebben.

Als kind vond ik het al bijzonder. We huurden een woning van Koops Jan, maar zijn zoon heette op school Van der Aa. Toen kwam ik er achter dat alle Koopsen bij ons in de buurt eigenlijk Van der Aa heetten. Maar er was ook een andere familie Van der Aa die Beerndsboer heette. En zo maken we in Albergen nog altijd het onderscheid tussen de verschillende families Demmer, want ... is men van Geerman, Leunk of Goorkot? Dan pas weten we over welke familie Demmer we praten. En om het ingewikkeld te maken is er een familie Kemna die weer de hoesnaam Demmer heeft. Dat is dus een andere familie dan de familie Kemna die Kasper heet. De familie Huis in 't Veld heeft nog steeds de naam De Tiege. Mijn oma Marie Huis in 't Veld is geboren in Fleringen en ik snapte niet waar de naam vandaan kwam.

Onlangs is er een boek uitgegeven over Fleringen. In dit boek worden alle erven besproken die oorspronkelijk pachtboerderijen waren van het landgoed Herickhave. Ik ben daar erg blij mee want ik kon altijd weinig vinden over Fleringen. Vooral omdat enkele familieleden van Schepers naar Fleringen zijn gegaan, en hun nakomelingen o.a. Schulte en Kotte heten. Tot mijn verbazing las ik dat er ooit een erf De Tijger is geweest in Fleringen en dat blijkt het erf te zijn waar mijn oma geboren is. Een mooie vraag opgelost, denk je dan. Tot ik bij mijn buurvrouw het een en ander vertelde. Zij vond het heel toevallig dat haar familie, de familie Rijgwaart, ook de bijnaam De Tiege heeft. Daar had ik nog nooit van gehoord. Ik wist wel dat de eerste vrouw van mijn overgrootvader Maria Rijgwaart was, maar omdat mijn buurvrouw geen familie was, had ik dat nog nooit uitgezocht. Omdat we allebei wel nieuwsgierig waren, heb ik de betrekkingen tussen onze familie in kaart gebracht. Maar ook dat gaf weer veel bijzonderheden, want de familie Rijgwaart is interessanter dan ik dacht. Ik kom via Rijgwaart bij de geschiedenis van de vijf papiermolens terecht, die in de omgeving van Hezingen en Oud Ootmarsum hebben gestaan. Deze waren juist wat meer in het nieuws omdat onze koning en koningin pasgeleden de wasserij bezochten die gevestigd is op de plek van een oude papiermolen.

Toen ik mijn buurvrouw het een en ander uitlegde, schoot haar te binnen dat ze ook eens een oude man gesproken had met de achternaam Nordemeule en die had haar verteld dat zijn familie de hoesnaam Rijgwart had! Ik weet dat er een Nordemeule getrouwd is met een Rijgwaart, en nu ben ik zo nieuwsgierig waarom ze die naam meegenomen hebben....

Reis van twee Oldenzaalse burgemeesters in 1668 door Overijssel

Door: *Marieken Scholten-Sijses*

In het documentatie-archief (Doc0159) van de Oudheidkamer Twente komt een kopie voor van het verslag van een "Reis door Overijssel door twee Oldenzaalse burgemeesters in 1668".

De tekst is door J. v. H., Oldenzaal, in 1909 geschreven. Waaruit dit artikel afkomstig is, is niet bekend. De bron van het artikel is een oude stadsrekening voorkomende in het oud-archief van Oldenzaal.

Twee burgemeesters van Oldenzaal reizen eerst naar Zwolle en daarna naar Deventer. Opmerkelijk zijn de betaalde bedragen voor consumpties. Rond 1650 verdienen een scheepstimmerman en zijn knecht samen zomers één gulden en op een winterdag acht stuivers. Een gulden was 20 stuivers. Ruim meer dan dat bedrag betaalden de Heren Burgemeesters aan verteringen per dag.

"De hoge vlucht die in de laatste jaren het verkeer door middel van stoom, elektriciteit en andere krachten heeft genomen, en die van dag tot dag nog wordt uitgebreid en verbeterd, ja zelfs de tijd naakt van verkeer door het luchtruim, deed mij besluiten de lezers van dit blad eene reis naar Deventer en Zwolle van het jaar 1668 voor te leggen ten einde omtrent het reizen van voorheen en het heden eene vergelijking te kunnen maken en te laten uitkomen welk een groot verschil er bestaat in het reizen in de 17e en 20e eeuw.

Het verschil is zoo groot, dat geen uitleg noodig is, alleen wensch ik er op te wijzen dat het reizen in die jaren nogal kostbaar was en onze voorouders op den langen weg goeden sier maakten; menig maag van thans zoude zulks niet straffeloos kunnen verdragen.

Duidelijkshalve zal ik de reizigers van die dagen, zijnde eenige Burgemeesteren der stad Oldenzaal, hierna zelve het woord laten:

Anno 1668 den 10 Julij Borghemeister Pott ende Borghemeister Leeuwen weghens hett Veene als anders luijtt acte van Raett ende ghemeente als oock van die 4 ghecommitteerden ghecommitteert gheworden nae die Steeden omme eine off meer advocaeten aenne toe nemen ende verders te consuleeren alles blijckelijck uit acte van commissie.

- Den selden tijtt mett Raet ende Ghemeente ende committeerden verteert ende van mij onderschr. als ontfangher ghelijck oock volgende betaelt 2 gl., 16 st.
 - 10 Julij Van hyr vertrocken meede op den wheg ghenomen ein gebraeden schaepsveerdeel ad 1 gl.
 - Des avonts tot Wyren ghecomen voor toll betaelt 6 st.
 - Met waeghen ende peerden aldaer verteert 1 gl., 14 st.
 - Den voorman ghegheeven 2 st.
 - 11 dito [Julij] Tott Schuilenburgh verteert 16 st.
 - Voor waeghenvracht van Wyren tott Swolle betaelt 3 gl., 10 st.
 - Des avonts laete tott Swolle ghecomen natt ende vuil.
 - 12 dito. Sondach nae de middach einighe Heeren ende Advocaeten onse saecken toe kennen ghegheeven, des avonts op het wijnhuis verteert 1 gl., 12 st.
 - 13 dito. Ons g'adresseert bij d'Heer Secretarijs Vreese ende hem alle onse stucken geconsuleert.
 - 14 desghelijx ende ons van alles als oock hett servijs beloofft, goede instructie te gheeven ende te willen paticineeren maer datt wij musten ein dach offte twee verwachten.
 - Ondertussen Raettsaem ghevonden tott snijdinghe van costen naer Vullenhoove te vertrecken, waer nae toe den 15 dito ghetrocken ende te voete tott Hasselt ghegaen, aldaer verteertt 18 st.
 - Aldaer eine waeghen ghecreegen welcke ons tott Vullenhoove ghevaeren die solvijghe voor hen ende weder gherekenet 3 gl., 10 st.
 - Tott Vullenhoove einen naght verbleeven ende nielt verteert dan alleinigh voor d'paerden 1 gl., 4 st.
 - Voor drinckgelt aen d'meiijt 1 gl.
 - 16. Van Vullenhoove tot Hasselt ghevaeren aldaer des naghts verbleeven ende verteert 2 gl., 14 st.
 - Pro famula 6 st.
 - 17. Tott Swolle aldaer de novo met verscheijden advocaeten over onse commissie gheconsuleert ende des naghts aldaer moeten verblijven ende d'Heer Secretarijs Vreese als advocaet aenghenomen hem gesubavreert ende ghegheeven 15 gl., 15 st.
 - Item een half dozijn schincken vereert waervan 2 van Borghm. Cappelhoff ghecofft, in alles weghende 41 pd. Ad 5 stuyver facit 10 gl., 5 st.
 - Tott Swolle in onse Herberghe verteert ende van mij uijtghelecht 19 gl., 6 st.
 - [Tesamen:] 54 gl., 18 st.
- D'Rest bij Borghemeister Pott uijtghelecht waervan die Reeckeninghe hyr bij nae toe sien 12 gl., 10 st.
[Totaat der kosten van deze reis:] 67 gl., 8 st.
Was geteekend: J. J. Leeuwen Dr.

Anno 1668 den 6 November Heefft d' Magistraet ende gheswoeren ghemeente Borgherm. Pott, Wreede en Dr. Leeuwen nae Deventer op die klaeringhe ghecommitteert volgens acte van Commissie waertoe Eerstlijck op den wech meede ghenomen.

- 2 schep: haever fac: 1 gl., 8 st.
- des Vrijedaeghen avonts omtrent 9 uijren van hier ghevaeren tott Hengeloe ein weinigh ghepleistert aldaer verteert 1 gl., 10 st.
- Van daer tott Goer ghevaeren aldaer ghevoedert ende oock maeltijt ghedaen 3 gl., 8 st.
- den 7 November des morghens vroe van Goer tott Holten ghevaeren alwaer die voorman haever ghecreeghen ende ghevoedert ende wij middaghmael gehalten verteert 2 gl., 12 st.
- des avonts tott Deventer ghecoomen aldaer tott den donderdaeghen avonts verbleeven als wanneer ick ende Borghem. Wreede wech reijsden ende om de minste kosten Borghem. Pott in loco verleeten aldaer in onse Herberghe verteert ende betaelt lujt Reeckeninghe en quitinghe ter somma van 45 gl., 6 st.
- Voor den Voorman mett die paerden soo in d' Maene ghestaen lujt Reeckeninghe en quitansie 14 gl., 3 st.
- tot Deventer in Jan Welmers huijs met einighe Heeren gheweesen ende haer gheconsuleert aldaer den 9 November verteert 2 gl., 12 st.
- 10. In Petrincks huijs bij einighe Heeren verteert 18 st.
- 11 dito als onse Borghemeisteren voor d' Heeren waeren ontboeden en als Borghemr. Wreede van Gelinck te onrechte ghearresteert was mett einighe Heeren in Petrinckshuijs verteert 1 gl., 16 st.
- 12 des morghens voer die Magistraet gheweesen aldaer die Saecke tegens Gelinck gedispecteert ende Gelinck ghecondemmeert is gheworden den tijtt aen Jan Welmers huijs aen Rijnse brandewijn verteert 16 st.
- Des naemiddaghs tegen avont van Deventer ghevaeren ende onder weeghs sijnde soo ein swaeres weeder ontstaen, datt wij mett groot perijckel des avonts op die Holterdijck quamen, aldaer des naghts verbleeven ende verteert mett waeghen ende peerden 3 gl., 6 st.
- 14 des morghens goett tijtt van daer tott Goer ghevaeren aldaer ghevoedert ende ghepleistert ende verteert 1 gl., 16 st.
- Van daer tott Hengeloe ghevaeren ende aldaer maeltijt gehalten ende met waeghen ende paerden verteert 2 gl., 8 st.

[Tesamen:] 81 gl., 19 st.

D'rest hefft Borghemr. Pott uitgelecht."

Commentaar van de schrijver van het artikel

Dat de Burgemeester van Oldenzaal bij een officieel bezoek te Deventer in de nor draaide, is onbegrijpelijk. De redenen zijn niet vermeld, wel blijkt dat zijn vergrijp niet van bijzonder strafbare aard was daar Gelinck, allicht de gerechtsdienaar die Burgemeester Wreede arresteerde, in het ongelijk gesteld en bestraft werd.

Aansluiting spoorweg Almelo-Salzbergen

Aan het begin van bovenstaand artikel wordt gesproken over 'de hooge vlucht die in de laatste jaren het verkeer door middel van stoom, elektriciteit en andere krachten heeft genomen'. Dit blijkt mede uit een bericht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in de Nederlandsche Staatscourant, no. 28, van 2 februari 1864.

"Den 30sten Januarij 1864 heeft alhier de uitwisseling plaats gehad der acten van bekrachtiging van de tusschen Nederland en Hannover op den 29sten December 1863 gesloten overeenkomst wegens de aansluiting van den spoorweg Almelo-Salzbergen."

Café Het Bolwerk en de Italiaanse Ijssalon La Venezia

Door: Georges Schafraad

Over café Het Bolwerk aan de Stadsgravenstraat 21 te Enschede is reeds veel geschreven en het nodige gepubliceerd. Toch wil ik daar nog iets aan toevoegen. De aanleiding daarvoor is een oude foto die ik ontving en waarop het café duidelijk zichtbaar is. De precieze datum waarop de foto gemaakt is weet ik helaas niet, maar ik schat dat het ergens rond 1955 zal zijn. Natuurlijk kan ik de plank helemaal mis slaan, maar voor mij geldt vooral dat het leuk is om de oude en nieuwe situatie naast elkaar afgebeeld te zien.

Wat opvalt is dat de ingang van het café oorspronkelijk recht in de gevel zat en dat deze anno nu schuin op de hoek geplaatst is. Ook de fraaie dakkapel is verdwenen. Deze aanpassingen vonden plaats na een verbouwing in 1982. De heer F. Ameling had in 1900 op deze stek (toen nog Achterstraat) een woonhuis. In oktober 1900 heeft hij een bouwvergunning aangevraagd voor het verbouwen van het pand tot café en tevens om er een verdieping bovenop te mogen zetten. Café Het Bolwerk is gebouwd in 1903 op de plaats waar voorheen de stads-

gracht liep. Blijkbaar is dit ook de reden dat het pand in de loop der jaren enigszins verzakt is.

Vele jaren, en nu nog steeds, is Het Bolwerk een geliefd café bij mensen die iets met cultuur van doen hebben zoals schrijvers en musici. Willem Wilmink was er kind aan huis en deed hier veel inspiratie op voor verschillende van zijn versjes. Het interieur heeft iets weg van een huiskamer met kleedjes op de tafels en bijzondere attributen aan de muren.

Vroeger had je vanaf de Markt geheel vrij zicht op Het Bolwerk. Nu is er bij "de Muur" een onderdoorgang die het zicht op Het Bolwerk grotendeels belemmerd.

Het witte pand was van de bekende familie Belfi. Zij runnen een Italiaanse ijssalon onder de naam "La Venezia". Na de sloop van dit pand is de Ijssalon verplaatst naar de Lipperkerkstraat / hoek Wilhelminastraat. Niet bekend is wanneer de familie Belfi in Enschede een ijssalon begon maar feit is dat "La Venezia" zich in ieder geval nog in de oorlogsjaren op de andere hoek bevond waar net nog een stukje van de auto zichtbaar is.

La Venezia en Het Bolwerk

Dat de tijden veranderd zijn is ook goed te zien aan de beveiligingscamera's die aan het pand zitten.

Het Bolwerk anno 2016

Bolwerkstraat anno februari 2016

Links stond vroeger ijssalon La Venezia, nu het Döner en koffie restaurant Famly en rechts cafetaria "de Muur". In het midden met de zonwering café Het Bolwerk en op de achtergrond woongemeenschap de Wonne.

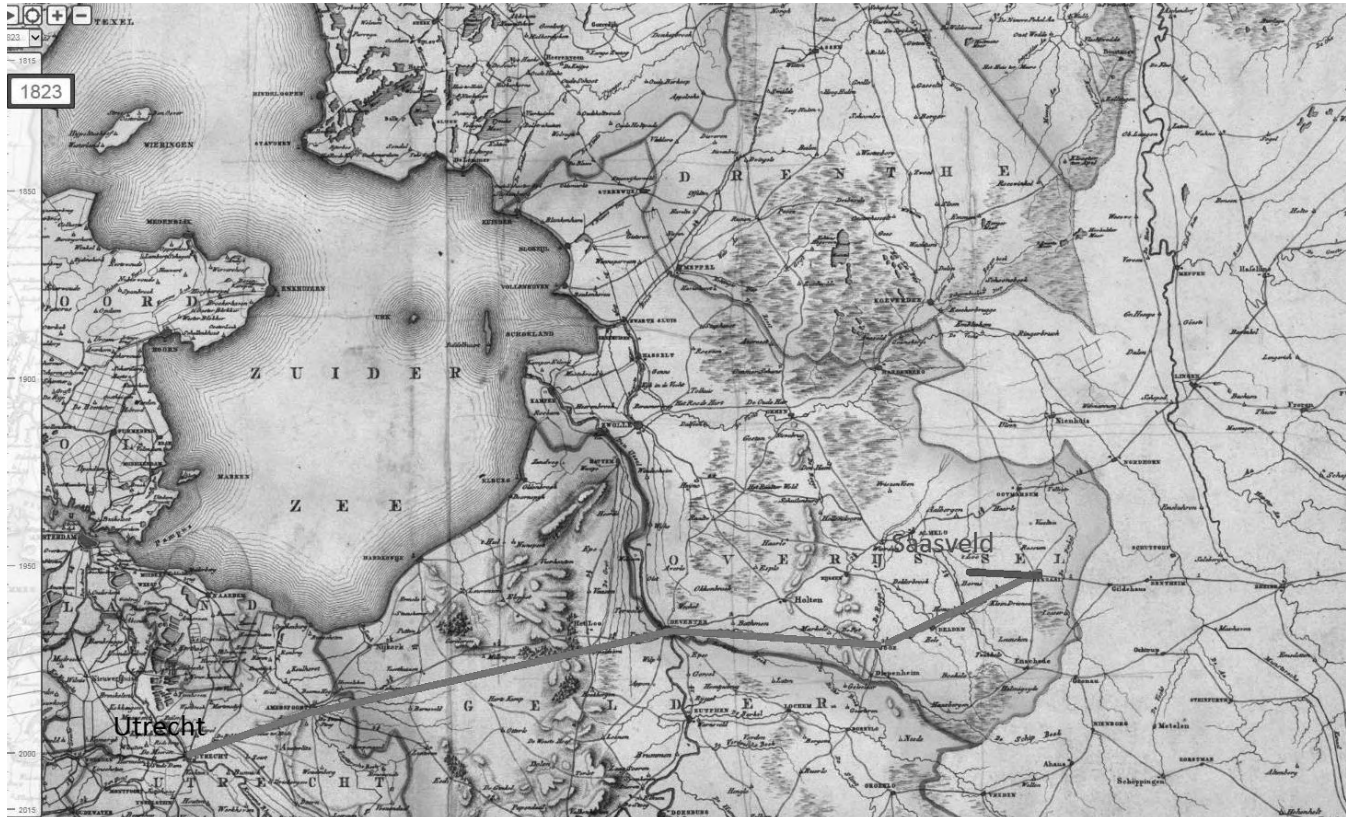
Ijssalon La Venezia aan de Lipperkerkstraat/hoek Wilhelminastraat ca.1990

Wat te doen met een verdronken vreemdeling?

Door: Hennie Kok

In de achttiende eeuw was Twente geïsoleerd zeker vanuit het westen gezien. Er was eigenlijk maar één goede verbinding namelijk over Goor richting Deventer. Het was niet verwonderlijk dat daar bij een kritiek punt, de overgang over de Regge, de gehele Twentse markensamenleving verantwoordelijk werd gesteld voor het jaarlijks onderhoud.

De fatale reis van Jan Hendrik Blanke

Als deze regio met een bezoek vereerd werd dan bestond het gezelschap bijna altijd uit meerdere personen. Een onbekende enkeling was een zeldzaamheid en als die overleed door bijvoorbeeld verdrinking dan betekende dat consternatie.

Begin juli 1769 overleed een vreemdeling in Saasveld door verdrinking. Twee vermeldingen getuigden van dit voorval. Allereerst een vermelding in het dagboek van Hendrik Jan Bos: 7 julij na Zaaasveld om de verdronken J.H. Blanke van Utregt te visiteren¹.

Toen Bos zich naar Saasveld begaf, wist hij echter alleen dat het om een verdronken persoon ging. De heer Blanke werd in Oldenzaal begraven. In het Verluuidsboek staat: 10 juli 1769 Een vreemdeling in Saasveld overleden -16-. Gelukkig is er in het provinciaal archief te Zwolle een dossier² waar in de periode 1759 tot 1771 in het

landgericht Oldenzaal allerlei gebeurtenissen worden vermeld. En gelukkigerwijs bovengenoemde noodlottige gebeurtenis van die vreemdeling ook. Het komt zelfs uitvoerig aan de orde.

In het onderstaande deel is de oorspronkelijke tekst ongemoeid gelaten en de draad van het verhaal door de alinea opschriften vorm gegeven. De noten geven additionele informatie.

1. Genealogische Werkgroep Twente, *Het dagboek van richter Hendrik Jan Bos*. (Enschede 2003) 147
2. HCO (Historisch Centrum Overijssel) rechterlijk archief van het landgericht Oldenzaal toegangsnummer 66.1. No 4. Rechterlijk Archief van het landgericht Oldenzaal 'Register van aangegeven Dieverijen' en andere misdrijven, overtredingen en bijzondere gebeurtenissen, voorgevallen in het landgericht Oldenzaal, 1759-1771.

Het verslag van Hendrik Jan Bos

1769 den 7 julij des namiddags heeft de Houwer³ in Zaasveld doen bekend maken dat heden voor den middag in de houters steege in de sloot gevonden was een vreemd man leggende in de sloot verdronken.

Hierop mij dadelijk met keurnooten en de chirurgijn Maguel daarna toe begeven het verdronken lichaam aldaar gevonden met het onderlijf nog in de sloot leggende hetzelfde doen brengen bij de Houwer als het naaste huis aldaar doen uitkleden en laten visiteren. Dog geene tekenen aan het dode lijk bevinden dat op een andere wijs dan door 't verdronken gestorven was zijnde overal vris en welgedaan van lichaam schijnende tussen de ongeveer vijftig Jaaren oud. De klederen en zakken gevisiteert, daar geen papieren meer ingevonden een beursjen met 3 gl 6 st silver en eenig kopergeld met een vingerring ? van koper een silveren slootje koperen schoe en broekgespes met een Rooms gebedenboek waarin voor geschreven stond de naam van Diderik Johan van Alleveld. Hebbende, een blauwe over en onderrok aan met een swart camisool en broek vervolgens gelast het lijk met een schoon hemd te voorsien en bij provisie een gemeene kist daartoe laten maken verders volgens bekomen onderrigt bevonden dat hij van Utregt vandaan is en een kleermaker van zijn handwerk die na Munsterland wilde om zijn zus? Te bezoeken hebbende desen morgen ongeveer 4 uur nog bij een boer daar digt-bij geweest en koffij gedronken voorts te oldenzaal zijn reiszak die hij op de postwagen gedaan had laten halen en daarvan bevonden een japon? En nagtpak ? versgoed, wat tee etc. en verstaan dat hij zeer met de vallende ziekte gekwelt was dus apparent dat hij die gekregen en dus in de sloot gevallen en verdronken is dit is hetgeen daarvan tot hiertoe hebbe kunnen ontwaar worden.

Hiervan op heden schriftelijk report aan den Heere Drost gedaan waar op weder schriftelijk order tot begravinge gekregen heb.

Voorts aan de vrouw te Utregt hierover geschreven, het geval bekend gemaakt en is deselve eenige dagen daarna overgekomen de klederen gelost en de onkosten betaalt zijnde de verdronken man genaamd Jan Hendrk Blanke een kleermaker van zijn ambagt, wonende op de Breestraat te Utregt.

N.B de jura hiervan verantwoord.

Toestemming drost

De Vr Rigter van Oldenzaal wordt gequalificeert op den self ingediend rapport van het lijk van zeker vreemd persoon op de gemeene weg gevonden order te stellen dat hetselve ter aarden bestelt worde actum den 8 julij 1769 Heiden Hompesch

Specificatie van de kosten

Van Gerigts Jura, visitate en verdere kosten door 't gericht veel openstaande aangewend ter begravinge van het verdronken lijk van Jan Hendrik Blanke van Utrecht. 1769 den 7 Julij het gerigte zig naar Saasveld begeven en meteen chirurg in het doode lijk in de sloot liggende gerevisiteerd en in 't huis van de Houwer laten brengen aldaar doen ontkleden en verder laten visiteren daar aan geene andere tekenen bevonden dan dat verdronken was. Vervolgens verleine kleden en een kist daartoe bestelt. Hiervan aan zijn Hooged.Gestr. den Heere Drost van Twenthe schriftelijk rapport gedaan en permissie gevraagt om het dode lijk te laten begraven.

Komt van Jura van 't geregt	f -6- 6-
Voor transport	f -1- 5-
De chirurgijn voor de visitatie	f -1-10-
vervolgens order tot begravinge	
gekregen hetselve bezorgt, en per	
Expressen van de Houwer dit laten zeggen,	
voorts bestellinge daartoe gemaakt	
komt voor verschot en labeur	f -1- 5-
voor de doorkist betaalt	f -4- -
voor een halve ton bier aan de grafmakers	
vervolgens	f -3-10-
voor verluiden aan de koster	f -1- 1 -
voort hennekleet ⁴ bewaren int huis den	
9 julij aan de houwer betaalt	f -5- -
chirurg van Lankum en aan de vrouw	
van de overledene te Utregt per missive	
kennisgegeven komt post en labeur	f -1 -4
voor een hennessena Zaasveld	f - . -6

	f -25 -10

Ontvangst geld opbaring

Also daar den 7 julius een vreemde man in houters steege verdronken is en heeft met de houwer in huis geweest tot den 10 julius en de houwer heeft na oldenzaal geweest an te geven an het gerigte 9st en fijn onlas in het huis jeder 24 uren 1 Gl. - - - en het hennekleet 2 Gl - - - en de dootkiste bestelt 2 st. en het kiste halen 10 st. maat te samen – 6- Gl en voor de wakers jeder man 2 st. jeder maaltijd dit alles met 5 gl. betaalt.

3. In de doop- en huwelijksboeken van Weerselo rond 1760 komt in Saasveld de naam Houwer niet voor wel veelvuldig de naam Heuwer.
 4. lijkwade in het Twents een *hennekleed*

Ontvangst geld begraven

17696 den 9 juli op de begraffenisse van die man die daar gevonden is in sasvelt gedronken een halve tonne bier f 3-10- uit order van de Rigter Bos Jan Lefers voldan

Ontvangst geld verluiden

Oldensaal den 16 juli 1769 wegens het luijden over een vreemt Man alhier overleden van den Heere Richter H.J.Bos ontfangen 1 Guld. 4 stuivers M.A.Bentink coster

De brief uit Utrecht aan Jan Hendrik Bos. De identiteit vastgesteld

Wel Edelen Gestrenge Heer!

Na behoorlijk onderzoek heb ik de echte vrouw gevonden van dien welken lot uwent? zo ongelukkig aan zijn einde gekomen is. Deze vrouw een bizondere liefde voor haar man hebbende is geresolveert om in persoon UwWelEdelGestr. te gaan spreken en de nodige zaken af te doen. Deze vrouw een dach eerder van hier vertrekken dan ik had gedacht komt mij heeden op 't onverwachte verzoek ik haar een brief aan UwWelEdelGestr. zoude mede geven dat ik schoon al zeer laat in den avond om de goede Raporten welke ik van dezen Menschen die bij mij onbekent waren ik niet heb kunnen weigeren en op aansoek van verscheidene andere lieden niet of kan zijn om UwWelEdelGestr. te verzoeken deze vrouw na u gewone edelmoedigheid te behandelen. De naam van de verdronken man⁵ is niet zoals in uw brief gemeld staat maar hij heette Jan Hendk Blanke en zijn huisvrouw die dan brengster deze is Maria Catharina Bierman en dat deze de echte vrouw van de overledene is vertrouw ik zal zij aan UwWelEdelGestr. door behoorlijk bewijs kunnen bevestigen.

Verzoeke aan zijns UwWelEdelGestr. zoon⁶ voor Utrechts nieuws mede te delen dat de jonge Heer Sigterman⁷ met de student van Brienen hier in de stadt met een Schais?? geholt hebben waardoor de laatste zijn been zeer elendig gebroken heeft en de eerste op verscheiden plaatsen gering beseert is anders geen besonderheden weetende als dat het een algemeene droefheid de secretaris Woertman⁸ overleden is blijven UwWelEdelGestr. van mijn vrouw en mij als ook UwWelEdelGestr. familie groet te hebben.

Utrecht den 12 Julij 1769 G S Lanckom

De eindafrekening door de weduwe voldaan

Den 16 Julij Maria Catharina Bierman alhier overgekomen zijnde met een brief van gem: chirurg van Lankum die daarin verklaarde dat ze de vrouw van de verongelukte was en zij zig daar ook voor verklaard hebbende, zo is aan haar, nadat zij de vorens gespecificeerde kosten met vijfentwintig gulden hadde betaalt de klederen van de verongelukte man met de reiszak en daarin zijnde goederen en 3 gld 4 st. geld in bijzijn mijner Assessoren Burgermeester Gerh.Wil.Stork en Jur.Eng.Krop op heden uitgereikt en aan haar overgegeven waarvoor zij het Gerigte quiteert, en is deze mede ten blijke dat gemelde haar man Jan Hendk Blanke op den 7 dezer in dit Gerigte verdronken en het daadelijk den 10 alhier in de stad begraven is van Gerigtswegen door mij verw. Rigter van Oldensaal eigenhandig getekent actum Oldensaal den 16 Julij 1769 Hendrik Jan Bos VRegt

5. Wellicht is daar de naam van Diderik Johan van Alleveld vermeld.
6. Waarschijnlijk de zoons Gerhard en/of Antonij die in Utrecht rechten hebben gestudeerd.
7. A.M.Cramer, *Utrechtse kout van 1769*, 86. Vertaald uit het Frans: Mijnheer de luitenant Sigterman heeft lange tijd het hof gemaakt aan mejuffrouw Geldsack, hij heeft haar ook te huwelijk gevraagd maar zij heeft het niet geaccepteerd, hij liep zo te zeggen een *blauwtie*.
8. Het gaat om Mr. Dirk Woertman, lid van de Vroedschap

Dienstplicht

Het belang van de dienstplicht voor een land was groot, in de 19e eeuw. Echter geboren en getogen 'Hollanders' in Gronau onttrokken zich aan de Duitse militaire dienstplicht doordat zij hun Nederlandse nationaliteit aanhielden. Ook Duitsers die een aantal jaren in Nederland woonden, namen de Nederlandse nationaliteit aan voor zij terugkeerden om zo de dienstplicht in Duitsland te ontlopen. Dit leidde tot groot ongenoegen in Duitsland en in Pruisen besloot men tot ingrijpende maatregelen. Op 5 december 1898 stond hierover in de Leeuwarder Courant onderstaand bericht.

“De ‘lästige Ausländer’

De redacteur van de Deutsche Wochenzeitung in den Niederlanden – heeft zich thans tot de ‘bevoegde overheid’ gewend om inlichtingen over de uitwijzingen van Hollanders te Gronau, en van deze het volgende antwoord gekregen:

‘Gronau is een vlak aan de Hollandse grens gelegen fabrieksstad, met over de 8000 zielen, waarvan bijna de helft van Hollandsche afstamming en nationaliteit is. Ten minste 50 procent van deze Hollanders zijn niet in Nederland, maar in Duitsland, meest in Gronau geboren; in het voorlaatste kwartaal was zelfs 48 pct. Van alle kinderen, die hier het levenslicht zagen, van Hollandsche nationaliteit, en vele Hollanders hebben, behalve de naburige grensplaatsen, Holland ternauwernood gezien en nooit in Holland gewoond; zij zijn dus ook niet van plan zich ooit in Holland te vestigen. Aan hun Hollandsche nationaliteit houden zij echter vast, want als zij Duitschers worden, moeten de jonge lieden, van 20 jaar af, als zij goedgekeurd worden, 2 jaar lang in het staande leger dienen, en als er oorlog uitbreekt, tot hun 39e jaar oprukken tegen den vijand.

Hun Hollandsche nationaliteit is nu een goede dekmantel, om zich aan deze staatsburgerlijke plichten te onttrekken, en menig Duitscher zou gaarne Hollander worden, om zich aan dezen hinderlijken, ongemakkelijken en in den oorlog hoogst gevaarlijken burgerplicht te onttrekken. Wij hebben hier ingezetenen die akkergrond bezitten, wier grootouders eens uit Holland naar hier zijn gekomen en die hun Hollandsche nationaliteit behouden hebben; evenzo een Duitse Obermeister, die een paar

jaar in Holland verblijf heeft gehouden, zich daar met zijn kinderen heeft laten naturaliseeren, en nu sedert jaren weer in Duitsland, hier in Gronau woont, en zijn kinderen, door dezen hun Hollandsche nationaliteit te laten behouden, aan den Duitschen militaire dienstplicht onttrekt.

Hierover heerscht hier algemeene ontevredenheid, te meer, daar deze jongelieden ook in Holland van allen dienstplicht in Gronau zijn vrijgesteld. Dezelfde toestanden heerschen in verschillende andere plaatsen van Duitscheland en hebben tot groote ontevredenheid en klachten aanleiding gegeven. Hier wordt nu van alle in Pruisen gevestigde vreemdelingen (niet alleen van Hollanders) verlangd, dat zij een bewijs overleggen dat zij aan den dienstplicht in hun vaderland hebben voldaan! Kunnen zij dit niet en geven zij het voornemen te kennen om zich blijvend in Pruisen te vestigen, dan moeten zij de Pruisische nationaliteit aannemen. Willen zij dat niet, dan worden zij binnen 4 of 6 weken uitgewezen.

Helaas kan men niet vermijden dat men zodoende ook Hollanders treft, die toch het voornemen hebben, misschien na jaren naar Holland terug te keeren. Niets verhindert hen echter de Pruisische nationaliteit aan te nemen en er, als zij in Holland terugkeeren, weer afstand van te doen. In het land, waar men verblijf houdt, waar men alle bescherming van staatsburger geniet, waar men een tweede vaderland heeft gevonden, moet men zich ook niet aan zijn staatsburgerlijke plichten onttrekken. Gelijk recht en gelijke plichten voor elk, dat is het grondbeginsel van onze moderne staatsinstellingen.’

Eenige toelichting tot dit schrijven is noodig.

De ‘bevoegde overheid’ geeft dus bij bovenstaande inlichtingen, den grond op waarbij de uitwijzingen gerechtvaardigd zouden zijn. Wij begrijpen echter niet dat een ‘bevoegde overheid’ het in overeenstemming acht met haar waardigheid, in deze inlichtingen op zoo opvallende wijze ‘Wahrheit und Dichtung’ te vermengen. Echter, dat zij dit doet, dat zij noodig vindt ook in Duitse bladen de door haar gedane stappen te verdedigen is een heuglijk teeken, een teeken van de macht der publieke opinie, ook in Duitschland. (Zw. Ct.)”

Colofon

Nederlandse Genealogische Vereniging. Opgericht 1946.

Correspondentieadres:

NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.
Bibliotheek en andere diensten:
Papelaan 6, 1382 RM Weesp.

Afdeling Twente. Opgericht 1984. De afdeling omvat de volgende gemeenten:

Almelo, Avereest, Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Ommen, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Dalfsen, Olst-Wijhe, Raalte en de voormalige gemeente Bathmen.

Afdelingswebsite: <http://twente.ngv.nl>

Bestuur van de afdeling:

- Voorzitter: Jan Oude Munnink
Coördinatie Twente Genealogisch
Telefoon: 0541-511774
E-mail: koppelboer@hetnet.nl
- Secretaris : Marieken Scholten-Sijes
Coördinatie PR
Telefoon: 074-2670256
E-mail: secretaris@twente.ngv.nl
- Penningmeester: Ben Schothuis
Coördinator cursussen
Telefoon: . 0546-862675
E-mail: penningmeester@twente.ngv.nl
- Lid : Ben Nijkamp: webmaster
Telefoon: . 0541-514577
E-mail: webmaster@twente.ngv.nl
- Lid: Henk Huiskes
Coördinatie sprekers lezingen en TVD
Telefoon: 0546-562596
E-mail: gen.hbhuiskes@kpnmail.nl

Genealogisch correspondent:

- Anton Hilgerink
Telefoon: 053-4765253
E-mail: correspondent@home.nl

Redactie Twente Genealogisch (TG)

Paula Frieling eindredacteur, Ronnie Reinink, Hennie Kok, Fons van Schoot
Verzending: Corrie van der Beek.

Kopij TG: de redactie behoudt zich het recht voor om bijdragen voor TG in te korten, aan te passen of te weigeren. Dit geschiedt vanzelfsprekend alleen in/na overleg met de auteur.

E-mail redactie: afdelingsblad@twente.ngv.nl

Bezorging en adreswijziging

Voor informatie over bezorging kunt u contact opnemen met de redactie van Twente Genealogisch. Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden en opzeggingen uitsluitend naar de NGV, Postbus 26, 1380 AA Weesp.

Dit mededelingenblad wordt gratis toegezonden aan de leden van de NGV - afdeling Twente en aan de NGV-leden van andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap zijn aangegaan.

Wilt u een abonnement op dit blad, maakt u dan € 12,50 over op bankrekening NL98 INGB 0005 5826 43 t.n.v. Penningmeester NGV Afd. Twente, onder vermelding van uw naam en adres.

Het in dit contactblad gepubliceerde mag slechts worden overgenomen met toestemming van de schrijver en vermelding van de bron Twente Genealogisch ISSN 138-0787.

